

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANA BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**28 ŞUBAT SÜRECİ ÖNCESİ VE SONRASI SOSYAL BİLGİLER
PROGRAMINDA YAŞANILAN DEĞİŞİMLERİN EĞİTİM VE SİYASET İLİŞKİSİ
BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nazire TOPAL

BURSA

2020

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

28 ŞUBAT SÜRECİ ÖNCESİ VE SONRASI SOSYAL BİLGİLER

PROGRAMINDA YAŞANILAN DEĞİŞİMLERİN EĞİTİM VE SİYASET İLİŞKİSİ

BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nazire Topal

Danışman: Prof. Dr. Muammer DEMİREL

BURSA

2020

PBİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim.

Nazire Topal

Tarih

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 24/07/2020

Tez Başlığı / Konusu: 28 Şubat Süreci Öncesi Ve Sonrası Sosyal Bilgiler Programında Yaşanılan Değişimler Ve Günümüz Sosyal Bilgiler Programı İle Karşılaştırılması

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 106 sayfalık kısmına ilişkin, 24.07.2020. tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından (*Turnitin*)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 14 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

24.07.2020
Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Nazire Topal
Öğrenci No: 801771003
Anabilim Dalı: Türkçe ve Sosyal Bilimler
Programı:
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
Prof. Dr. Muammer Demirel
24.07.2020

* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

“28 Şubat Süreci Öncesi Ve Sonrası Sosyal Bilgiler Programında Yaşanılan Değişimler Ve Günümüz Sosyal Bilgiler Programı İle Karşılaştırılması” adlı yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Nazire Topal

Danışman

Prof. Dr. Muammer Demirel

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi ABD Başkanı

Prof. Dr. Seçil Şenyurt

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı'nda 801771003 numaralı Nazire Topal'ın hazırladığı "28 Şubat Süreci Öncesi ve Sonrası Sosyal Bilgiler Programında Yaşanılan Değişimlerin Eğitim ve Siyaset İlişkisi Bağlamında İncelenmesi" konulu yüksek lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 21/08/2020 Cuma günü 10.00-11.00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (başarılı/başarısız) olduğuna (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav

Komisyonu Başkanı)

Prof. Dr. Muammer DEMİREL

Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Abamüslim AKDEMİR

Uludağ Üniversitesi

Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusu Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihinde meydana gelen gelişmelerden olan 28 Şubat Sürecinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına etkileridir. Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi tarihindeki darbeler geçmişi incelenmiştir. İkinci bölümde ise Sosyal Bilgiler Dersi genel yapısı ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının 1980 Darbesi sonucunda yaşadığı değişimler, 28 Şubat Süreci sonrasında yaşadığı değişimler incelenmiştir.

Lisans eğitimimdeki ilk gün ilk derse saygı değer hocam Prof. Dr. Muammer Demirel ve bölüm hocalarımız tanıtım konuşması yapmak için gelmişlerdi. Üniversitenin daha tam olarak nasıl bir yer olduğu hakkında en ufak bir fikrim dahi yokken Muammer hocamın ilk sorusu “Aranızda Yüksek Lisans yapmayı düşünen var mı?” olmuştu. Sınıf içerisinde cesaretini toplayarak parmağını kaldıran birkaç kişiden biri olmuşum. Bugünlere gelmemde beni yüreklendiren belki de o soru olmuştu. Hayatlarımızda bazen saniyelik anlar olur ve bir ömre sığdıramayız. Benim için o anlardan biridir bu anı. Lisans eğitimim boyunca da etkisini göstermiştir.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana rehberlik eden, bilgi ve deneyimlerini paylaşan, huzurlu ve özgür bir çalışma ortamı sunan, akademik yeterliliğin yanı sıra insani olarak da her zaman yanımda hissettiğim, değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Muammer DEMİREL hocama çok teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Ayrıca üzerimde emeği büyük olan Dr. Sabri Becerikli hocama ve tez savunmamda çalışmamı yorumları ile büyük katkılar sağlayan Prof. Dr. Abamüslim Akdemir ve Doç. Dr. Zafer Tangülü hocalarıma da saygılarımı ve

teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca benden desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen çok sevdiğim ailem ve arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Nazire Topal

ÖZET

Yazar	: Nazire TOPAL
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Ana Bilim Dalı	: Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı	: Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	:XII+107
Mezuniyet Tarihi	: .../.../2020
Tez	: 28 Şubat Süreci Öncesi ve Sonrası Sosyal Bilgiler Programında Yaşanılan Değişimlerin Eğitim ve Siyaset İlişkisi Bağlamında İncelenmesi
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Muammer Demirel

“28 ŞUBAT SÜRECİ ÖNCESİ VE SONRASI SOSYAL BİLGİLER PROGRAMINDA YAŞANILAN DEĞİŞİMLER VE GÜNÜMÜZ SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI İLE KARŞILAŞTIRILMASI”

Mevcut çalışma ile Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihinde önemli bir dönüm noktası olan 28 Şubat Süreci'nin eğitimi nasıl etkilediği, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının 28 Şubat Süreci öncesinde nasıl olduğu ve sonrasında ne gibi değişiklikler yaşadığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmada, konu ile ilgili tezler, makaleler, konferans bildirileri gibi akademik eserlerden ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayımlamış olduğu programlardan yararlanılarak doküman analizi yapılmıştır. Yapılmış olan analizler sonucunda; Türkiye Cumhuriyeti darbeler tarihi, Sosyal Bilgiler dersinin Dünya'da ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi, 1985-1986 eğitim öğretim yılı Sosyal Bilgiler Programında yaşanan değişiklikler, 28 Şubat 1997 yılında Milli Güvenlik Kurulu toplantısında hazırlanan, 18 madde ile gerçekleştirilmiş olan ve Post-Modern bir darbe olarak adlandırılan 28 Şubat'ın gelişimi, 28

Şubat sonrasında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki değişiklikler, incelenmiş ve değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır.

Sosyal Bilgiler dersi 1968 yılı itibari ile Türkiye'deki öğretim programlarına girmiş ve uzun süre okutulmaya devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleşmiş olan 1980 Darbesi sonrasında ise 1985 tarihinde yapılan düzenleme ile Sosyal Bilgiler dersi 6 ve 7. sınıflarda kaldırılmış ve yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri müfredata eklenmiştir. Yapılan uygulama, ülke içerisinde Sosyal Bilgiler dersinin gelişimini durdurmuştur. 1997-1998 eğitim öğretim yılına kadar devam eden bu durumun ardından, 28 Şubat 1997 yılında toplanan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında, 8 yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitim kararı ile Milli Tarih Milli Coğrafya dersleri 6 ve 7. sınıf müfredatından kaldırılmıştır. Kaldırılan bu derslerin yerine 6 ve 7. sınıflarda, haftada 3'er saat olacak şekilde tekrardan Sosyal Bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır. Sosyal Bilgiler dersinin ülke içerisinde yaşadığı serüvene bakıldığında, gerçekleşen siyasi durumların, uygulanan eğitim sistemleri üzerindeki etkisini görmemek mümkün değildir. Mevcut çalışma ile eğitim ve siyasetin ilişkisi, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihinde gerçekleşmiş olan darbeler sonucunda, geçirdiği değişimler üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Eğitim, Milli Tarih, Milli Coğrafya, Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler,

ABSTRACT

Author : Nazire Topal
University : Bursa Uludag University
Field : Turkish and Social Sciences Education
Branch : Department of Social Studies Education
Degree Awarded : MSs Thesis
Page Number :XII+107
Degree Date : .../.../2020
Thesis : Examining the Changes in Social Studies Program Before and After February 28 Process in the Context of the Relationship between Education and Politics
Supervisor : Prof. Dr. Muammer Demirel

EXAMINING THE CHANGES IN SOCIAL STUDIES PROGRAM BEFORE AND AFTER FEBRUARY 28 PROCESS IN THE CONTEXT OF THE RELATIONSHIP BETWEEN EDUCATION AND POLITICS

By this study, it is aimed to reveal how the turning point of 28th February in history of Turkish Republic has affected the education and what happened to social studies curriculum before and after the process of 28th February. Academic works such as thesis, essays, conference proceedings, parliament reports about the topic and the documents, curriculum of Ministry of Education were analysed. As a result of the analysis, you will not be able to The history of coups of the Republic of Turkey, the historical development of the Social Studies course in the world and in Turkey, the changes in the Social Studies Program of the 1985-1986 academic year, the development of February 28, which was prepared at the National Security Council

meeting on February 28, 1997, and called a Post-Modern coup, were examined and evaluated after February 28.

Associated with the year 1968 curriculum of social studies lesson, social studies lessons were taught as ‘Social Studies’ in Turkey. After the strike of 1980 in Republic of Turkey, the curriculum of social studies was reorganized in 1985 and National History, National Geography, Citizenship lessons were scheduled in 6th, 7th grade instead of social studies lesson. Therefore, this implementation ceased the development of social studies lesson. Subsequent to the Education Year of 1997-1998s, lessons (such as National History, National Geography and Citizenship) were removed in National Security Council Meeting on 28th February 1997 with the decision of 8 years compulsory education. Social studies lesson was begun to teach for 3 hours in a week in 6th, 7th grade again. Considering the process of social studies curriculum in Turkey, it is inevitable to be aware of effects of political landscape in education. In terms of relationship between politics and education and the changes of social studies curriculum on account of strikes in the history of Turkish Republic have been evaluated with this study.

Key Words: Social studies, February 28, Education, National History, National Geography

İçindekiler

	Sayfa No
ÖNSÖZ.....	v
Özet.....	vii
ABSTRACT.....	ix
İçindekiler.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
1. BÖLÜM.....	1
Giriş.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	1
1.3. Araştırmanın Önemi.....	1
1.4. Sınırlılıklar.....	2
2. BÖLÜM.....	3
Literatür.....	3
3. BÖLÜM.....	5
Yöntem.....	5
4. BÖLÜM.....	6
Bulgular.....	6
4.1. Sosyal Bilgiler Kavramı ve Sosyal Bilgiler Dersinin Tarihsel Gelişimi.....	6
4.1.1. Sosyal bilgiler kavramı.....	6
4.2. Eğitim ve Siyaset.....	12
4.2.1. Türkiye’de askeri müdahaleler.....	16
4.2.2. Hükümetlerin eğitim anlayışı.....	28
4.2.3. Milli eğitim şûralarında “eğitim ve siyaset”.....	30
4.3. Siyasetin Sosyal Bilgiler Dersine Etkileri.....	36
4.3.1. 1985-1986 Eğitim öğretim yılı 6 ve7. sınıf sosyal bilgiler programındaki değişiklikler.....	36
4.3.2. Milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri.....	38
4.4. Post-Modern Darbe 28 Şubat.....	52
4.4.1. 28 Şubat nedir?.....	53
4.4.2. 28 Şubat öncesi Türkiye.....	54
4.4.3. 28 Şubat için gösterilen gerekçeler.....	56
4.4.4. Milli güvenlik kurulu toplantısı ve alınan kararlar.....	61

4.4.5. Milli güvenlik kurulu kararları sonrasındaki gelişmeler.....	64
4.4.6. 28 Şubat süreci ve medya.	66
4.4.7. 28 Şubat kararları ve eğitim.	69
4.5. 28 Şubat Süreci Sonrası 1997-1998 Eğitim Öğretim Yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	74
5. BÖLÜM.....	79
Sonuç ve Değerlendirme	79
Kaynakça.....	85
ÖZ GEÇMİŞ	91

TABLULAR LİSTESİ

Tablo

Sayfa No

1. 1924-2018 Yılları Arası Öğretim Programlarında Sosyal Bilgiler Dersi.....	11
2. 1985 6.Sınıf Milli Tarih Dersi	41
3. 1985 7. Sınıf Milli Tarih Dersi.....	43
4. 1986 6. Sınıf Milli Coğrafya Dersi.....	46
5. 1986 6. Sınıf Milli Coğrafya Dersi.....	48
6. 1992 8. Sınıf Vatandaşlık Bilgisi Dersi.....	50
7. 1924- 1997yılları Arası Öğretim Programlarında Sosyal Bilgiler Dersi	80

KISALTMALAR LİSTESİ

- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- ANAP:** Anavatan Partisi
- CHP:** Cumhuriyet Halk Partisi
- DİSK:** Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
- DP:** Demokrat Parti
- DSP:** Demokratik Sol Parti
- DYP:** Demokratik Yol Partisi
- FETÖ:** Fetullahçı Terör Örgütü
- KKTC:** Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
- MEB:** Milli Eğitim Bakanlığı
- MGK:** Milli Güvenlik Konseyi
- MİT:** Milli İstihbarat Teşkilatı
- MSP:** Milli Selamet Partisi
- NATO:** Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
- RP:** Refah Partisi
- RTÜK:** Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
- SHP:** Sosyal Demokrat Halkçı Partisi
- TBMM:** Türkiye Büyük Millet Meclisi
- TDK:** Türk Dil Kurumu
- TESK:** Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu
- TİSK:** Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
- TOBB:** Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
- TRT:** Türkiye Radyo Televizyon Kurulu
- TSK:** Türk Silahlı Kuvvetleri

1. BÖLÜM

Giriş

1.1.Problem Durumu

Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihi içerisinde gerçekleşmiş olan darbeler, dönemin eğitim sistemlerini de etkilemiştir. Özellikle Sosyal Bilgiler gibi “iyi bir vatandaş” yetiştirmeyi amaçlayan ve politika ile ilişkili olan bir dersin, gerçekleşen siyasi olaylardan etkilenmemesi mümkün olmamıştır. Bu çerçevede Sosyal Bilgiler dersi öğretim programları ile ilgili önemli çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Fakat yapılan çalışmalar içerisinde Türkiye Cumhuriyeti’nde gerçekleşmiş olan 28 Şubat öncesinde ve sonrasında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yaşanan değişimlerin ve yaşanan sürecin programa olan etkilerinin ayrıntılı olarak ele alınmadığı görülmüştür. Mevcut çalışma ile ülke tarihinde önemli bir yere sahip olan 28 Şubat’ın, öncesi ve sonrasında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı üzerinde ne gibi değişikliklere yol açığının incelenmesi amaçlanmış bu alandaki eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Mevcut çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihi içerisinde yaşanan darbelerin eğitim üzerindeki etkisi genel çerçevede eşe alınacaktır. Ayrıca 28 Şubat sürecinin, ülke eğitimine ne düzeyde etki ettiği değerlendirilerek, sürecin öncesi ve sonrasında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yaşanan değişikliklerin neler olduğunun, ortaya konulması amaçlanmıştır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Sosyal Bilgiler dersinin, ülke içerisinde sorumluluklarını ve haklarını bilen vatandaşlar yetiştirmede etkili bir ders olması, dersin üzerinde etki eden siyasi olayların araştırılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Yapılan çalışma, 28 Şubat’ın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına ne düzeyde etki ettiğinin araştırılması açısından oldukça

önemlidir. Konu ile ilgili olan ve daha önce yapılan çalışmalar incelendiğinde, 28 Şubat süreci öncesinin ve sonrasında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yaşanan değişikliklerin ayrıntılı olarak ele alınmadığı görülmüştür. Mevcut çalışma, darbelerin eğitime olan etkisi ve Sosyal Bilgiler dersinin ülke içerisindeki siyasi değişikliklerden bağımsız olmadığını ifade edilmesi açısından büyük öneme sahiptir.

1.4.Sınırlılıklar

Yapılan çalışma, Türkiye Cumhuriyeti'nde 1980 Darbesi sonrasında, 1985 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programında yaşanan değişimlerin eğitim ve siyaset ilişkisi açısından değerlendirilerek yaşanan değişikliklerin 28 Şubat 1997 Post-Modern darbesi ile öncesinde ve sonrasındaki 1998 yılında düzenlenen Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yaşanan değişimler ile sınırlandırılmıştır. Diğer askeri müdahalelerin etkilerine ayrıntılı olarak yer verilmemiştir. Çalışmanın ana konusu kapsamında 28 Şubat öncesi ve sonrası süreçte sadece Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ele alınmıştır.

Mevcut çalışmaya yönelik yapılan araştırmalarda, konunun belirli bir tarihi dönemi kapsamı nedeni ile kaynaklara ulaşmada sıkıntılar yaşanmıştır. Ayrıca eğitimin siyaset ile ilişkisi çoğunluk tarafından kabul edilmesine yönelik döneme ait birinci elden kaynaklar olan Milli Eğitim Şûraları incelendiğinde konu ile ilgili fazla konuşmaların yer almadığı görülmüştür. Özellikle dönemin gazetelerindeki başlıkların her gazetenin savunduğu düşüncelere göre yazılmış olması da araştırma esnasında karşılaşılan zorluklardandır.

2. BÖLÜM

Literatür

Araştırma kapsamında incelenen akademik çalışmalar, çalışmaya katkı sağlayan doğrudan çalışmalar ve dolaylı çalışmalar olarak incelenmiştir. Dolaylı çalışmalardan öncelikle Türkiye’de gerçekleşmiş olan askeri müdahalelerin alın yazın taraması yapılmış ve temelde yararlanılan ana kaynaklar, Yılmaz Öztuna’nın “Türkiye’de Askeri Müdahaleler”, Süleyman Kekil “Osmanlı Devleti'nin Son Döneminden Günümüze Darbeler”, Yağmur Avcıbay’ın “II. Meşrutiyet'ten Günümüze Türk Siyasal Hayatında Darbeler ve Darbe Girişimleri” ve Osman Tekelioğlu’un “Türkiye'de Askeri Darbelerin ve Darbe Girişimlerinin Bürokrasi Üzerine Etkileri” adlı eserleri olmuştur. Verilen kaynaklar dışında konu ile ilgili olarak yazılmış diğer kaynaklardan da yararlanılmıştır.

Araştırmanın temel öğelerinden olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının incelenmesi ve 28 Şubat sürecini ilgilendiren çalışmalar ise doğrudan kaynakları oluşturmuştur. Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ile ilgili Türkiye’de; Ali Yalçın’ın “Cumhuriyet’ten Günümüze Sosyal Bilgiler Programlarının Sosyal bilgiler Öğretim Yaklaşımlarına Göre İncelenmesi”, Yusuf Keskin’in “Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim”, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması, Bayram Koyuncu’nun “Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programlarının İncelenmesi” ve Aytaç Ambarlı’nın hazırlamış olduğu “Türkiye'de Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programları (Değişiklikler, Düzenlemeler, Güncellemeler)” isimli kaynaklardan yararlanılmıştır.

Dönemin ders kitapları, Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Öğretim Programları, Milli Eğitim Şuraları ve Tebliğler Dergisi’nden faydalanılmıştır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelemelerinin temelini bu kaynaklar oluşturmuştur. Yararlanılan kaynaklar incelendiğinde, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları ile ilgili ayrıntılı bir

inceleme yapılmış olduğu görülmüştür. Fakat yapılan çalışmalarda, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının toplum içerisinde yaşanan siyasi değişimlerden etkilenişinden ve 28 Şubat sürecinin programa etkilerinden ayrıntılı olarak bahsedilmemiş olduğu görülmüştür. Çalışmada, 28 Şubat Süreci ile ilgili olarak temelde; Ali Özcan'ın "28 Şubat Sürecinin Siyasal Açından Neden ve Sonuçları", Feray İşler'in "Türkiye'yi 28 Şubat Sürecine Götüren Gelişmeler ve Medyanın 28 Şubat Sürecindeki Rolü", Hasan Gürkan'ın "28 Şubat Sürecinin Türk Eğitim Sistemine Etkileri ve İktidar-Muhalefet Partilerinin Tutumu", Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] Yayınları'nın "Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları İle Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu" ve hazırlanan diğer çalışmalardan yararlanılmıştır. Yararlanılan kaynaklar çerçevesinde Türkiye'de 28 Şubat sürecinin öncesinde ve sonrasında Sosyal Bilgiler Öğretim Programının yaşadığı değişimler eğitim ve siyaset ilişkisi bağlamında incelenmeye çalışılmıştır.

3. BÖLÜM

Yöntem

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak tarama çalışması yapılmış, elde edilen veriler içerik analizine tâbi tutulmuştur (Sharan & Jossey, 2015). Bunun nedeni ise araştırmanın konusu olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki değişikliklerin, Türkiye’de belirli bir dönem içerisinde gerçekleşmiş olan siyasi olayların etkileri açısından değerlendirilmeye çalışılmasıdır. Elde edilen verilerin içerik analizi gerçekleştirilirken yapılan çalışmalar, problem durumunun tüm alanları ile irdelenmeye çalışılmıştır. Aynı ayrı ele alınan ve çalışmanın içeriğini oluşturan tüm konular anlamlı bir bütün haline getirilerek neden sonuç içerisinde değerlendirilip okuyucuya sunulmuştur. Çalışmanın konusu ile ilgili alanlarda hazırlanan akademik çalışmalar, Milli Eğitim Şûraları ve Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] yayınları araştırmanın temel kaynaklarını oluşturmuştur.

4. BÖLÜM

Bulgular

4.1. Sosyal Bilgiler Kavramı ve Sosyal Bilgiler Dersinin Tarihsel Gelişimi

4.1.1. Sosyal bilgiler kavramı. Geçmişten günümüze, tarihi olarak çok eskilere dayanmasa da eğitimde önemli bir yere sahip olan ve araştırmanın temelini oluşturan “Sosyal Bilgiler” kavramına bakıldığında; tanım olarak tek tip ifade edilebilen bir kavram olmadığı görülmektedir. Sosyal Bilgilerin birden fazla tanımı yapılmıştır. Fakat bu tanımların hepsi, aslında birbirlerinin eksik kalan taraflarını tamamlayan niteliklerde olmuşlardır. Örneğin, tanımlarından bir tanesinde Sosyal Bilgiler, okul içerisinde iyi ve sorumluluklarını bilen bir vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimleri oluşturan farklı disiplinlerden seçilmiş bilgileri birleştiren; bireylerin, toplumsal hayatlarında kullanacağı temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir ders olarak ifade edilmiştir (Ambarlı, 2010). Diğer tanımında ise, öğrencilerin kendi yaşadıkları toplumu ve toplumun maddi, manevi değerlerinin tümü olan kültürü tanıyarak, başka kültür ve toplumları da öğrenmelerine yardımcı olan en önemli derslerden biri olarak ifade edilmektedir. Ayrıca Sosyal Bilgileri, Avşar (2010) “ülkesi için iyi bir vatandaş yetiştirirken aynı zamanda dünya için demokratik ve hür düşünebilen iyi bir insan yetiştirmek” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımları da içerisinde barındıran genel bir tanımı ise, 2005 Milli Eğitim Sosyal Bilgiler Programında görmek mümkündür.

Programda Sosyal Bilgiler dersinin; bireylerin, toplumları içerisinde varoluşlarının gerçekleştirilmesi için tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, politika bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri içine alarak, vatandaşlık bilgisi konularını kapsayan ve programdaki öğrenme alanlarının, ünite ya da temalar altında birleştirilmesini içeren; bireylerin fiziki ve sosyal çevresi ile iletişimini geçmişten günümüze inceleyen öğretim anlayışı ile oluşturulmuş bir ders olarak tanımlamaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005).

Sosyal Bilgiler dersi, çeşitli tanımlarında da görüldüğü gibi içerdiği zenginlikler ile kültürel açıdan önemli bir yere sahip olan aşureye benzetilebilir. Benzerliğin en önemli noktası ise; Aşurenin içerisine nohut, fasulye, buğday, fındık, fıstık vb. birçok tahıl ürünü girmektedir. Bu tahıl ürünleri ayrı ayrı pişirildiğinde tuzlu yiyecekler olurken; aşure içerisinde birleştiklerinde ortaya tatlı ve çok farklı bir lezzet çıkmaktadır. İşte tam olarak Sosyal Bilgiler dersinin içerisinde bulunan ve farklı disiplinler olan tarih, vatandaşlık, sosyoloji, antropoloji vb. derslerin de ayrı ayrı olduklarında farklı konu ve kavramları ele alırken, Sosyal Bilgiler sayesinde ortak bir müfredatta birleşmektedirler. Birleşim sonucunda ise, ortaya zengin içerikli bir öğretim programı çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi Tarih, Coğrafya, Hukuk, Politika, İktisat, Psikoloji, Toplum Bilimi, Din, Antropoloji, Eğitim, Felsefe ve Arkeoloji gibi birden fazla disiplinin bir araya gelerek ortak bir paydada buluşmasını sağlayan bir öğretim programı olduğu söylenebilir. Bu oluşum Sosyal Bilgiler dersi açısından düşünüldüğünde dersin, bireylerin toplumsallaşmasını, bilinçli bir vatandaş olmasını ve toplum içerisinde gerçekleşen tüm olayları her açıdan irdelemesini sağlamak amacıyla, farklı disiplinler içerisinde uygun konular bir araya getirilerek oluşturulmuş olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

4.1.2. Sosyal bilgiler dersinin tarihsel süreçteki gelişimi.

4.1.2.1. Sosyal bilgiler dersinin dünyadaki tarihsel gelişimi. Sosyal Bilgiler ismi ile bir ders müfredatının hazırlanma sürecinde ilk olarak, Sosyal Bilgiler kapsamına giren derslerin okul programlarında uygulanışı, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ülkelerinde 19. yüzyılda olmuştur. Daha sonraki süreçte ise ağırlıklı olarak Sosyal Bilgilerin, vatandaşlık eğitimi üzerinde durulmuştur. 20. yüzyıl başlarında Amerika Birleşik Devletleri [ABD]'nin kendi içerisinde yaşadığı sosyal, toplumsal, ekonomik, kültürel vb. değişimlerin yaşanması sebep olarak gösterilebilir. ABD, yaşadığı bu değişimler sonucunda birçok toplumsal sorun

ile karşılaşarak, bu sorunların çözümüne yönelik bir çabanın sonucu olarak “Vatandaşlık Eğitimi” odaklı bir Sosyal Bilgiler eğitimi sürecini başlatmıştır (Öztürk, 2014).

Sosyal Bilgiler kavramının gelişim sürecine bakıldığında, kavramın ilk kez Amerika Birleşik Devletleri’nde toplanan Milli Eğitim Konseyi tarafından, 1892 yılında ele alınmış olduğu görülmektedir. Milli Eğitim Konseyi’nde amaç, toplum içerisinde milli bilinci oluşturmak ve yapılandırmak olmuştur. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersi programı düzenlenmiştir. Düzenlenen eğitim programının içeriğinde yer alan dersler Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Eğitimi dersleri olmuştur. Yer alan dersler çerçevesinde toplumun, içerisinde bulunduğu duruma göre gereksinimleri dikkate alınarak düzenlemeler yapılmıştır. Kavramın kabulü ise, Milli Eğitim Derneği'nin [National Education Association] “Orta Dereceli Okulu Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi” tarafından, 1916 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde olmuştur. Komitede, Sosyal Bilgilerin tanımı ile ilgili "Konusu, doğrudan insan toplumunun teşkilatına ve gelişmesine, toplumsal birliklerin bir parçası olması dolayısıyla insana dair bilgiler, sosyal bilgilerdir." ifadesine yer verilmiştir (Ambarlı, 2010).

Dünya’da gerçekleşen olaylar, gerek gerçekleştiği coğrafya gerekse başka bir coğrafya üzerinde her alandan izler bırakır. Çünkü Dünya, birbiri ile iletişim halinde olan toplumlardan oluşmaktadır. Toplamlar arasında gerçekleşen iletişim, her zaman olumlu ya da olumsuz olmamaktadır. Dünya tarihine bakıldığında, bu duruma verilebilecek en iyi örnekler ise çeşitli sebeplerle çıkmış olan ve sonuçları tüm toplumlara ilgilendiren Dünya savaşlarıdır. Gerçekleşen savaşlar, ülkelerde verilen eğitim müfredatlarını da etkilemiş ve bu duruma bağlı olarak devletler, toplumsal düzeni korumak amacıyla eğitim programlarını şekillendirmişlerdir (Karabacak, 2009).

Sosyal Bilgiler dersi eğitimine bakıldığında, I. Dünya Savaşı sonrasında ABD’ de eğitsel çalışmaların daha çok ideolojik açıdan yapıldığı görülmektedir. Durum neticesinde ise

Sosyal Bilgiler eğitiminde, daha çok tarih konuları işlenmiş ve konu merkezli bir öğretim yaklaşımı ön plana çıkmıştır. Aynı şekilde, II. Dünya Savaşı döneminde de Sosyal Bilgiler eğitiminde daha çok coğrafi konuların ve savaşa yönelik konuların ağır bastığını görmek mümkündür. Savaş sonrası düzende ise, ülkeler ile yapılan barışa yönelik çalışmalar sonucunda çok kültürlülük, kültürler arası etkileşim ve etkili vatandaşlık eğitimleri üzerinde durulmuş olduğu görülmektedir. Verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi, Sosyal Bilgiler dersini, toplumdan ve toplumda gerçekleşmiş olaylardan bağımsız düşünmenin imkânı yoktur. Sonuç itibari ile Sosyal Bilgiler dersinin, tam anlamıyla toplumu yansıtan ve gerçekleşebilecek durumlara karşı bireyi, her alanda hazırlamaya çalışan bir ders olduğu sonucuna ulaşmanın mümkün olduğu söylenebilir (Yalçın, 2016).

4.1.2.2. Sosyal bilgiler dersinin Türkiye’deki tarihsel gelişimi. Türkiye

Cumhuriyeti’nde Sosyal Bilgiler dersinin içeriğine yönelik yapılan gelişmelere bakıldığında, Osmanlı Devleti’nde dersin içeriğini kapsayan konuların eğitim müfredatında bulunduğunu fakat tek bir ders olarak değil, ayrı ayrı dersler olarak okutulduğunu görmek mümkündür. Osmanlı Devleti’nde Tarih ve Coğrafya derslerinin, 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ilkokul programında yer aldığı görülmektedir. Daha sonraki süreçte ise, 1913 yılında “Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati” (Geçici İlköğretim Kanunu) olarak Fransa İlköğretim Kanunu’nun etkisi ile yürürlüğe girmiştir (Budak,2014). Kanun içerisinde günümüz Sosyal Bilgiler dersinin içeriğini oluşturan Tarih, Coğrafya, Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye adlarındaki farklı dersler yer almıştır. Daha sonra Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumatı Vataniye derslerinin, Yurttaşlık Bilgisi dersi olarak 1926 yılında öğretim programında yer aldığı görülmektedir. 1962 yılında ise Sosyal Bilgiler eğitimi içerisindeki dersler, "Toplum ve Ülke incelemeleri" adı ile birleştirilmiştir. Programda çeşitli yıllarda değişiklikler yapılmış ve Türkiye’de tek disiplinli eğitim anlayışı 1968 ilkokul programına kadar devam etmiştir (Yalçın, 2016).

Türkiye Cumhuriyeti'nde Sosyal Bilgiler dersi, "Sosyal Bilgiler" adı ile ilk kez 1968 yılında yapılmış olan öğretim programındaki düzenlemelere göre, üç yıl eğitim veren ortaokulların tüm sınıf düzeylerinde okutulmaya başlanmıştır. 1975 yılından itibaren ise bütün ortaokullarda, Sosyal Bilgiler dersi olarak okutulmaya başlanmıştır. Sonraki süreçte ise, 1985 yılında ortaokullarda, Sosyal Bilgiler dersi kaldırılarak yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi adı ile üç ders müfredata eklenmiştir. Daha sonra Sosyal Bilgiler dersi kapsamında, 1992 yılında vatandaşlık eğitimine yönelik bir program uygulamaya konulmuştur (Yalçın, 2016).

Ülkede yaşanan siyasi olayların eğitim sistemine etkisi olmuştur. 1980 Darbesi sonrasında, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi yerine, 1985 yılındaki düzenleme ile getirilmiş olan Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri kaldırılması, 28 Şubat 1997 yılında toplanan Milli Güvenlik Kurulu'nda alınan karar doğrultusunda, yürürlüğe girmiş olan sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasının getirilmesi bu duruma önemli bir örnektir. 1998 yılında ise bu dersler yerine Sosyal Bilgiler dersi, 6 ve 7. sınıfların öğretim programlarında tekrar verilmeye başlanmıştır. Sosyal Bilgiler dersinin yaşadığı değişim, ülkedeki siyasi olayların ders üzerindeki etkisini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dersin içeriğinin vatandaşlık eğitimini kapsamaması da değişime neden olan önemli bir özelliktir.

Türkiye Cumhuriyeti dönemi eğitim tarihinde, Sosyal Bilgiler dersinin gelişme evreleri bu şekilde gerçekleşmiştir. Daha sonraki süreçte 2005 yılında Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında değişikliklere gidilmiş ve 2017 yılında tekrar düzenlemeler ile taslak bir program oluşturulmuştur. 2018 yılında ise yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kabul edilmiştir. Halen de bu program uygulanmaya devam etmektedir (Selvi, 2018). Süreç içerisinde 1924 yılından 2018 yılına kadar olan dersin değişim aşamaları Tablo 1 içerisinde gösterilmiştir. Tabloda kademe kademe Sosyal Bilgiler dersinin ders saatlerinin zaman içerisinde yaşadığı değişim açıkça görülmektedir (Koyuncu, 2015).

Tablo 1

1924-2018 Yılları Arası Öğretim Programlarında Sosyal Bilgiler Dersi

YIL	DERSLER	SINIFLAR VE DERS SAATİ				TOPLAM
		4.SINIF	5.SINIF	6.SINIF	7.SINIF	
1924 Erkek İlk Mektepleri Programı	Musahabat-1 Ahlakiyye ve Malumat-1 Vataniyye	1	1			2
1936 İlkokul Programı	Yurt Bilgi	2	2			4
1936 İlkokul Programı	Yurt Bilgisi	3	3			6
1939 Köy İlkokulları Programı	Yurt Bilgisi	1	1			2
1948 İlkokul Programı	Yurttaşlık Bilgisi	2	2			4
1948 Köy İlkokulları Programı	Yurttaşlık Bilgisi	1	1			4
1962 İlkokul Programı	Toplum ve Ülke İncelemeleri	5	5			10
1968 İlkokul Programı	Sosyal Bilgiler	3	3	3	3	12

1985 yılı	Milli Tarih,			2		2	
Program	Milli						
Değişikliği	Coğrafya, Vatandaşlık Bilgisi						
1985 yılı	Sosyal	3					
Program	Bilgiler						
Değişikliği 4.							
Sınıf							
1997	Sosyal	3	3	3	3	12	
İlköğretim	Bilgiler						
Programı							
2005	Sosyal Bilgiler	3	3	3	3	12	
İlköğretim							
Programı							
2018	Sosyal Bilgiler	3	3	3	3	12	
İlköğretim							
Programı							

4.2. Eğitim ve Siyaset

Eğitim, toplumların devamlılığı için büyük öneme sahiptir. İnsanoğlu, yeryüzünde olduğu andan itibaren, farklı şekillerde olsa da eğitim var olmuş ve geçmişten günümüze gelen en önemli miras olarak devamlılığını sürdürmeye devam etmiştir. Eğitimin zaman içerisinde çeşitli tanımları yapılmıştır. Yapılan tanımlara bakıldığında, genel itibari ile üzerinde durulan iki önemli noktanın olduğu görülmektedir. Önemli iki noktadan birincisi,

eğitimin bireyler üzerinde etki bırakmış olduğu; ikincisi ise bu etkinin toplumun genelini de etkileyerek toplumsal yapı ve değişme üzerinde de farklılıklar oluşturmuş olduğudur. Eğitim, toplumun yapısında birden çok değişikliğe neden olmaktadır. Özellikle eğitimin, toplum içerisinde tutucu bir işlev göstermesi ve yenilikçilik ilkesi, toplumdaki değişikliklerin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Eğitim toplum içerisinde gelenek-görenekleri, inanç yapısını ve tüm kültürel özellikleri gelecek nesillere aktarmaktaki en önemli araçtır. Aynı zamanda eğitim, toplum içerisinde önemli değişimlerin başlaması için gerekli olan yenilikçi, eleştirel yapıda olan ve yaratıcı bireylerin yetiştirilerek topluma kazandırılmasını sağlamaktadır (Şahin, 2017).

Dünya üzerindeki ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ile eğitim seviyeleri arasında önemli bir ilişkinin var olduğu söylenebilir. Özellikle Dünya’da herhangi bir ülkede meydana gelmiş olan bir olay, iletişim ağları ile Dünya’nın dört bir yanına ulaşmakta ve diğer ülkeleri de ilgilendirecek düzeye gelmektedir. Bunun sonucunda ise ülkeler, ihtiyaçları olan insan gücünü yetiştirmek ve rekabet gücünü ilerletmek için bireylerin eğitimine daha çok özen göstermektedirler. Çünkü bir ülkedeki eğitilmiş yani nitelikli insan gücü, o ülkenin gelişmişlik seviyesi ile doğrudan ilişkilidir. Hem siyaset hem de ekonomi ile doğrudan ilişkili olan eğitimin, ülkeler için önemini geçmişten günümüze hala korumuş olduğu görülmektedir. Mevcut durumun gelecekte de bu şekilde devam edeceğini, eğitimin öneminin her daim var olacağını söylemek mümkündür. Ülkelerde uygulanan eğitim politikaları, ülkenin siyasi sistemleri ile de ilgilidir. Ülke içerisinde gerçekleşmiş siyasi olaylar, doğrudan eğitim sistemlerini de etkilemiştir. Çünkü devletler, kendi amaçları doğrultusunda yurttaşlar yetiştirmek istemektedirler. Yurttaşların yetiştirilmesindeki en önemli araç ise eğitim olmaktadır. Bu nedenle ülkelerdeki eğitim politikalarının değişimi, hükümetlerin değişimi ile paralellik göstermektedir. Çalışmanın kapsamı gereği Türkiye siyasi tarihinde meydana gelmiş darbelerin, Dünya’dan örnekler vererek eğitim sistemleri üzerindeki etkilerine

değ inilmeye çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde kuruluşundan itibaren uygulanan eğitim politikalarına bakıldığında, eğitim politikalarının ülke içerisinde gerçekleşen siyasi olaylar ile ilişkili olduğunu görmek mümkündür. Türkiye'de eğitim, sosyal, siyasi ve ekonomik alanda daima etkili bir araç olmuştur. Özellikle yöneticilerin, toplumu şekillendirmek ve amaçlarına uygun doğrultuda yurttaşlar yetiştirmek için eğitimi iş e koydukları görülmektedir. Netice itibari ile siyasi yapı, toplumsal değişimler ve dönemlerin özellikleri, ülkelerde uygulanan eğitim politikaları üzerinde etkili olmuşlardır. Türkiye Cumhuriyeti eğitim tarihine de bakıldığında, o dönemde hâkim olan iktidar partilerin düşünceleri başta olmak üzere, dünyada da gerçekleşen toplumsal değişimlerin eğitim politikaları üzerindeki etkisinin kaçınılmaz olduğu görülmektedir (Uysal, 2019).

Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi geçmişine bakıldığında darbeler ile yönetime müdahale durumlarının çok kez gerçekleştirilmiş olduğu görülmektedir. Gerçekleştirilen darbelerin sonrasında sadece toplumsal kurumlarda değil eğitim kurumlarında da bazı değişikliklerin meydana gelmiş olması durumu destekler nitelikte olmuştur. Çünkü ülkedeki mevcut durumdan memnun olmayan taraflar, bundan sonraki düzeni kendi istedikleri gibi oluşturmayı amaçlayarak darbe girişiminde bulunmaktadırlar. Dolayısı ile kendi istedikleri toplum düzeninin oluşması için, savundukları fikirler doğrultusunda bir eğitim politikası planlamaları gerekmektedir. Darbeler sonrasında eğitim alanında yapılan değişiklikler de eğitimde, siyasette yaşanan değişimlerin etkisinin büyük ölçüde olduğunu göstermektedir. Mevcut çalışma ile öncelikle 1980 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilmiş olan 1980 darbesinin Sosyal Bilgiler dersi programı üzerindeki etkisinden bahsedilmeye çalışılmıştır. Türkiye'de 12 Eylül 1980 Darbesi'nden sonraki süreçte Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının değişiklikler yaşaması, eğitim ve siyaset ilişkisinin önemli bir göstergesi olmuştur. Örneğin 12 Eylül 1980 Darbesi gerçekleştirildikten sonra darbenin lideri olan

Orgeneral Kenan Evren bir radyo-TV konuşmasında eğitim ile ilgili önemli açıklamalarda bulunmuş ve şu ifadeleri söylemiştir:

Yurdun en ücra yerlerine kadar Atatürk Milliyetçiliğini eğitim ve öğretimde tekrardan, yaygınlaştıracak önlemler en kısa sürede alınacaktır. Geleceğimiz olan evlatlarımızın, Atatürk ilkeleri yerine yabancı siyasi düşünceler ile yetişerek anarşist olmamasını sağlayacak tedbirler alınacaktır. Bu amaç ile hepimiz tarafından tek tek saygı ile anılan öğretmenlerimizin Der'li, Bir'li derneklere üye olarak ayrışmalarına izin verilmeyecektir. Her kademedeki öğrencinin amacı, Atatürk ilkeleri ve milliyetçiliği ile kaynaşarak üretime yönelik bilgi ve beceri kazanmak olacaktır (Akyüz, 2013, s. 413).

Orgeneral Kenan Evren'in yapmış olduğu açıklamadan, darbe öncesi süreçte var olan eğitim politikasına karşı bir tutum benimsediği söylenebilir. Bu nedenle sözlerinde kendi düşünceleri doğrultusunda yeni bir eğitim anlayışının bundan sonraki süreçte yer alacağını ifade etmektedir. 12 Eylül 1980 Darbesi'ni gerçekleştirmiş olan kişiler, ülkenin o dönemde bulunduğu karışık ortamın sorumlusu olarak 1961 Anayasasını göstermişlerdir. Daha sonra sundukları gerekçe ile 7 Kasım 1982 tarihinde referandum ile yeni Türkiye Cumhuriyeti Anayasası kabul edilmiştir. 1982 Anayasası'nda eğitim ile ilgili önemli kararlar yer almıştır. İlköğretimin zorunlu ve parasız olmasını ifade eden 42. madde içerisindeki, 130. ve 131. maddelerinde, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretiminin ilk ve ortaöğretimde zorunlu olduğu, Türkçeden başka hiçbir dilin okullarda ana dil olarak okutulamayacağı ve devletin, gençlerin daima bilim yolunda, Atatürk ilke ve inkılapları ışığında yetişmelerini sağlayacağı ifadeleri yer almaktadır (Akyüz, 2013). Verilen örnek doğrultusunda, siyasi yapıların başa geldikleri andan itibaren kendi isteklerine göre bireyler yetiştirmeyi amaçlamış oldukları görülmektedir. Ayrıca örneklerin, eğitim politikalarının dönemin siyasi yapısından bağımsız olmadığı sonucunu kanıtlar nitelikte olduğu söylenebilir.

4.2.1. Türkiye’de askeri müdahaleler. Devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan insan topluluğunun egemen olması ile oluşmuş hukuki kişiliğe sahip sürekli bir teşkilattır. İlkçağdan bu yana Anadolu coğrafyasında çeşitli devletler kurulmuştur. Devlet, ordu ve toplum ilişkisi, bu kurumların devamlılığı açısından büyük bir öneme sahiptir. Var olan üçlü siyasi mekanizmanın birinde hasar meydana gelir ise mutlaka diğerleri de bu hasardan etkilenmektedir. Bu nedenle devletlerin devamlılığı için bu üçlü mekanizmayı dengede tutma zorunluluğu vardır. Devlet, kendini meydana getiren toplumu çeşitli kurallar ile yönetir ve şekillendirir. Kurallar devlette, topluma karşı bir güç kazandırır. Kazanılan güç, geçmişten günümüze bakıldığında daha da artmış ve devletin, toplumun en özel alanlarına kadar müdahale etmesi ile sonuçlanmıştır. Devlet denilen siyasi mekanizmanın gücünün artması onu çekici hale getirmiştir. Toplum içerisinde yönetimde söz sahibi olmak isteyen bireylerin sayısı bu çekiciliğin neticesinde artış göstermiştir. Çünkü idarede olmak, siyasi yetkileri kullanabilmek demektir. Gücü elinde bulunduranlar ise karşılarında, siyasi gücü ellerinden alacak bir rakibin olmamasını tercih ederler. Gelişmelerin böyle cereyan etmesi ise, devlet-ordu-toplum üçlüsünden askeri kısmın, yönetime dâhil olma çabasını ortaya çıkarmaktadır (Tekelioğlu, 2018).

Darbe, bir ülkede baskı kurarak, zor kullanarak hükümeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirme işidir (Türk Dil Kurumu [TDK], 2020). Yönetim, ülke içerisinde güç unsuru grup tarafından gayri meşru yollar ile ele geçirilir ise darbe gerçekleşmiş olmaktadır (Mumyalmaz, 2019).

Osmanlı Devleti’nde genellikle ordu, direk yönetime geçerek değil de yönetime geçmesi için bir şehzadeyi destekleme politikası üzerinden darbe girişimleri düzenlemiştir. Osmanlı Devleti savaş düzeni içerisinde, Yeniçeri sınıfı büyük öneme sahip olmuştur. Bu durum Yeniçerilerin yönetimde etkin rol almalarını sağlamıştır. Böylece devletin başına gelmek isteyen şehzade için Yeniçerinin desteğini almak büyük önem arz etmiştir. Devletin

duraklama döneminde, Yeniçerilerin asayişinin bozulması birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılda devletin otoritesini güçlendirmek ve bütünlüğünü korumak amacı ile çeşitli alanlarda yenilikler gerçekleştirmiştir. Yeniçerilerin yönetim alanında etkinliğinin artması ve talihsiz olayların gerçekleşmesi üzerine 1826 yılında Sultan II. Mahmut, özellikle merkezi otoriteyi arttırmak amacı ile Yeniçeri Ocağını kaldırmıştır. Bunun akabinde Osmanlı Devletinde Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı ve I. Meşrutiyet'in ilanı gibi anayasal yenilikler yapılmıştır. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Döneminde gerçekleşen Kuleli Vakası, yönetime yapılan önemli bir askeri müdahale olmuştur. Sonrasında gerçekleşen 20 Mayıs 1878 Çırağan Baskını, 31 Mart 1909 Vakası ve 23 Ocak 1913 Bab-ı Ali Baskını Osmanlı Devleti'ndeki yönetime el koyma girişimlerine örnek olarak verilebilir (Kekil, 2019).

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nden sonra kurulan siyasal, kültürel, sosyal vb. alanlarda Osmanlı Devleti'nin izlerini taşıyan ve Dünya üzerinde önemli konuma sahip olan bir devlet olmuştur. Henüz 100 yılını tamamlamamış olan Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal hayatına baktığımızda, gerçekleştirilmiş olan birden fazla darbe olduğu görülmektedir. Yeni kurulan devlette Şeyh Sait Ayaklanması, İzmir suikastı ve Menemen olayları tam olarak darbe olmasa da ülke içerisinde politik alanda gerçekleştirilmiş olan olaylardır. Sonrasında 1960 Darbesi ve 1963 darbe girişimi, 1971 muhtırası, 1980 Darbesi, 28 Şubat 1997 post-modern darbesi, 2007 e-muhtırası ve 15 Temmuz 2017 darbe girişimini ülke tarihindeki askeri müdahalelere örnek olarak gösterilebilir (Öztuna, 1987).

Yukarıda bahsedilen, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilmiş olan darbe girişimleri ve darbeler, siyasi tarih açısından büyük öneme sahiptir. Olaylara bakıldığında, ordunun her seferinde mevcut iktidara yönelik hareketinin temelinde; devletin rejimini koruma, devlet otoritesini ve toplumsal düzeni sağlama gibi iddialarının bulunmuş olduğu görülmektedir. Fakat iddialar devletin yararına olmayı ifade etse de durum her zaman

ülkenin ve halkın zararına sonuçlanmıştır. Sosyal, ekonomik her alanda ülkeyi olumsuz etkilemiştir. Halkın çağdaşlaşmasını ve halkın Cumhuriyet rejiminin temeli olan yönetimde belirleyici rol alma hakkını engellemiştir. Çaresiz kalan halk otoriteye sorgusuz bir şekilde boyun eğmek zorunda kalmıştır. Tabii her ne kadar ülke içinden olan birilerinin bu fiili gerçekleştirmiş olması durumu olsa da, zararlı faaliyetlerin arkasında, dış güçlerin desteğinin olmadığını düşünmek de çok doğru değildir. Çünkü tarih boyunca Türkiye'nin sahip olduğu jeopolitik konum, dış faktörlerin ülkeye olan ilgisini arttırmıştır. Osmanlı Devleti'nin ardından Anadolu coğrafyasında 23 Nisan 1923 tarihinde, birinci meclisin açılması ile yeni kurulacak olan devletin adımları atılmıştır. Büyük ve milli bir mücadele verilerek kurulan yeni devlet hem iç siyasetinde hem de dış siyasetinde bağımsızlığı temel alan bir politika yürütmüştür. İlerleyen süreçte 1923 yılına gelindiğinde, artık savaş sürecinin bitmesi ile devletin yönetim yapısının temelleri atılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda ülkede Halk Fırkası kurulduktan sonra ikinci seçimler yapılarak ülkede ikinci Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti [TBMM] oluşturulmuştur. Halk Fırkası içerisinde, ilerleyen zamanlarda görüş ayrılıkları başlamış ve bu durum ülke siyasi tarihini önemli düzeyde etkilemiştir (Kekil, 2019). 29 Ekim 1923 tarihinde ülkede Cumhuriyet ilan edilmiş ve sonraki süreçte meydana gelen siyasi gelişmeler, bu alanda yapılan çalışmalar çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye Cumhuriyet'inde, 1923 yılından itibaren birden fazla çok partili hayata geçiş denemesi yapmıştır. Fakat bu denemeler, kurulan partilerin çeşitli nedenler ile kapatılmaları neticesinde son bulmuştur. Ülkede 1946 yılına kadar Halk Partisi'nin yönetimi ile devam eden süreç, 1946 yılında Demokrat Parti'nin [DP] kurulması ile yerini çok partili siyasal hayata bırakmıştır. Demokrat Parti kurulduktan bir süre sonra, ilk seçimler yapılmış ve bu seçimlerde Halk Partisi 400 milletvekili çıkarırken, Demokrat Parti 40 milletvekili çıkarabilmiştir. Sonrasında 1950 seçimlerinde DP mecliste çoğunluğu sağlamış ve 408

sandalye ile hükümeti kurmuştur. Meclis, seçim sonrasında Cumhurbaşkanı olarak Celal Bayar'ı, Başbakan olarak ise Adnan Menderes'i seçmiştir. Gerçekleşen durum neticesinde bazı askerler İsmet İnönü'nün yanına giderek, onun isteği üzerine ne gerekiyorsa yapabileceklerini belirtip, açıkça bir darbe teklifinde bulunmuşlardır. Fakat meclisin kararı olaya son noktayı koymuştur(Bilgiç, 2019).

Demokrat Parti'nin başa geldikten sonra yönetimde, çok partili siyasal yaşamın gerektirdiği kurallara zaman zaman uymadığı ddialarında bulunan bazı kesimler, bu iddialarına gerekçe olarak partinin gerçekleştirdiği olumsuz durumlara basının, sendikaların ve muhalefetin haklarını kısıtlamasını öne sürmüşlerdir. Fakat Başbakan Adnan Menderes'in, o dönemde işçilere haklarını vereceğini ifade ederken ülkenin yeterince sanayileşememiş olmasından dolayı, işçilere verdiği sözü tutamamış olmasına rağmen, 1954 seçimlerinde oy kaybı yaşamamış olması da verilen örnekler ile durumun aslının çelişmiş olduğunu göstermektedir. Fakat süreç bu şekilde devam etmemiştir. 27 Mayıs 1957 seçimlerinde DP, zirvede kendini koruyamamış ve oy kaybı yaşamıştır (Özcan, 2008). Darbeyi gerçekleştiren tarafın gözünden sözde çok partili siyasal yaşamın gereklerinin, yerine getirilememiş olması, ülke içerisinde yurttaşlar ve partiler arasındaki tansiyonun yükselmesine neden olmuştur. DP iktidarı kaybetme endişesi ile hoşgörüsüz ve otoriter bir tutuma girmişken, Cumhuriyet Halk Partisi [CHP] fırsattan istifade ederek kazanmak için saldırgan bir tutum izlemiştir. DP, gelişmeler doğrultusunda meclis içerisinde, muhalefetin rejime yönelik faaliyetlerinin araştırılması amacı ile bir Tahkikat Komisyonu oluşturmuştur. Komisyonun oluşturulması, karşı taraf için işlerin daha da gerginleşmesine yol açmıştır. Aslında olayların gelişimine bakıldığında iki tarafında kendini haklı görmesinden kaynaklı siyasi bir çekişmenin olduğu görülmektedir. Yani iki tarafta birbirini suçlamakta ve olanlardan karşı tarafı sorumlu tutmaktadır. Dolayısı ile siyasi çekişme beraberinde siyasi istikrarsızlığı da getirmektedir. Ülke içerisinde var olan siyasi çekişme olayları farklı bir boyuta taşımış ve iki tarafında

karşılıklı olarak birbirleri lehine yaptıkları ülkede halk içerisinde de gergin bir ortam olmasına neden olmuştur. İlerleyen günlerde ise Ankara Kızılay’da ve İstanbul Hukuk Fakültesi’nde öğrencilerin, hükümete karşı düzenlediği mitingler ile ülkedeki gergin ortam daha da artmıştır. Gergin ortam sonucunda, yetkileri elinde bulunduran yönetim İstanbul ve Ankara’da sıkıyönetim kararı almıştır. Sıkıyönetim kararının alınması ordunun siyasi yaşamda artan etkisini göstermektedir. DP, oluşturduğu Tahkikat Komisyonu kararı ile ülkede gösteri, haber, görüş vb. yayınların yapılmasını yasaklamıştır. Getirilen yasaklar, gergin olan ortamı daha arttırmış ve ordu içerisindeki hareketlenmelerin hızlanmasına neden olmuştur. Durum üzerine muhalefet kanadı, 555K[5. ayın 5.günü saat 5] parolası ile Ankara Kızılay’da gösteri yapmıştır. Kızılay Meydanına DP mitingi için gelen Başbakan Menderes biranda kendisini protestocuların arasında bulmuş ve müdahale etmek istemiştir(Kekil, 2019). Bir rivayete göre, o zamanlar öğrenci olan, Cumhuriyet Halk Partisi [CHP] mebusu Deniz Baykal; şair Cemal Süreya’nın aktardığına göre ise Vedat Dalokav, Menderes’in protestoculara karşı söylediği “Ne istiyorsunuz?” sorusu üzerine başbakanın yakasına yapışarak “Hürriyet istiyoruz!” demiştir. Menderes ise söylenene şu şekilde cevap vermiştir: “Başbakanın yakasına yapışıyorsun, bundan büyük hürriyet olur mu?” Miting ortamının daha da gerginleşmesi nedeni ile Başbakan Menderes olay yerinden uzaklaştırılmıştır (Öztuna,1987).

Ordudaki birçok subay, DP’nin Atatürk ilkelerinin hiçe saydığı gerekçesi ile orduyu rejimi korumak adına doğrudan bir araç olarak görmüştür. Dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel, 3 Mayıs 1960 tarihinde ülkedeki siyasal durumu öne sürerek, reform isteğinde bulunmuş fakat bu istek reddedilmiştir. İsteğin reddedilmesi üzerine Cemal Gürsel, Kara Kuvvetleri Komutanlığı vazifesinden istifa etmiştir (Avcıbay, 2018). Yaşanan gelişmeler üzerine tarih 27 Mayıs 1960’ı gösterdiğinde darbe gerçekleştirilmiş ve sabah saat 03.35’te İstanbul Radyosu yayına hazır hale getirilmiştir. Ordunun yönetime el koymuş

olduğunu Albay Alparslan Türkeş, radyodan bir bildiri okuyarak tüm halka duyurmuştur (Öztuna,1987).

27 Mayıs 1960 darbesi, ordu içerisindeki yüzbaşı ve albay rütbelere sahip genç subaylar tarafından gerçekleştirilmiş ve darbenin başında da Kara Kuvvetleri Komutanlığı'ndan istifa etmiş olan Cemal Gürsel olmuştur. O dönemde darbeciler tarafından Milli Birlik Komitesi [MBK], yönetimin idare edilmesini sağlamak amacı ile oluşturulmuştur. MBK küçük bir anayasa hazırlamış ve ülke yönetiminin MBK elinde olduğunu, Devlet Başkanı ve Başbakan görevlerinin de Cemal Gürsel'e ait olduğunu halka duyurmuşlardır. MBK üyeleri başta 38 subaydan oluşmaktayken kurul içerisinde çıkan görüş ayrılıkları nedeniyle, başında Alparslan Türkeş olan 14 subay MBK'dan çıkarılmıştır. Bu şahıslar çeşitli Türk büyükelçiliklerine ateşe olarak görevlendirilmişlerdir. Ülke içerisinde 200'den fazla general ve 5 bin subay ordudan emekli edilmiştir. Sonrasında yeni bir anayasa hazırlamak amacı ile meslek odaları, yerel komisyonlar ve muhalefet grubundan kişilerden seçilen bir komisyon hazırlanmıştır. Komisyon, yönetimdeki Kurucu Meclis özelliğini taşımıştır. Kurucu Meclis, yeni bir anayasa hazırlamış ve 1961 Temmuzunda yapılan referandum ile yüzde 60'ın üzerinde bir oy alarak kabul edilmiştir (Bilgiç, 2019).

Sadece ordu içerisinde değil ülke içinde de eğitim kurumlarındaki akademisyenler ve siyasi olarak yönetimde bulunan birçok kişi, DP yanlısı olmaları gerekçesi ile görevlerinden alınmışlardır. 27 Mayıs darbesinden sonra yargılanmak üzere Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu Yassıada'ya götürülmüştür. Bu süreçten sonra kabul edilen 1961 Anayasası, Türkiye Cumhuriyeti'nin en özgürlükçü anayasası olarak ifade edilmiştir. Bunun sebebi olarak ise, anayasa içerisinde geniş temel hak ve özgürlüklere yer verilmesi gösterilmektedir (Tekelioğlu, 2018). Kişinin en temel hakkı olan yaşama hakkının elinden alındığı bir olayın ardından, mevcut dönemde hazırlanan anayasa için en geniş temel hak ve özgürlüklere yer veren anayasa ifadesinin kullanılması çelişkili bir durumdur. 1961 yılından

itibaren Türkiye Cumhuriyeti siyasal hayatı içerisinde yeni partiler yer almaya başlamıştır. Gerçekleşen süreçten sonra Türkiye, koalisyon hükümetlerinin yönetimde bulunmasına da tanık olmuştur. 1961 Anayasası'nı, 1924 Anayasası'ndan ayıran iki özelliği vardır. Özelliklerden birincisi, 1961 Anayasası'nda kişi hak ve özgürlüklerine daha geniş açıdan yer verilmiş olmasıdır. Aslına dönem içerisinde yaşananlara sonrasında literatüre yazılanlara bakıldığında bu konu biraz çelişkili olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni bir anayasa oluşturan tarafın kendi anayasasındaki eksikleri dile getirmesi beklenemez. Aksine anayasasını öncesine göre her anlamda çok daha iyi kanunların barındırdığını ifade etmek zorundadır. Yani kişi hak ve özgürlüklerin çok geniş yer kaplamış olduğu anayasada sonrasında bazı kısıtlamaların olması durumu tartışılabilir bir hale getirmektedir. Günümüze kadar darbe ile ilgili yazılan akademik eserlerde konu ile ilgili taraflı görüşlerin yer alması da duruma önemli örneklerdendir. Çünkü darbeyi gerçekleştirenleri destekleyen taraf, dönemin anayasasına övgüler yağdırmıştır. Desteklemeyen taraf ise birçok eleştiride bulunmuştur. Dolayısı ile anayasanın niteliği ile ilgili tarafların objektif yorumlar yapmadığı söylenebilir. Diğerisi ise, MBK tarafından kurulmuş olan Anayasa Mahkemesi, Milli Güvenlik Konseyi, Askeri Yargıtay ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu [RTÜK] gibi kurumlar ile demokrasinin etki alanı daraltılmış ve meclis üzerinde sıkı bir denetim oluşturulmuş olmasıdır (Tekelioğlu, 2018).

Sonuç itibari ile 27 Mayıs 1960 Darbesi, Türkiye Cumhuriyeti'nde, ülkenin siyasi tarihinde gerçekleştirilmiş olan ilk darbedir. Aynı zamanda bu darbe, Dünya'nın içerisinde bulunduğu II. Dünya Savaşı'nın sonucunda oluşan soğuk savaş ortamının, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki etkisi ile ortaya çıkmış antidemokratik bir harekettir (Kekil, 2019).

27 Mayıs 1960 yılında, Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilmiş olan darbe sonrasında, ülkenin ordusu içerisinde bazı hareketlilikler olmaya devam etmiştir. Özellikle aynı düşüncelerde olan kişilerden oluşan cuntalar meydana gelmeye başlamıştır. 22 Şubat

1962 tarihinde Talat Aydemir önderliğinde olan cunta da bunlardan biridir. Talat Aydemir'e göre orduda sıkıntılar vardır ve orduyu bu sıkıntıdan kurtarabilecek tek kişi kendisidir. Bu düşünce doğrultusunda Talat Aydemir, kendi yanında olan kişiler ile birleşmiş ve onlara Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koymasına gerektiği fikrini aşılamaştır. Talat Aydemir'in yaptığı irtibata geçme ve kışkırtma girişimi, o dönemde "çengel atma yöntemi" olarak ifade edilmiştir. Aydemir, bu yöntem ile kendi safına ordudan birçok birlik çekmiştir (Tekelioğlu, 2018). Yapılan hazırlıklardan sonra Talat Aydemir ve arkadaşları, 21-22 Şubat 1962 akşamında "halaskar" parolası ve "fedailer" işareti ile darbe girişimini gerçekleştirmişlerdir. Darbenin haberini alan Genelkurmay Başkanlığı bazı önlemler almıştır. Bu durum ordu içerisinde ikilik çıkmasına neden olmuştur. Bir tarafta Aydemir taraftarları, diğer tarafta ise Genelkurmay ve hükümet taraftarları olmuştur. Darbeyi, Hava Kuvvetlerinin ve ordunun üst kademesinin desteği olmadan gerçekleştirmek mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle Talat Aydemir endişe etmiş ve harekâtı durdurma kararı almıştır. Sonuç itibari ile İnönü-Sunay tarafı ve Aydemir tarafları, 22 Şubat'ı 23 Şubat'a bağlayan gece pazarlık masasına oturmuş ve darbe girişiminde bulunan taraflar affedilmiştir. Böylece Türkiye Cumhuriyeti'ni siyasi hayatına bir darbe daha eklenmesinin önüne geçilmiş olunmuştur (Avcıbay, 2018). Aslında yapılanın ülke için mi yoksa tarafların kendisi için mi bir güç sergilediği konusu tartışılabilir. Çünkü bir şeylerin olmaması demek bir tarafın bu duruma göz yummadığı anlamına da gelebilir. Garip olan taraf ise tarihin tekerrür etmesini, bu durumda net bir şekilde görebilmemizdir. Zamanında darbe yaparak yönetime gelen taraf, kendilerine yapılacak olan darbeyi engellemiştir. Olan olaylar ise trajikomik ve üzerinde düşündürülen olaylardır.

Türkiye Cumhuriyeti'ni siyasi hayatında, 1960 yılında gerçekleştirilen darbeden sonra 22 Şubat 1962 darbe girişimini gerçekleştirenlerin, ülke yönetimini ele geçirme istekleri hiç bitmemiştir. Bu kişilerin Talat Aydemir'e önemli düzeyde bağlılıkları vardır. Aydemir, en başından beri kendisinin üstün özellikleri olduğunu, darbenin ve yapılan planların ancak onun

sayesinde gerçekleştirilebileceğini düşünmüştür. Düşüncesi doğrultusunda, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel adına bazı sözler vermekten de kaçınmamıştır. Cemal Gürsel bu nedenle bir bildiri yayınlamak zorunda bile kalmıştır (Tekelioğlu, 2018).

21 Mayıs 1963 günü akşamında, Talat Aydemir son kontrollerini yaptıktan sonra ekibindekilere haber göndermiştir. 22 Şubatçılar, adım adım darbe planlarını gerçekleştirmek için harekete geçmişlerdir. Alparslan Türkeş durumun farkına vararak İsmet İnönü'yü, durumdan haberdar etmiştir. Fakat İsmet İnönü, söylenenlere inanmak istememiştir. Planlanan darbe süreci, Aydemir'in istediği gibi yürümemiştir. Dönemin Başbakanı İsmet İnönü, ordu içerisinde kendisi tarafında olanlardan aldığı destek ile hemen duruma müdahale etmiştir. Başbakan İsmet İnönü, gelişmeler sonucunda derhal Talat Aydemir ve onun tarafında olanların yakalanması emrini vermiştir. Verilen emir sonucunda çıkan çatışmada 6 kişi hayatını kaybetmiştir. Ayrıca 30 kişi yaralanmış ve 151 subay ile birlikte, darbe girişimine destek veren ortalama 1500 kişi tutuklanmıştır. İsmet İnönü, bu sefer darbe girişimini gerçekleştiren kişilerin cezalandırılmaları konusunda kararlı bir tavır sergilemiştir. 5 Eylül 1963 tarihinde yargılanan kişilerden Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Erol Dinçer, Osman Deniz, İlhan Baş, Cevat Kırca ve Ahmet Gücal için idam cezası kararı verilmiştir. Bunlar dışında mahkeme kararları sonucunda, 29 kişiye müebbet hapis cezası, 75 kişiye ise 3 ay ile 15 sene arasında değişiklik gösteren ağır hapis cezaları verilmiştir (Kekil, 2019). Böylece Türkiye Cumhuriyeti'ni siyasi hayatında, 1960 darbesinden sonra ülkede yapılmak istenen yeni bir darbe girişimi daha ikinci kez engellenmiş olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nde, 27 Mayıs 1960 darbesinden sonraki süreç içerisinde on yıl boyunca kurulmuş olan düzen, 12 Mart Muhtırası ile sona ermiştir. Ülke içerisinde siyasi olarak istikrarsızlıkların başlaması, halk içinde şiddet olaylarının artması gibi birçok tatsız hadise yaşanmıştır. Bu durum üzerine kendince gerekçelerini ifade eden ordu içerisindeki bir grup subay, Mart 1970'te hükümete istifa çağrısında bulunarak daha sonraki süreçte de

Demirel'i istifaya çağırılmışlardır. Dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler, dönemin Genel Kurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Celal Eyiceoğlu'nun imzasını taşıyan muhtırayı, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a vererek hükümeti istifaya mecbur bırakmışlardır. Darbe metni, 12 Mart saat 13.00'da TRT radyosundan tüm halka duyurulmuştur (Avcıbay, 2018). Hükümete verilen muhtırada açıkça, Anayasa'da belirtilen yenilikleri uygulayabilecek bir hükümetin kurulması istenmiş, aksi takdirde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetimi devralacağı ifade edilmiştir. Verilen muhtıra üzerine, Demirel Hükümeti istifa etmiştir. Aynı zamanda, İsmet İnönü ordunun siyasete karışmasını onaylamayan ifadeler ile duruma karşı hoşnutsuzluğunu dile getirmiştir. Ordu, yeni kurulacak olan hükümetin kendi istediklerini gerçekleştirebilecek bir kişi önderliğinde kurulması taraftarıdır. Bu nedenle yeni hükümet için Nihat Erim'i desteklemiştir. Nihat Erim, büyük çoğunluğu siyaset ile ilgilenmeyen teknokratlardan oluşan bir hükümet kurmuştur (Bilgiç, 2019). Nihat Erim başkanlığında kurulan hükümet ordunun istediği yenilikleri yapmış olmasına rağmen, ülkede yaşanan olumsuz olaylar son bulmamıştır. 22 Nisan 1971'de Nihat Erim, Türkiye Radyo Televizyon [TRT] Kurumu'na yaptığı açıklamada "Tedbirler balyoz gibi kafalarına inecektir." İfadesini kullanmıştır. Kullanılan ifade ile "Balyoz Harekâtı" başlamıştır. Aynı zamanda, ülkede 11 ilde sıkıyönetim ilan edilmiştir. Muhtıra, 1961 Anayasası ile vatandaşlara verilen hak ve özgürlükleri kısıtlamış, Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi Bakanlar Kurulu'na verilmiş ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kurulmuştur (Kekil, 2019).

12 Mart Muhtırası döneminde askerler, Cumhurbaşkanlığına kendi istedikleri kişiyi getirmek istemişlerdir. Fakat Ecevit ve Süleyman Demirel, sivil demokrasi tarafları olarak askeri hiyerarşiye karşı Fahri Korutürk'ün, Cumhurbaşkanı olmasını sağlamıştır. Ülkede demokratik yönetime, 1973 yılında yapılan seçimler ile geçilmiştir. Seçimler sonucunda CHP birinci parti olmuş ve Milli Selamet Partisi [MSP] ile bir koalisyon hükümeti kurmuşlardır.

Genel itibari ile 12 Mart Muhtırası, ülke içerisinde toplumsal şiddet, anarşi ve terörizm faaliyetlerine engel olamamış aksine bu olumsuzlukları arttırmıştır. Yönetimdeki siyasi düzensizlik ülke ekonomisine de yansımıştır. Toplumsal alanda, dengesiz göç sonucu gecekondulaşma ve kültürel uyumsuzluklar meydana getirmiştir (Karataş, 2019).

Türkiye’de 12 Mart 1971 muhtırasından dokuz yıl sonra gerçekleştirilen 12 Eylül 1980 darbesi, ülke için bir dönüm noktası olmuştur. 1980 Darbesi, seçim ile oluşmuş hükümeti baskı ile görevden almıştır. Meclisi feshetmiş ve ülke içinde yapılacak olan her türlü siyasi faaliyeti yasaklamıştır. Türkiye’de darbe öncesinde iç karışıklıklar mevcutken, bu durumun üstüne cumhurbaşkanlığı seçimlerinin net bir sonuca bağlanamaması da eklenince karışıklıkların daha da artmasına neden olmuştur. Ülkedeki sıkıntılı ortam, askeri teşkilatı rahatsız etmiş ve bir darbe hazırlığına sevk etmiştir. Darbe için planlama yapılarak müdahale saatinden 2 saat önce askeri birlikler belirlenen yerlere gitmişlerdir. Dönemin TRT, Posta ve Telgraf Teşkilatı [PTT] binaları kontrol altına alınmıştır. Aynı zamanda İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü de kontrol altına alınan yerlerden olmuştur. 12 Eylül 1980 tarihinde saatler 04.00’ı gösterdiğinde “Bayrak Harekâtı” kod adı ile darbe gerçekleştirilmiştir. 12 Eylül 1980 Darbesi gerçekleştirilirken hiyerarşik bir sistem içerisinde gerçekleştirilmiş ve hiçbir engel çıkmamıştır. Darbeyi gerçekleştiren askerler, kendilerinin içinde olduğu Milli Güvenlik Konseyi adıyla bir kurul oluşturmuşlardır. MGK’nın hazırlamış olduğu bildiri metnini Orgeneral Kenan Evren, TRT’den bizzat kendisi okuyarak, darbenin gerçekleştirildiğini tüm yurda duyurmuştur (Akıncı, 2013).

Milli Güvenlik Konseyi kurulduktan sonra 20 Eylülde, Başbakanlığını Bülent Ulus’un, Başbakan Yardımcılığını ise Turgut Özal’ın yaptığı, çoğunlukla askerlerden oluşan bir Bakanlar Kurulu oluşturulmuştur. Bakanlar Kurulu, ülke içerisinde yürütme organı olarak görev yapmış, yasama organı olarak ise Güvenlik Konseyi görev yapmıştır. Ülke içerisinde bu dönemde tüm sendikal faaliyetler yasaklanmış, ekonomik politikalarda kısıtlamaya gidilmiş

ve Vergi Kanunu yasalaştırılmıştır. Asker, 12 Eylül 1980 darbesi ile Türkiye’de, demokratik yollar ile seçilmiş olan bir hükümeti üçüncü kez ele geçirmiştir. Ülkede olağanüstü bir dönem yaşanmış ve binlerce kişi, yasadışı yollardan gözaltına alınarak sağ ya da sol görüş fark etmeksizin işkenceye maruz kalmıştır. 230.000’den fazla insan mahkemelerde yargılanmış, 500’den fazlası idam cezası almış ve binlerce kişinin vatandaşlığı iptal edilmiştir. MGK, 1983 yılına kadar ülke yönetimine hâkim olmuştur. Ülkede sokağa çıkma yasağı ve sıkıyönetim hali uygulanmıştır (Avcıbay, 2018).

Türkiye Cumhuriyeti’nde 1980 darbesinden sonraki süreçte, öncelikle hazırlanan anayasa olmak üzere sonrasında çıkarılan tüm kanun ve tüzükler askeri nitelikli olmuştur. Gerçekleşen durum sonucunda çıkarılan kanunlar, demokratik bir yönetim sistemine uygun olmasa bile Anayasa Mahkemesi tarafından incelenmesi mümkün olmamıştır. 12 Eylül Darbesi sonrasında ülkede meydana gelen gelişmeler, ülke siyasi tarihinde üçüncü Cumhuriyet olarak adlandırılan yeni yapılanmaya ön ayak olmuştur (Avcıbay, 2018).

28 Şubat Süreci ayrıntılı olarak ileriki başlıklarda ele alınacaktır. Bu nedenle, 28 Şubat Post-Modern Darbesi bu kısımda sadece kısa bir anlatım ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihinde Post-Modern bir darbe olarak adlandırılan 28 Şubat süreci, ülkenin laik-dinci diye iki ayrı uçlara ayrıldığı bir dönemde gerçekleşmiştir. Bu dönem, ülke içerisinde basınında da yazılı ve görsel anlamda halkın korku ve gerilimini arttıran başlıklar atılmıştır. 28 Şubat’ı gerçekleştirenlerin gözünde müdahale bir darbe değil “demokrasiye balans ayarı” olarak ifade edilmiştir. 28 Şubat ile ülke yönetiminde olan Refah-Yol Hükümeti düşürülmüştür. Bu hükümet değişikliği sonrasında Türkiye’de, özellikle türbanlı gençlerin eğitim haklarının engellendiği ve bu gençlerin çok fazla mağduriyet yaşadıkları bir dönem yaşanmıştır (Kekil, 2019).

Türkiye Cumhuriyeti’nin 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün meclis tarafından seçilmesinden sonra, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı’nın 27 Nisan 2007 gecesi

internet üzerinden yayınladığı bildiri, ülke siyasi tarihine e-muhtıra olarak geçmiştir (Kekil, 2019). Türkiye Cumhuriyeti 1980 Darbesinin ardından, 36 yıl boyunca yönetime doğrudan müdahale edilen bir darbe girişimi ile karşı karşıya gelmemiştir. Fakat 15 Temmuz 2016 tarihinde, kendilerine Yurtta Sulh Konseyi adı veren bir grup askerin hem Türk Silahlı Kuvvetleri [TSK]'nin internet sitesinden hem de TRT'den yayınladıkları bildiri ile ordunun yönetime el koyduğunu, sıkıyönetimin ve sokağa çıkma yasağının ilan edildiğini duyurması ile ülkede 36 yıl aradan sonra bir askeri müdahale daha gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. 15 Temmuz'un arkasında, Fetullahçı Terör Örgütü [FETÖ] ile iletişim halinde olan askerler, iş adamları, akademisyenler ve geniş medya kuruluşlarının olduğu bilinmektedir. Ayrıca kalkışmanın başlangıcı, İstanbul Boğaziçi Köprüsü'nün trafiğe kapatılması ile gerçekleştirilmiştir. Bu sırada Ankara'da jetler, gece boyunca alçak uçuşlar yapıp halkı paniğe sokmayı amaçlamışlardır. Kalkışma, halkın bunca şeye rağmen korkmadan sokağa dökülmesi ve canı pahasına demokrasisine sahip çıkması ile sonlanmıştır. Kalkışmada, 179 sivil vatandaş, 62 polis ve 5'i asker olmak üzere toplamda 246 kişi hayatını kaybetmiştir (Bilgiç, 2019).

4.2.2. Hükümetlerin eğitim anlayışı. Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihi içerisinde gerçekleştirilmiş olan 1980 Darbesinin ülke için toplumsal, sosyal, kültürel ve eğitsel alanlarda birçok sonucu olmuştur. Mevcut çalışma gereği darbeden sonra kurulan hükümetlerin uyguladıkları eğitim politikaları incelenmeye çalışılmıştır. Hükümetlerin ideolojilerinin ülkelerdeki eğitim sistemleri üzerindeki etkisinden eğitim ve siyaset başlığında bahsedilmiştir. İktidara gelen partilerin oluşturdukları hükümetler, ülke içerisinde kendi düşünceleri doğrultusunda eğitim politikaları oluşturmuşlardır. 1980 Darbesinden 1999 yılına kadar Türkiye'de toplamda 9 hükümet kurulmuştur. 1980 Darbesinden sonra ilk kurulan hükümet Askeri hükümettir. Askeri hükümet darbe sonrasında özellikle darbeyi gerçekleştiren tarafın düşünceleri doğrultusunda bir eğitim sistemi benimsemiştir. Hükümet tarafından ilan

edilen Kemalizm/Atatürkçülük ideolojisi, eğitim programlarında da ağırlığını göstermiştir. Sonrasında 1983-1987 yılları arasında ülkede Birinci Turgut Özal Hükümeti kurulmuştur. Hükümet genel itibari ile önceki hükümetin eğitim görüşlerini tekrarlayarak, özellikle eğitimde teknolojik dönüşümün gerçekleşmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanı olması ile birlikte daha sonra Akbulut Hükümeti kurulmuştur. Akbulut Hükümeti'nin eğitim politikası Birinci Turgut Özal Hükümeti'nin eğitim politikası ile aynı doğrultuda olmuştur. Daha sonra Anavatan Partisi [AP] iktidara gelerek Birinci Mesut Yılmaz Hükümeti kurulmuştur. Önceki hükümetlerin eğitim politikasından farklı olarak Birinci Yılmaz Hükümeti, dini eğitime daha fazla ağırlık vereceğini eğitim programında belirtmiştir. 1991-1993 yılları arasında ülkede, Doğru Yol Partisi [DY] ve Sosyal Demokrat Partisinin Koalisyon Hükümeti kurulmuştur. Koalisyon hükümeti eğitimde parasız ve zorunlu eğitimin olması yönünde düzenlemeler yapmayı amaçlamıştır. Ayrıca ders kitaplarının ve öğretim programlarının evrensel ölçütler çerçevesinde tekrar düzenlemesi gerektiği gerekliliğini vurgulamıştır. Koalisyon Hükümeti, yükseköğretimde bulunan problemlerin farkında olduğunu belirterek Yüksek Öğretim Kurumu [YÖK]'nu kaldırma sözü vermiş ve anadillerin özgürlüğü, kültürel serbestlik gibi ifadelerle de eğitim programı içerisinde yer vermiştir (MEB, 1993). Ülkede yapılan seçimler sonucunda Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanı olması ile Tansu Çiller Hükümeti kurulmuştur. Ülke içerisinde bu dönemden sonra siyasi istikrarsızlıklar artmıştır. Çiller Hükümeti sonrasında 1996 yılında üç ay gibi kısa bir dönem iktidar olan II. Yılmaz Hükümeti kurulmuştur. II. Yılmaz Hükümeti uzun süredir eğitim gündeminde olan 8 yıllık kesintisiz-zorunlu eğitimin geleceği sözünü vererek, özel üniversitelerin de kurulması gerektiği fikrini benimsemiştir. 1980 Darbesinden sonra kurulan 8. hükümet Necmettin Erbakan Hükümeti olmuştur. Hükümetin eğitim politikası öncekilerden büyük farklılıklar göstermemektedir. 28 Şubat 1997 yılında MGK'nın kabul etmiş olduğu "irticaya karşı mücadele" kararı ile Erbakan Hükümeti istifa etmek durumunda bırakılmıştır.

Sürecin içerisinde yaşanan olaylar ve eğitime etkileri ilerleyen bölümlerde ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. 1997-1999 yılları arasında ülkede III. Yılmaz Hükümeti kurulmuştur. III. Yılmaz Hükümeti'nin eğitim programı önceki hükümetlerden farklı değildir. Fakat program içerisinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin zorunlu olarak okutulmaya devam edeceği ifadesine vurgu yapılmış olduğu görülmektedir (Kaplan, 2005). 1980 Darbesi sonrasında ülkedeki siyasi duruma bakıldığında çok fazla hükümet değişikliğinin gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum hükümetler ile birlikte eğitim programlarında da sürekli değişikliklerin olmasına neden olmuştur. Sosyal Bilgiler Dersi içeriği düşünüldüğünde dersin, siyasetten bağımsız bir ders olmadığı görülmektedir. Aynı zamanda Sosyal Bilgilerin vatandaşlık aktarımı misyonunu üstlenen bir ders olması, kurulan hükümetlerin ders programı üzerinde bu dönemde değişiklikler yapmasına neden olmuştur.

4.2.3. Milli eğitim şûralarında “eğitim ve siyaset”. Ülkeler içerisinde yönetimde olan hükümetlerin, mevcut siyasi fikirleri doğrultusunda eğitim politikaları da şekillenmektedir. Çünkü devlet, içerisinde bulunan toplum ile var olmaktadır. Toplumu oluşturan bireylerin eğitimi hükümetlerin devamlılığı için büyük önem arz etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren yaşadığı siyasi değişimler sonrasında eğitim politikalarında da değişiklikler yaşanmış; iktidara gelen hükümet kendi ideolojisi doğrultusunda eğitimi de şekillendirmeye çalışmıştır. Bu duruma sadece bir hükümet döneminden örnek vererek iyi ya da kötü gibi yargılama yapmak doğru olmayacaktır. Çünkü tüm hükümetler eğitim politikaları üzerinde değişiklikler yapmıştır. Mevcut çalışma kapsamında temel olarak darbe girişimlerinin eğitim üzerindeki etkilerine değinilmeye çalışılacaktır. Bu kapsamda Türkiye'de 1960 ve 1980 yıllarında gerçekleştirilmiş olan darbelerin sonrasında eğitimde yaşanan değişimlerden örnekler vermek doğru olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren MEB tarafından ülke içerisinde belirli aralıklar ile eğitim ve öğretim ile ilgili konuları inceleyerek, konular ile ilgili öneri niteliğinde

kararları almak ile görevli olan ve en yüksek danışma kurulu niteliği taşıyan Milli Eğitim Şûraları toplanmaktadır. Şûralarda Talim ve Terbiye Kurulunca hazırlanan tüzük, yönetmelik, program ve ilkeler incelenip karara bağlanarak Milli Eğitim Bakanının onayı ile kesinlik kazanmış olur. Türkiye’de eğitim şûralarının geçmişi 1920 yılına kadar dayanmaktadır. İlk olarak temel anlamda 1923, 1924 ve 1925-1926 yıllarında toplanan Heyet-i İlmiye, o tarihten sonra yapılacak olan Milli Eğitim Şûralarına başlangıç oluşturmuştur. Milli Eğitim Şûralarının toplanış amacı dikkate alındığında döneminin eğitim politikalarını en iyi yansıtabilecek olan resmi belgeler olduğu söylenebilir. Bu nedenle 1960 ve 1980 Darbelerinden sonra Türkiye’deki eğitim politikalarındaki değişimleri görebilmek için o dönem aralıklarında yapılmış olan Milli Eğitim Şûralarını incelemek doğru olacaktır. Örneğin 1960 darbesinden sonra 1962 yılında toplanan 7. Milli Eğitim Şûrası’nda, Milli Eğitim’in temel ilkesi olarak; “Her yaştaki vatandaşların eşit bir şekilde eğitim imkânları içinde, yetenek ve kabiliyetleri doğrultusunda en yüksek seviyede yetiştirmek; millete ve insanlığa faydalı, iyi ve verimli yurttaşlar olmaları; sosyal ve ekonomik kalkınma programlarının uygulamaya konulması için gereken çeşitli özellikteki insan gücünü hazırlamak” ifadelerine yer verilmiştir. Verilen ifadelerde eğitimde eşitlik üzerinde durulmuştur. Ayrıca ilgi ve yeteneklerine göre bireylerin eğitim alarak devletine faydalı olmaları temel prensip olarak ele alınmış olduğu görülmektedir. 1980 yılında gerçekleşen darbe sırasında 1981 yılında toplanan 10. Milli Eğitim Şûrası içerisinde Milli Eğitim’in temel ilkesi olarak; “Ülkemizin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaç ve gerçeklerine dayalı, millî eğitim politikası temeline yerleştirilmelidir. Millî dayanaklarımızı güçlendiren, çağdaş görüşlere yer veren, devlet kalkınma plan ve hedefleriyle uyum içinde olan, eğitim ve öğretimde, mesleki tekniğe önem veren okul-endüstri ilişkisini karşılıklı ve etkili bir şekilde kuran insanımızı çok iyi yetiştiren ve ona iş imkânı sağlayan, bilim ve teknolojiyi esas alan temele dayanmalıdır.” İfadeleri yer almaktadır. Ülke içerisinde gerçekleşmiş olan önemli siyasi değişimin ardından toplanan Milli

Eğitim Őuralarına baktığımızda iki dönemde de eğitlik, yeteneğe göre eğitim gibi temel konularda bir fark olmadığı görülmektedir. İki eğitim politikası da faydacı bir eğitim anlayışı doğrultusunda oluşturulmuştur. Fakat 1980 Darbesi sonrasında kurulan hükümetin, eğitim politikasına yönelik temel ilkesine bakıldığında eğitime “milli” vurgusunun yapılmış olduğunu görmek mümkündür. Ayrıca Şûra içerisinde alınan kararlarda eğitim ve kalkınma birbiri ile bağlantılı olarak ifade edilerek neo-liberalizm ile önem kazanan bilim ve teknolojinin de eğitim politikaları içerisinde yer almaya başlamış olduğu söylenebilir (Kadı, 2019/66).

lke içerisinde yaşanılan siyasi değişimlerin, eğitim ile ilgili önemli konuların görüŐüldüęü ve kararlar alındığı Şuralara etkisini net olarak görmek mümkündür. Normal Őartlarda dört yılda bir toplanması gereken Milli Eğitim Şuraları, ülkede gerçekleştirilen 1980 Darbesi sonrasında, 1981 yılında Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam başkanlığında 10. Milli Eğitim Őurası olarak toplanmıştır. Aslında gerçekleşen durumun, siyasi olarak ülkeye yeni yerleŐmiŐ olan ideolojiyi zaman geçmeden eğitim sistemi üzerinden halka indirgeme amacı taşımış olduğu söylenebilir. Kendi düŐüncelerinin aksini düşünen bireylerin yetiştirilmesi başa gelen kişilerin yararına olmayacaktır. Bu nedenle eğitim sisteminde yapılacak olan değişiklikler, onların istediği gibi bir genç neslin yetişmesini sağlayarak, ideolojilerine hizmet eden bir eğitim programını hazırlamış olacaktır. 10. Milli Eğitim Őurası'nın gündeminde; Türk Millî Eğitim Sistemi, bu sistemin bütünlüğü içinde eğitim programları, ğrenci akıŐını düzenleyen kurallar ve ğretmen yetiştirme konuları yer almıştır (MEB, 1981).

lke içerisinde kurulmaya çalışılan darbe sonrası yeni eğitim düzeni için 1982 yılında 11. Milli Eğitim Őurası toplanmıştır. Şûra içerisinde Millî Eğitim hizmetlerinden ğretmen ve eğitim uzmanlarının durumları ve sorunları üzerine görüşmeler yapılmıştır. Öğretmen eğitiminin gelişimi, ğretmen eğitiminde hizmet öncesi sorunlar ve öneriler, eğitim uzmanlarının eğitimi, ğretmen ve uzmanların hizmet içi eğitimi, ğretmen ve uzmanların

sorunları, çözüm ve önerileri başlıklı konular toplantıda irdelenmiştir. 1980 Darbesi'nden sonra yeni kurulan düzende ilk şûraya katılamayan Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren, 11. Milli Eğitim Şûrası'na katılmıştır. Şûrada alınan kararlar öğretmen yetiştirme ve öğretmenlerin mevcut sorunları üzerine olmuştur. 11. Milli Eğitim Şûrası içerisinde; Yüksek Öğretim Kanunu ile oluşturulan yeni öğretmen yetiştirme modeli ve iki yıllık eğitimi olan sınıf öğretmeni yetiştirme programlarının süresinin dört yıla çıkarılması alınan en önemli kararlardan olmuştur. Şûra içerisinde o dönemde öğretmenlerin dışında farklı disiplinlerden sadece lisans mezunu oldukları için sınıf öğretmenliği yapabilen kişilerin olmasının, eğitimin niteliğini ve öğretmenin saygınlığını zedelediği yönünde çıkarımlar olduğu görülmektedir (MEB, 1982).

Türkiye'de 18-22 Haziran 1988 tarihinde 12. Milli Eğitim Şûrası toplanmıştır. Önceki şuralara göre bu şurada, konuların daha kapsamlı bir şekilde ele alınmış olduğu görülmektedir. Özellikle şûra gündeminde olan 7. madde öğretim programları maddesidir. Maddede her kademedeki öğretim programlarının içeriği hakkında yapılacak olan değişikliklerden bahsedilmiştir. Değişikliklere bakıldığında genel itibari ile tüm kademelerde Atatürkçülük ideolojisinin, millilik bilincin ve siyasi otoritenin, ideolojik düşüncelerini yansıtmaya çalıştığı görülmektedir. Örneğin şûra içerisinde üniversitelerin öğretim programları ile ilgili alınan “Üniversitelerde, yabancı dil ve Türkçe derslerinin kaldırılması, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi derslerinin korunması” kararına bakıldığında; üniversite çağındaki gençlerin ideolojik düşüncelerini oluşturmak amaçlı bir karar olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca 8 yıllık kesintisiz eğitime geçilmesi gerektiği yine vurgulanmıştır (MEB, 1989). Şûra sonrasında 1985 yılında Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan karara göre ilköğretimde 6 ve 7. sınıflarda okutulmakta olan Sosyal Bilgiler dersi kaldırılarak yerine “Milli Tarih” ve “Milli Coğrafya” dersleri koyulmuştur. Darbe sonrasında yeni eğitim düzeni içerisinde yapılan değişikliklerin olması beklenmeyen bir durum değildir. Siyasetin eğitim ile

olan ilgisi yapılan değişiklik ile net bir şekilde görölmektedir. Burada Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi derslerinin korunması kararının alınması ve Sosyal Bilgiler dersinin yerine Milli Tarih ve Milli Coğrafya derslerinin konulması örneği verildiğinde, araştırmacı mevcut çalışmada yanlı bir tavır sergilendiğini düşünebilir. Fakat öyle bir durum söz konusu değildir. Verilen örnek tamamen o dönemin kararları içerisinde, fazla bir şekilde vurgulanarak ideolojik düşüncelerin baskı ile bireye empoze edilmesinde, siyaset ve eğitimin ilişkisini ifade etme anlamı taşımaktadır. Şûra raporları incelendiğinde, konuşmalar arasında Şahin Alpay'ın ifadeleri önem arz etmektedir. Kendisi eğitim sisteminin demokratikleşme aşamasını gerçekleştirmediğinden bahsetmekte ve tek tip bir insan idealinin ancak totaliter rejimlerde söz konusu olduğunu belirtmektedir (MEB, 1989). Gerekçeleri ne olursa olsun ülkede yapılan darbe, demokrasi anlayışının neresindedir? Daha sonraki süreçte ülkenin demokratik olmayan yollar ile düzeltilmeye çalışmasının ardından, demokrasiyi savunarak bir şeylerin değişeceğini söylemek paralel olan ifadeler değildir.

Ülkede 1990 yılında 13. Milli Eğitim Şûrası toplanmıştır. Şûranın gündemini yaygın eğitim kurumları ile ilgili yapılan düzenlemeler oluşturmuştur (MEB, 1990). 13. Milli Eğitim Şûrası sonrasında 1992 yılında Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan karar ile Vatandaşlık Bilgisi dersi ilköğretim programına eklenmiştir. İlerleyen zamanlarda 1993 yılında ülkede 14. Milli Eğitim Şûrası, eğitim yönetimi ve eğitim yöneticiliği ve okul öncesi eğitimi gündemi ile toplanarak şûra sonunda konu ile ilgili önemli kararlar alınmıştır (MEB, 1993). Özellikle eğitim şûraları ve sonrasında Sosyal Bilgiler dersinde olan değişiklikler düşünöldüğünde dersin içeriğini oluşturan tarih, coğrafya ve vatandaşlık ana disiplinlerinde dönemin hükümetinin ideolojik düşüncesi kapsamında değişikliklerin yapıldığı söylenebilir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1993 yılında toplanan 14. Milli Eğitim Şûrası döneminde, ülkenin siyasi durumu istikrarlı değildir. Ülke siyasetinde yaşanan iktidar değişiklikleri aynı zamanda eğitim programlarını da etkilemiştir. 14. Milli Eğitim Şûrasına

kadar 1980 Darbesi sonrasındaki eğitim ve siyaset ilişkisi, şûralarda alınan kararlar, konuşmalar ve raporlar incelenerek örneklendirilmeye çalışılmıştır. Mevcut çalışma gereğince Türkiye Cumhuriyeti'nde 28 Şubat 1997 tarihinde gerçekleştirilmiş olan ve Post-Modern bir darbe olarak adlandırılan siyasi durumun, eğitim üzerindeki etkisini anlayabilmek için öncesinde ve sonrasında gerçekleştirilmiş olan 15. ve 16. Milli Eğitim Şûralarını incelemek doğru olacaktır. Çünkü ülke içerisinde özellikle eğitimde yapılan değişikliklerin temel kararlara bağlandığı yer Milli Eğitim Şûraları olmuştur. Dönem içerisinde yaşanan siyasi oluşumlar öncesinde ve sonrasında kurulacak olan düzen için sinyal vermektedir. Post-Modern darbe olarak adlandırılan 28 Şubat'ın bir yıl öncesinde, 13-17 Mayıs 1996 tarihli 15. Milli Eğitim Şûrası, dönemin Milli Eğitim Bakanı Turhan Tayan başkanlığında toplanmıştır. İlköğretim ve yönlendirme, ortaöğretimde yeniden yapılanma, yükseköğretime geçişin yeniden düzenlenmesi, toplumun eğitim ihtiyacının sürekli karşılanması ve eğitim sisteminin finansmanı konuları şûranın gündemini oluşturmuştur. 15. Milli Eğitim Şûrasında İlköğretim ile ilgili önemli kararlar alınmıştır. Örneğin; “temel eğitim” kavramı yerine “ilköğretim” kavramının kullanılması, ilköğretimin 8 yıllık zorunlu ve kesintisiz eğitim şeklinde olması ve bu karar kapsamında ilköğretimin amaçları ve ders programları bütünlük ilkesine uygun olarak yeniden düzenlenmesi gerektiği kararı verilmiştir. Şûra sonrasında alınan kararların tümü, 29 Temmuz 1996 tarih ve 2458 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır Ayrıca kararlar içerisinde eğitim ve siyaset ilişkisine tam olarak değinmiş olan “Eğitim, siyasetten ayrılarak devletin eğitim politikasının uzun dönem için hazırlanmış olması gerektiği ayrıca öğretmenlik mesleğinin, günlük politika içine çekilmemesi, tayinlerin, nakillerin atamaların belli bir düzen içinde ve bir sisteme göre yapılması gerekliliğini vurgulayan bir ifade mevcuttur (MEB, 1996). Aslında kararda belirtilen ifade siyasetin eğitim politikaları üzerinde olan etkisini kabul ederek, bundan sonraki eğitim düzenlemelerinin siyasetten bağımsız olarak yapılması ve daha uzun soluklu programların oluşturulması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Peki, bu durumu gerçekleştirmek mümkün olmuş mudur? Sorunun cevabını aslında mevcut çalışmanın ana konusu vermektedir. Çünkü eğitim ve siyaset sonraki süreçte ayrı olarak ele alınmış olsaydı, gerçekleşen askeri müdahalelerin eğitime olan etkisinden bahsedilmiş olmayacaktı.

Türkiye Cumhuriyeti'nde 15. Milli Eğitim Şûrası sonrasında, ülkede 1980 Darbesi'nden bu yana süre gelen siyasi istikrarsızlığın sonucu olarak 28 Şubat 1997 yılında Post-Modern bir darbe olarak adlandırılan askeri müdahale gerçekleşmiştir. Askeri müdahale sonrasında ise kurulan yeni siyasi düzenin kendi ideolojik düşünceleri doğrultusunda eğitim sistemine müdahalesi de olmuştur. Eğitim-öğretim ile ilgili önemli kararların verildiği Milli Eğitim Şûralarından olan 16. Milli eğitim Şûrası gerçekleştirilmiştir. 28 Şubat ile bütün olarak anılan MGK'da da eğitim ile ilgili önemli kararlar alınmıştır. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcut çalışmanın devamında verilmeye çalışılmıştır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu başkanlığında toplanan 16. Milli Eğitim Şûrası; mesleki ve teknik eğitimin, orta öğretim sistemi bütünlüğü içinde ağırlıklı olarak yeniden yapılandırılması, okul ve işletmelerde meslek eğitimi ve istihdam, mesleki ve teknik eğitim alanına öğretmen ve yönetici yetiştirme mesleki ve teknik eğitimde sınavsız yükseköğretime geçiş ve mesleki ve teknik eğitimde finansman başlıklı gündem maddeleri ile toplanmıştır (MEB, 1999).

4.3. Siyasetin Sosyal Bilgiler Dersine Etkileri

4.3.1. 1985-1986 Eğitim öğretim yılı 6 ve7. sınıf sosyal bilgiler programındaki değişiklikler. Türkiye Cumhuriyeti'nde, 1968 yılında uygulamaya konulan öğretim programı içerisinde birden fazla değişiklik yapılmıştır. Araştırmanın konusu itibari ile 1985 yılı ve sonrasında, sadece Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı üzerine yapılan değişiklikler incelenmiştir. 26.04.1985 tarihli 64 sayılı karar ile kabul edilerek, ortaokullarda okutulmaya başlanan Sosyal Bilgiler dersinin kaldırılmış olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersi yerine, bu tarihten itibaren ortaokul kademelerinde Milli Coğrafya, Milli Tarih ve Vatandaşlık

Bilgisi adında üç ders okutulmaya başlanmıştır (Çatak, 2015). Yapılan değişikliğin 6, 7, ve 8. sınıflar için disiplinler arası bir yaklaşım ile ele alınmış olan, Sosyal Bilgiler dersinin gelişimini durdurmuş olduğu söylenebilir.

1985 yılında müfredatta yapılmış değişiklikler ile hazırlanmış olan haftalık ders programı incelendiğinde, öncesinde okutulmakta olan Sosyal Bilgiler dersinin yerine 6 ve 7. sınıflarda Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri müfredata eklenerek, haftada 2'şer saat olarak okutulmaya başlandığı görülmektedir. 8. sınıflarda ise Vatandaşlık Bilgisi dersinin 3, T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin ise 2 saat olacak şekilde okutulmaya başlandığı görülmektedir. Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi derslerinin okutulmaya başlamasının temel nedeni olarak ise; öğrencilere kendi coğrafyaları içerisinde var olan kültürel özellikleri benimseterek, milli tarih bilincinin oluşmasını ve bu bilincin uygun bir vatandaşlık anlayışı içerisinde verilmek istenmesi olduğu görülmektedir. Bu nedenle düzenlenen programda tarih dersi konularına ağırlık verilmiş olduğu görülmektedir (Koyuncu, 2015).

Sosyal Bilgiler dersinin, üç ayrı ders şeklinde okutulmaya başlandığı 1985 yılından itibaren, 1970-1971 tarihli Ortaokul Programında uygulanmaya konulan çok disiplinli ve disiplinler arası yaklaşımlardan, tekrar tek disiplinli bir yaklaşıma geçişin sağlanmış olduğu görülmektedir. Derslere ait programlar incelendiğinde, derslerin hepsi ile ilgili tek tek genel amaçlara yer verildiği ve bu amaçlar ile ilgili açıklamaların yapıldığı görülmüştür. Derslere ait konuların ise, üniteler veya bölümler şeklinde hazırlanmış olduğu görülmektedir. Program içerisinde böyle bir düzenleme yapılması programın, “müfredat programı” anlayışına göre hazırlanmış olduğunu göstermektedir (Keskin, 2002).

Programda yapılan bir başka değişiklik ise, 21.04.1986 tarihli 96 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı kararı ile Rehberlik ve Eğitici Çalışmalar dersinin kaldırılmasıdır. Kaldırılan bu dersin içerisinde gerçekleştirilen faaliyetlerin 1, 2 ve 3. sınıflarda Hayat Bilgisi,

4 ve 5. sınıflarda ise Sosyal Bilgiler dersi içerisinde verilmesi kararı alınmıştır. Alınan karar doğrultusunda 4 ve 5. sınıflarda, Sosyal Bilgiler dersi 3'er saat olacak şekilde okutulmaya devam etmiştir. 1987 yılında program içerisinde bir değişikliğe daha gidilmiştir. Yapılan değişiklik doğrultusunda, 3 saat olarak okutulan Vatandaşlık Bilgisi dersi 2 saate düşürülmüştür (Yalçın, 2016).

Milli Tarih ve Milli Coğrafya derslerinin sayılarında bir değişiklik yapılmamıştır. Talim ve Terbiye Kurulu tarafından 1991 ve 1992 yıllarında da program içerisinde bazı değişiklikler yapılmış fakat Sosyal Bilgiler, Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi ders sayılarında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır (Koyuncu, 2015).

Türkiye Cumhuriyeti eğitim-öğretim programlarının yenilenmesi ve değişikliklerin yaşanmasında, ülke içerisinde gerçekleşen siyasal ve toplumsal olayların etkisi olmuştur. Duruma örnek olarak; Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreçte 1924 Programı'nın hazırlanmış olması, 1949 Programı'nın çok partili dönemde hazırlanmış olması, Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle öğretim programlarında bazı değişikliklerin yapılması, Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinin 1960 Darbesi'nden sonra okutulmaya başlanması ve 1980 yılında meydana gelen darbeden birkaç yıl sonra, Sosyal Bilgiler dersinin yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin programa konulmuş olması gösterilebilir (Yalçın, 2016).

4.3.2. Milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri.

4.3.2.1. Milli tarih dersi. Talim Terbiye Kurulu'nun, 03.05.1985 tarihi 3 sayılı kararı ile Milli Tarih dersi kabul edilmiştir. Kabul edilen Milli Tarih dersi, 17.06.1985 tarih ve 2190 sayılı kararı ile Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır (Tebliğler Dergisi, 1985). Alınan kararlar doğrultusunda 1985-1986 öğretim yılı ile birlikte, ortaokul 6 ve 7. sınıflarında haftalık 2'şer saat olmak üzere Milli Tarih dersi okutulmaya başlanmıştır. Dönemin Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı Ülkü Bilgen, yeni öğretim programı ve ders kitapları ile ilgili

düzenlediği basın toplantısında, Milli Tarih dersinin müfredata konulması ile ilgili bazı ifadelerde bulunmuştur. Ülkü Bilgen, öğrencilere milli tarih şuurunu Türk kültürü anlayışı çerçevesinde ele alarak vatandaşlık eğitimini daha iyi verebilmek amacıyla ortaokullarda, Milli Tarih dersinin getirilmiş olduğunu ifade etmektedir (Turan,2016).

1985 yılında hazırlanmış olan Milli Tarih dersi öğretim programı, Sosyal Bilgiler dersi içerisine giren bir dersin, tek disiplinli ayrı bir ders şeklinde hazırlanmış olan ilköğretim programıdır. Milli Tarih dersi, haftada 2’şer saat olmak üzere ortaokul 6 ve 7. sınıflarda okutulmaya başlanmıştır. 1985 yılında düzenlenen Milli Tarih Öğretim Program’ının, toplamda 9 genel amacı vardır. Belirlenen genel amaçların hepsi Sosyal Bilgiler dersinin dışında olup, genel itibari ile Cumhuriyet’in ilanından sonra okutulan Tarih derslerinin amaçları ile aynı doğrultudadır. Amaçların genel olarak Türk milletinin, önemini ve şanlı geçmişini, dünyaya yaptığı hizmetleri, kültür ve medeniyetlerin gelişmesindeki katkısını öğretmek ve milli bilince ulaşmasını sağlamak; Türk milletinin zekâsı, yetenekleri, azmini, çalışkanlığı, bilim ve sanat sevgisi, estetik zevki gibi üstün özelliklerini benimseterek bu özelliklerinin davranışa dönüşmesini sağlamak amacı çerçevesinde oluşturulmuş olduğu söylenebilir (Keskin, 2002).

Milli Tarih dersi programında “Açıklamalar” başlığı altında, toplamda ders ile ilgili 30 açıklamaya yer verilmiştir. Genel itibari ile verilen açıklamaların hepsinde dikkat çekilen noktanın “milliyetçilik” duygusu olduğu görülmektedir. Aynı zamanda programda; geçmişte yaşanmış olan tarihi olayların çok yönlü olarak incelenmesi gerektiği, konuların işlenmesinde kültür ve medeniyet tarihine ağırlık verilmesi gerektiği, tarih dersi öğretiminde kullanılan araç gereçlere, yöntem ve tekniklere dikkat edilmesi gerektiğine vurgu yapılmış olduğu görülmüştür (Tebliğler Dergisi, 1985).

Dönem içerisinde Türkiye Cumhuriyeti’nin gündeminde olan Ermeni meselesi de ilk defa Milli Tarih dersi programı çerçevesinde ele alınmıştır. Ermeni meselesinin 1985 yılına

ait Milli Tarih ders kitabı incelendiğinde, meselenin kitap içerisinde ülke için önemini ortaya koyan bir anlayış ile ele alındığı görülmüştür. Örneğin öncelikle meselenin, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sonunda, Doğu Anadolu Bölgesindeki bazı şehirlerin Ruslar tarafından işgal edilip orada yaşayan Ermenilerin Türklere karşı kışkırtılmaları ile ortaya çıkmış olduğu ifadeleri yer almıştır. Sonrasında Osmanlı Devleti'nin çıkarmak mecburiyetinde kaldığı zorunlu göç kanununun hiçbir zaman Ermeni halkı için baskı, şiddet, soykırım aracı olarak kullanılmadığı dile getirilmiştir. Ayrıca konu içerisinde ABD'li General James G. Harbord'un hazırladığı raporda Ermeni sorununun Osmanlı Devleti lehine bilgiler içerdiği ifade edilmiştir. Türklerin de Ermeniler kadar kayıp verdiği ve iki milletin de uzun yıllardan beri barış içerisinde yaşamış milletler olduğu da belirtilmiştir (Akşit, 1985).

Konu sonrasında kitap içerisinde “Ermenilerin göç ettirilme sebebini açıklayınız” sorusuna yer verilmiştir. Soruların kitap içerisinde klasik soru stili şeklinde verilmesi o dönemde öğrenciyi ölçme ve değerlendirme yönteminin farklı olduğunu göstermektedir. Genel itibari ile ders kitabı içerisindeki konunun, Milli Tarih dersinin temel amaçları çerçevesinde değerlendirildiğinde amaçlara uygun doğrultuda hazırlanmış olduğu görülmüştür (Akşit, 1985).

Ermeni meselesi o dönemde olan ve hala da devam eden siyasi bir sorundur. Böyle bir siyasi konunun dönemin ders kitabı içerisinde yer alması aslında siyaset ve eğitim arasında olan ilişkiyi açıkça ifade etmektedir. Öğrenciler, konu ile ilgili devlet yanlısı bir düşünceye sahip olarak milli değerleri benimseme ve geleceğe aktarma yolundaki önemli mihenk taşlarındandır. Bu nedenle onlara okulda verilecek olan eğitimin önemlidir. 1985 tarihli Ortaokul Milli Tarih Dersi Öğretim Programı, 6. sınıflarda toplam 7 ünite olarak hazırlanmış ve Tebliğler Dergisi'nde yayınlanmıştır. Tebliğler Dergisi'nde 1985 yılında yayınlanmış olan Milli Tarih dersinin, üniteleri ve içerisinde yer alan konular Tablo 2'de gösterilmiştir

(Tebliğler Dergisi, 1985). Ünitelere bakıldığında konularım kapsamlı bir şekilde millilik bilinci ile oluşturulmuş olduğu söylenebilir.

Tablo 2

1985 6.Sınıf Milli Tarih Dersi

ÜNİTE 1 TARİH, TAKVİM, ÇAĞ, YÜZYIL KAVRAMLARI	ÜNİTE 2 ANADOLU'DA KURULAN MEDENİYETLER	
<p>A- Tarihin tanımı tarih okumanın faydaları, Türk tarihini öğrenmenin önemi ve gerekliliği</p> <p>B- Takvim,</p> <p>C- Çağ ve yüzyıl.</p>	<p>Kısa ve öz bilgiler verilmiştir.</p>	
ÜNİTE 3 ORTA ASYA TÜRKLERİ VE GÖÇLER	ÜNİTE 4 İSLAM TARİHİ	ÜNİTE 5 TÜRKLERİN İSLAMİYETE GEÇİŞLERİ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ
<p>A- Türklerin Anayurdu Orta Asya</p> <p>B- Göçlerden sonra Orta Asya'da kurulan ilk Türk Devletleri</p> <p>C- Türklerin Avrupa'ya Göçleri</p>	<p>A- İslamiyet'in Doğuşu, Yayılması ve Türkler</p> <p>B- İslam Kültür ve Medeniyeti</p>	<p>A- Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleri,</p> <p>B- İlk Türk-İslam Devletleri</p> <p>C- İlk Türk-İslam Devletlerinde Kültür ve Medeniyet</p>

ÜNİTE 6 TÜRKİYE TARİHİ

ÜNİTE 7 ORTA ASYA VE YAKIN**DOĞUDA KURULAN DİĞER****TÜRK DEVLETLERİ**

- A- Türklerin Anadolu'ya akınları,
  - B- Malazgirt savaşı ve Türklerin Anadolu'yu yurt edinmeleri
  - C- Anadolu'da ilk Türk beylikleri,
  - D- Anadolu Selçuklu Devleti,
  - E- Anadolu Selçukluları ve Beylikler döneminde Türk denizciliği
-

Milli Tarih dersinin 6. sınıf müfredatında yer alan konulara bakıldığında aslında dersin, temel amacının yerine getirilmek için konulduğu sonucuna ulaşılabilir. Özellikle ülke yöneticilerinin, önemli vatani değerlerin aktarılacağı en önemli ders olan tarih dersinde milli tarih bilincini oluşturmak istemesi de garip bir durum değildir. Çünkü bireyler, yetiştirildiği değerler ile düşünce sistemlerini oluştururlar. Bireylere bu değerlerin kazandırılmasındaki en önemli yol eğitimidir (Yalçın, 2016).

Eğitim ile birlikte aile dışında farklı bakış açıları kazanan bireyler, edindikleri değerler doğrultusunda kararlar verirler. Örneğin siyasi açıdan düşünüldüğünde her birey kendi düşünce sistemine yakın olan, kendi değerlerini önemseyen ideolojik düşüncelerin olduğu siyasi toplulukta yer almayı tercih etmektedir. Aslında bu da bize bireylerin, küçük yaşlardan itibaren aldıkları eğitimin içerisinde yer alan değerlerin ne düzeyde milli olduğu ile ilgisini göstermektedir. Hazırlanan eğitim programlarındaki millilik duygusunun baskınlığının ise dönem hükümetinin siyasi ideolojisi ile paralellik göstereceği söylenebilir. Sadece bir ülke için değil dünya üzerinde kurulmuş olan diğer ülkeler içinde, eğitim ve siyaset arasında olan ilişki hemen hemen bu şekildedir. Ülkeler kendilerini devam ettirebilecek bireylerin yetişmesi için belirli kriterler belirlerler. Belirlenen kriterler doğrultusunda ise güncel bir eğitim-

öğretim programı hazırlanır. Çünkü bireyi bu şekilde yetiştirmek herkesin yapabileceği bir iş değildir. Özellikle burada yöneticilerin, eğitimin ve öğretmenin önemini daha iyi anlamış olmaları gerekmektedir (Keskin, 2002). 1985 Tarihli Ortaokul Milli Tarih Dersi Öğretim Programı 7. sınıflar için toplamda 8 ünite olarak hazırlanmıştır. Üniteler ve kısaca konuları Tablo 3’de gösterilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1985)

Tablo 3

1985 7. Sınıf Milli Tarih Dersi

ÜNİTE 1 OSMANLI DEVLETİ’NİN KURULUŞU	ÜNİTE 2 OSMANLI DEVLETİ’NİN YÜKSELMESİ VE DEVLETİN İMPARATORLUK HALİNE GELMESİ
A- Osmanlı Devleti’nin kuruluşu	A- Fatih Sultan Mehmet dönemi
B- Osmanlı Devleti’nin yeniden kurulması	B- II. Beyazıt Dönemi
	C- Yavuz Sultan Selim dönemi
	D- Kanuni Sultan Süleyman dönemi
ÜNİTE 3 YENİÇAĞDA AVRUPA’DA ÖNEMLİ OLAYLAR	ÜNİTE 4 OSMANLI DEVLETİ’NİN DURAKLAMA DÖNEMİ
- Coğrafi keşifler,	A- Osmanlı Devleti’nin durumuna genel bir bakış
- Rönesans,	B- XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nin siyasi durumu
Reform hareketleri	C- İç isyanlar
	D- Islahat Hareketleri
	E- Köprülüler Devri
	F- Duraklama döneminde Osmanlı Kültür ve Medeniyeti

**ÜNİTE 5 OSMANLI DEVLETİ'NİN
GERİLEME VE DAĞILMA DÖNEMİ**

- A-** Osmanlı Devleti'nin gerileme sebepleri
- B-** Fransız İhtilali ve Osmanlı Devleti'ndeki siyasi gelişmeler

---

**ÜNİTE 6 OSMANLI DEVLETİ'NDE
İSLAHAT VE YENİLEŞİM
HAREKETLERİ, DEVLETİN YIKILIŞI**

- A-** XVII. Yüzyıl İslahat hareketleri
- B-** XVIII. Yüzyıl İslahat hareketleri
- C-** XIX. Yüzyıl İslahat hareketleri
- D-** Osmanlı Devleti'nde demokrasi hareketleri
- E-** Osmanlı Devleti'nin yıkılması

**ÜNİTE 7 OSMANLI KÜLTÜR VE
MEDENİYETİ**

- A-** Devlet yönetimi
- B-** Hukuk sistemi ile sosyal ve ekonomik hayat
- C-** Eğitim-Öğretim, Bilim ve sanat

**ÜNİTE 8 İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE
XX. YÜZYIL TÜRK DÜNYASI**

- A-** İkinci Dünya savaşı
- B-** XX. yüzyıl Türk dünyası
- C-** Atatürkçü düşüncede özellik taşıyan önemli yaklaşımlar
- D-** Atatürk'ün kişisel özellikleri ve çeşitli yönleri
- E-** Atatürkçü düşüncede özellik taşıyan önemli yaklaşımlar
- F-** Tehdit

Hazırlanan 6 ve 7. sınıf Milli Tarih dersi programlarına bakıldığında, konuların milliyetçilik duygusu temelinde oluşturulduğu görülmektedir. Milli Tarih dersini, Sosyal

Bilgiler dersi müfredatı içerisindeki konularda görmüş ve ayrı bir disiplin olarak ilk defa 6. sınıf düzeyinde göreceğ öğrencilere yönelik, öncelikle tarih biliminin değerini ve milli tarihin bilinmesinin önemini ifade eden bilgilendirme ünitesinin olduğu görülmektedir. Daha sonraki ünitelerde ise Türk tarihi aşamalı bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır. 1985 yılına ait ortaokul 7.sınıf Milli Tarih dersi ana ders kitabı incelediğinde, kitabın içerisindeki bilgilerin resimler ile desteklendiği görülmüştür. Ayrıca ünite sonlarında, o ünite ile ilgili değerlendirme sorularının yer aldığı da görülmektedir. Kitabın sonunda bazı terimler ve deyimlere yer verilmiştir. Kitap içerisinde, ülke tarihine yönelik konulara dair bilgilerin yoğun bir şekilde yer alması, Sosyal Bilgiler dersinin kaldırılarak yerine Milli Tarih dersinin getirilme nedeni ile paralel olarak hazırlanmış olduğunu göstermektedir. Ayrıca kitap içerisinde konular ile ilgili etkinliklere yer verilmemiştir. Kitabın bilgi ağırlıklı, geleneksel eğitim anlayışı doğrultusunda hazırlanmış olduğu görülmüştür. Kitabın düzenlenmesine bakıldığında bilgilerin, anlaşılmasından çok ezberlenmesine neden olacağı söylenebilir. Ezberlenen bilgilerin ise ortaokul 7.sınıf düzeyindeki öğrenci düşünülüğünde, kalıcı öğrenmelerin olmayacağı söylenebilir (Akşit, 1985).

4.3.2.2. Milli coğrafya dersi. Talim ve Terbiye Kurulu'nun 10.07.1985 yılı 11 sayılı kararı ile Milli Coğrafya Dersi Öğretim Programı kabul edilmiş ve Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır. Milli Coğrafya dersi programı da Milli Tarih dersi programının hazırlanmış olduğu gibi tek disiplinli desene uygun olarak hazırlanmıştır. Milli Coğrafya dersi, 6 ve 7. sınıflarda haftada 2'şer saat olacak şekilde planlanmış ve uygulamaya konulmuş olduğu görülmüştür. Milli Coğrafya dersinin, öğretim programı içerisinde toplamda 5 genel amaca yer verilmiştir. Verilen amaçlar içerisinde genel olarak, Türkiye'nin coğrafi konumunu kavramak ve konumun, ülkenin kalkınmasındaki önemini anlamak; ülke içerisindeki farklı bölgelerdeki yaşayış şekillerini, iklim özelliklerini, yer şekillerini öğrenmek; ülkenin bulunduğu konum itibari ile ilgisinin olduğu meseleleri kavrayarak vatanını milletini seven

bir birey olarak yetişmesini sağlamak gibi önemli konulara değinilmiştir. Program içerisinde, Milli Tarih dersi programında olduğu gibi “Açıklamalar” kısmı yer almakta ve bu başlık altında toplam 6 tane açıklama maddesinin verilmiş olduğu görülmektedir. Bu açıklamalar doğrultusunda, programın temelinde Milli Tarih dersi programında olduğu gibi “milliyetçilik” duygusunun yer almış olduğu görülmektedir. Aynı zamanda genel itibari ile programda, coğrafya öğretiminde diğer bilim dallarından ve grafiklerden faydalanılması gerektiği, öğrencilere yönelik soruların sadece bilgi değil kavrama, uygulama ve analiz düzeyinde de olması gerektiği, gezi gibi farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin uygulanması gerektiğinin vurgulanmış olduğu görülmektedir (Keskin, 2002).

1985 Milli Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda, 6. sınıf müfredatı üç bölümden oluşan toplam 7 ünite olarak hazırlanmıştır Dersin üniteleri ve içeriğinde yer alan konular tablo 4’de verilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1985).

Tablo 4

6. Sınıf Milli Coğrafya Dersi

BİRİNCİ BÖLÜM: Coğrafya Ve Dünyamız	İKİNCİ BÖLÜM: Dünyamız Ve Yeryüzündeki Türkler
ÜNİTE 1 Coğrafya Nedir?	ÜNİTE 1 Kıtalar Ve Okyanuslar
ÜNİTE 2 Harita Bilgisi	ÜNİTE 2 Asya Kıtası
	ÜNİTE 3 Avrupa Kıtası
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Türkiyemiz	
ÜNİTE 1 Türkiye’ye Genel Bakış	
ÜNİTE 2 Türkiye’nin Ekonomisini Etkileyen Coğrafi Faktörler	

7.sınıf Milli Coğrafya dersi programı ise üç bölüm halinde, toplamda 11 ünite olarak hazırlanmıştır. Dersin ünitelerine bakıldığında, genel itibari ile öğrenciye yaşadığı ülkenin coğrafi özelliklerini ve bu özelliklerin ülkenin jeopolitik konumu dikkate alınarak belirlenmiş olduğunu görmek mümkündür. Ayrıca ders kitabı içerisinde coğrafi bölgelerin özellikleri, konular içerisinde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır (MEB, 1986).

Öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersi gibi harmanlanmış farklı disiplinlerin bir arada olduğu dersten sonra Milli Coğrafya dersini görmeye başlaması, öğrenmelerini olumlu mu olumsuz mu etkilemiş olması tartışılabilir bir durumdur. Çünkü bireylere verilmek istenen konuların, kazandırılmak istenen değerlerin öncelikle öğrencilerin yaş düzeyleri, bilişsel ve duyuşsal özellikleri göz önünde bulundurularak hazırlanmış olması gerekmektedir (Keskin, 2002).

Hazırlanan ders kitabı içerisinde yer alan konuların sonunda klasik değerlendirme sorularının olduğu görülmüştür. Özellikle öğrencilerin ders sonunda öğrenme düzeylerinin bu tarz sorular ile ölçülmesi, öğrencilerde okuduğunu anlama ve yorumlama gibi önemli yeterliliklerin gelişmesinde katkı olmuş olabileceği söylenebilir. Fakat yine de öğrencilerin her alandaki gelişim düzeyleri göze alınarak ders kitaplarının hazırlanması gerektiği gerçeği gözden kaçırılmamalıdır (MEB, 1986).

Kitap içerisinde coğrafi haritalara da yer verildiği görülmüştür. Özellikle Milli Coğrafya dersinin içerisinde görsel öğeler fazla bir şekilde yer almaktadır. Çünkü dersin kapsadığı konular, öğrencilerin kendi yaşadığı yerden başlayarak tüm Dünya'yı tanımalarına yardımcı olmaktadır (MEB, 1986).

Milli Coğrafya dersi ders kitabında, özellikle dersin önündeki 'milli' ifadesinin tam anlamıyla yansıtılmaya çalışıldığı görülmüştür. Konular, millilik duyguları bastırılarak öğrenciye verilmeye çalışılmıştır (MEB, 1986).

Konuların öncelikle Türkiye üzerinden örneklendirilerek verilmesi ve ülkenin bulunduğu coğrafyanın, hem stratejik hem de jeopolitik özelliklerinin getirdiği avantajları ve problemleri ülkenin yararına olacak şekilde ayrı ayrı değerlendirmesi, kitapta millilik duygusunun yansıtılmasına önemli örneklerdendir.

Coğrafya dersinin üniteleri ve bölümleri tablo 5’de gösterilmeye çalışılmıştır (Tebliğler Dergisi, 1985).

Tablo 5

7. Sınıf Milli Coğrafya Dersi

BİRİNCİ BÖLÜM: Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri	İKİNCİ BÖLÜM: Türkiye’nin Ekonomik Coğrafyası
ÜNİTE 1 Coğrafi Bölgelere Giriş	ÜNİTE 1 Türkiye’nin Ekonomik Coğrafyasına Genel Bakış
ÜNİTE 2 Karadeniz Bölgesi	ÜNİTE 2 Avrupa Topluluğu ve Türkiye
ÜNİTE 3 Marmara Bölgesi	
ÜNİTE 4 Ege Bölgesi	
ÜNİTE 5 Akdeniz Bölgesi	
ÜNİTE 6 Güneydoğu Anadolu Bölgesi	
ÜNİTE 7 Doğu Anadolu Bölgesi	
ÜNİTE 8 Orta Anadolu Bölgesi	
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:	
Türkiye’nin Stratejik Durumu	
ÜNİTE 1 Türkiye’nin Jeopolitik Önemi	

Milli Coğrafya dersi 6 ve 7. sınıf ünitelerine bakıldığında, konuların Dünya coğrafyasının genel bilgilerini 6. sınıfta öğrenciye verdikten sonra, daha çok ülkesini ilgilendiren konulara ağırlık verildiği görülmüştür. 1986 yılına ait ortaokul 2. sınıf ders kitabı incelendiğinde, her ne kadar program içerisinde öğrencilerin bilgileri, sadece bilgi düzeyinde değil kavrama ve analiz düzeyinde de alması gerektiği üzerinde durulmuş olsa da ders kitaplarının o şekilde hazırlanmamış olduğu görülmüştür. Kitapta konular ile ilgili resimlerden yararlanıldığı görülmektedir. Fakat kitap içerisinde etkinliklere yer verilmeyerek sadece konu sonlarında cevaplanması için sorulara yer verilmiş olduğu görülmüştür (MEB, 1986). Öğrencilerin yaşları düşünüldüğünde, kitapların bu şekilde yoğun bilgilerden oluşmuş olmasının, öğrencilerdeki öğrenme düzeylerini olumsuz etkileyebileceği söylenebilir. Ayrıca kitabın “milliyetçilik” duygusu bilincini almış bireylerin yetiştirilmesi amacı doğrultusunda hazırlandığını söylemek mümkündür.

Milliyetçilik bilincinin oluşturulmasına yönelik, kitap içerisinde örnek olarak kitabın sonunda yer alan ve iki sayfadan oluşan “Yurt Sevgisi” adlı bir bölümün bulunması gösterilebilir. Bölümde vatan sevgisini, ülkenin çeşitli güzelliklerinin korunması gerektiğini ve önemini belirten güzel sözler bulunmaktadır. Necmeddin Halil Onan’a ait “Bir Yolcuya” adlı şiir de bölümün sonunda yer almıştır (Ergintürk, 1986).

4.3.2.3. Vatandaşlık bilgisi dersi. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın, 12.03.1992 tarih ve 45 sayılı kararı ile Vatandaşlık Bilgisi Dersi Öğretim Programı kabul edilmiş ve Tebliğler Dergisi’nde yayımlanmıştır. Vatandaşlık Bilgisi dersi tek disiplinli program desenine uygun olarak hazırlanmıştır. Ortaokul II. kademedeki Vatandaşlık Bilgisi dersi, 1992 yılında 8. sınıflarda haftada 3 saat okutulmak üzere hazırlanmıştır. Hazırlanan ders programı kapsamında, toplamda 10 tane genel amaç yer almıştır. Amaçlar, genel olarak bireyin hukuk kurallarına uygun bir şekilde toplum içerisinde yaşamasını sağlayarak haklarını, sorumluluklarını bilen, milletini seven ve koruyan, Atatürk ilke ve inkılaplarına

bağlı birer vatandaş olunması ve Dünya barışının önemini bilen bireyler olunması gerektiği gibi önemli maddelerden oluşmaktadır (Tebliğler Dergisi, 1992).

Sosyal Bilgiler dersinin yaklaşımlarından olan ‘Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler öğretimi’ düşünüldüğünde o dönemde bireylerde oluşturulmak istenen “Vatandaş” profilinin temelini, Vatandaşlık Bilgisi dersinin oluşturduğu görülmektedir. Öncesinde Sosyal Bilgiler dersi içerisinde verilmeye çalışılan değerler, 1992 yılında yapılan değişiklik ile ayrı bir disiplin olarak okutulmaya başlanmıştır. Aslında bu durumun eski sisteme göre öğrencilerin öğrenme düzeylerinde olumlu mu olumsuz mu etkisinin olacağı tartışılabilecek bir durumdur. Çünkü yapılan yeni düzenlemelerin ülkede yaşanan siyasi olaylardan bağımsız olmadığı gerçeği, verilen eğitimin objektifliğini azaltabileceği söylenebilir. Sonuç itibari ile Vatandaşlık Bilgisi Dersi insan ve toplum, toplum hayatını düzenleyen kurallar; aile, okul ve çevrede demokratik hayat; devlet ve devlet şekilleri; tarihsel süreç içinde egemenlik anlayışının evrimi; temel hak ve ödevler; anayasa, anayasal kurumlar, anayasal yaşam; Türk devlet geleneği, Türkiye Cumhuriyeti’nin temel nitelikleri ve yapısının özelliklerinin bireylere aktarıldığı önemli bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır (MEB,1992).

Program içerisinde, “Açıklamalar” başlığı altında 11 tane açıklama verilmiştir. Verilen açıklamalarda; Vatandaşlık Bilgisi dersinin, öğrencilere bilgiden çok, doğru düşünce ve davranışları kazandırmayı amaçladığı ifade edilmiştir (MEB,1992). Ayrıca, Cumhuriyet idaresinin üstünlüğünün bilincinde olmayı ve demokratik vasıflara sahip olunması gerektiğinin önemi vurgulanmıştır. Bunlar dışında bireylere, mesleklerin tanıtılmasının ve milli ekonominin öneminin vurgulanması gerektiği, devlet ve vatandaşların karşılıklı olarak görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri gerektiği gibi, önemli konuların vurgulanması gerekliliğine de değinilmiştir (MEB,1992).

8. sınıf Vatandaşlık Bilgisi derslerinde, üniteler yerine toplamda 9 bölümden oluşan konu başlıkları verilmiştir. Verilen bölümler ve konu başlıkları tablo 6’da gösterilmektedir (Tebliğler Dergisi, 1992).

Tablo 6

1992 8. Sınıf Vatandaşlık Bilgisi Dersi

BİRİNCİ BÖLÜM	İKİNCİ BÖLÜM	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
A- İnsan ve Toplum	A- Aile Topluluğu	A- Eğitim ve Öğretim
B- Toplum Hayatını Düzenleyen Kurumlar	B- Ailede Demokratik Hayat	B- Okulda Demokratik Hayat
		C- Plan ve Planlı Çalışma

YEDİNCİ BÖLÜM: Hürriyetçi Demokrasimizde

Temel Hak Ve Ödevlerimiz

- A-** Genel Hükümler
  - B-** Kişinin Hak ve Ödevleri
  - C-** Ekonomik ve Sosyal Haklar ve Ödevler
  - D-** Siyasi Hak ve Ödevler
  - E-** Olağanüstü Usulleri
  - F-** Vatan Hizmeti
  - G-** Vergi Görevimiz
-

Türkiye Cumhuriyeti’nde 1980 yılında gerçekleştirilen darbe sonrasında Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı içerisinde yer alan Vatandaşlık Bilgisi konularının, 1992 yılından sonra ayrı bir ders olarak 8. sınıflarda okutulmaya başlanması önemlidir. Özellikle dersin üniteleri ve konularının yer aldığı tablo (Tablo 8) ve ders kitabı incelendiğinde,

konuların temelinde bir vatandaşın devlete karşı olan sorumluluklarının ve faydalı bir vatandaş olmasının önemini merkezde alan bir anlayış ile hazırlanmış olduğu görülmüştür. Kitap içerisinde Cumhuriyet yönetim biçimi ve demokrasi bilincinden ağırlıklı bir şekilde bahsedilmiş olduğu görülmektedir (MEB, 1992). Aslında 1980 Darbesinden 12 yıl sonra ayrı bir disiplin olarak 8. sınıflarda okutulmaya başlanması, bu ifadelerin geçen süre içerisinde çeşitli kavramsal ve anlamsal tartışmalara yol açarak en sonunda ders içeriğine dökülmüş olduğu söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin siyaset sahnesinde, 1991 ve 1993 yılları arasında DYP ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti [SHP] ortaklığı ile kurulmuş olan 49. Hükümet vardır. Demirel Hükümeti olarak adlandırılan hükümetin, eğitim programında yer alan *“Öğretim programları ve ders kitapları evrensel ölçülere demokratik özgürlükçü anlayışa uygun olarak yeniden düzenlenecek, gençlerimize araştırmacı, yaratıcı ve bağımsız bir kişilik kazandırma amacı ön plana çıkarılacaktır”* (Aydın, 1997, s. 93) ifadesine bakıldığında aslında hükümet başa geçtikten bir yıl sonra, 8. sınıflara Vatandaşlık Bilgisi dersinin eklenmesinin kendiliğinden gelişen bir durum olmadığı açıktır. Netice itibari ile hükümetler, ders programlarını, kendi düşünceleri doğrultusunda hazırlayarak ve eğitime siyaseti karıştırıp eğitimin niteliğinde olumsuz sonuçlara neden olmuş olabilirler.

4.4. Post-Modern Darbe 28 Şubat

Türkiye Cumhuriyeti siyasal hayatı içerisinde, ülke yönetimini hedef almış olan toplamda dört askeri müdahale gerçekleşmiştir. Müdahalelerden ilki, DP iktidarına yapılan 27 Mayıs 1960 Darbesi'dir. Bu darbenin, bundan sonraki süreçte “evet ülkede yönetime askeri müdahale yapılabilir” düşüncesini ortaya çıkarmış ve sonraki darbelere de öncülük etmiş olduğu görülmektedir. Ülkede gerçekleşen ikinci askeri müdahale ise, bazı öğrenci olaylarının çıkması ve ülke içerisinde komünizm tehlikesinin varlığı gerekçeleri ile 12 Mart 1971 tarihinde gerçekleşmiş olan askeri muhtıradır. Gerçekleştirilmiş olan üçüncü askeri müdahale ve ikinci darbe ise 12 Eylül 1980 Darbesi'dir. 1980 Darbesi'nin dünyada o dönemde var olan

Soğuk Savaş'ın, Türkiye Cumhuriyeti içerisine de etki etmesi ve ülkede can güvenliğinin tehlikede olması neticesi ile diğer askeri müdahalelere göre daha baskıcı bir tutumda olduğu söylenebilir. Türkiye'de gerçekleşmiş olan dördüncü askeri müdahale ise 28 Şubat 1997 askeri müdahalesidir. Bu darbe ülke içerisinde Refah Partisi'nin iktidara gelme ihtimalinin artması üzerine bazı tarafların sundukları gerekçeler sonucunda ülkede gerçekleşmiş bir askeri müdahaledir (Avcıbay, 2018).

Türkiye siyasi tarihinde gerçekleştirilmiş olan, 28 Şubat 1997 askeri müdahalesini doğru bir şekilde yorumlayabilmek için olaylara hangi açıdan bakıldığı çok önemlidir. Öncelikle şu konuya açıklık getirilmesi gerekmektedir. 28 Şubat tarihinde gerçekleştirilen askeri müdahalenin, tarihi ile birlikte “süreç” olarak ifade edilmesi önemlidir. Çünkü 28 Şubat, Milli Güvenlik Kurulu'nun toplandığı ve kararların alındığı tarihtir. Fakat “28 Şubat Süreci” aslında olayların bu toplantıya kadar olan kısmı ile toplantı ve sonrasındaki gelişmeleri kapsayan bir ifadedir (Avcıbay, 2018). Günlük hayatta yaşanan bir olayın bile oluşmasını sağlayan nedenler ve olayın sonucunda olaya bağlı olarak yaşanan gelişmeler mevcuttur. İşte Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki bu askeri müdahaleyi de böyle değerlendirmek daha sağlıklı olacaktır.

Araştırma kapsamında, 28 Şubat'ın eğitim üzerindeki etkisi ve Sosyal Bilgiler Dersi açısından neden olduğu değişimler incelenecektir. Konunun bu kısmına gelmeden önce, Türkiye'de 28 Şubat'a giden süreç nasıldı? Sonrasında bu süreç nasıl işledi ve ülke açısından sonuçları nasıl oldu? Sorularının cevapları, literatür taraması sonucu elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirilecek ve daha sonra ise eğitim ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programı üzerindeki etkileri ifade edilmeye çalışılacaktır.

4.4.1. 28 Şubat nedir? Türkiye Cumhuriyeti siyasal hayatında yaşanmış olan 28 Şubat, farklı kısımlar tarafından değişik kavramlar ile ifade dilmektedir. Gerçekleştirilen askeri müdahaleyi uygun görmeyenler 28 Şubat'ı, “antidemokratik bir uygulama”, “kara

darbe” veya “karanlık dönem” gibi kavramlar ile ifade etmektedir. Ayrıca 28 Şubat’ı uygun görmeyen kesim öncelikle bu askeri müdahaleyi gerici ve Cumhuriyet rejimine tehdit oluşturan bir süreç olarak da ifade etmektedirler. Bir diğer taraf ise 28 Şubat’ı “muhtıra”, “pamuk darbe”, “süreç”, “kanunların uygulanması” gibi kavramlar ile ifade etmektedir. Bu iki farklı tarafın ortaya koymuş olduğu görüşler neticesinde, ülke genelinde en çok kabul edilen düşünce, 28 Şubat’ı bir “postmodern darbe” ve “süreç” olarak ifade eden düşüncedir. Post-Modern Darbe ve süreç kavramları, ülke siyasi tarihinde gerçekleştirilmiş olan 28 Şubat için çoğunlukla kullanılan ifadelerdir (Işık, 2019).

4.4.2. 28 Şubat öncesi Türkiye. Türkiye Cumhuriyeti’nde gerçekleşmiş olan 1980 Darbesi sonucunda, ülkede komünizm tehlikesinin önüne geçmek amacı ile askeri yönetim, toplumda ahlaki bir temel oluşturmak için İslami değerleri ön plana çıkarmıştır. Bu durum uzun sürmemiş ve 1990 yılından sonra ordu, uyguladığı politikadan vazgeçerek tam tersine İslami değerlerin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalarda bulunmaya başlamıştır. Ülke, bu dönemde Milliyetçi ve Kemalist düşüncelerden oluşan iki taraf haline gelmeye başlamıştır. Genel itibari ile Kemalist olarak adlandırılanlar tarafından bu yılların, Cumhuriyetin temel ilkelerinin tehdit edildiği bir dönem olarak görüldüğü ve bu tehdidi oluşturan İslami kesimin, gerekli yaptırımları göreceğini sürekli olarak dile getirdikleri görülmüştür. Tüm bunlara rağmen İslami değerlerin, ülke içerisinde kamusal alana yansıdığı ve bunu istemeyen tarafın sergilediği tutumlar sonucunda durumun, ülke içindeki gerilimi arttırmış olduğu görülmektedir. Gelişmeler üzerine ülkede, merkez sağ ve sol partiler çeşitli grupların taleplerini ülke siyasetine farklı şekillerde yansıtmışlardır. Grupların çeşitli taleplerinde ısrarcı tutum sergileyişleri ülkede siyasi partiler, medya, aydın kesimler aracılığı ile güçlenmeleri, devlet ve farklı kesimler arasında şiddetli çatışmalara neden olmuştur. Ülke içerisinde, ekonomik geliri düşük olan gruplar bu dönemde örgütlenmişlerdir. Mevcut durumun nedenleri olarak ülke gündeminde liberal demokratik değerlerin, insan haklarının

vurgulanmasının ve toplumda kültürel çoğulculuğun kabul görülmesi gösterilebilir (Tunahan, 2015).

Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi yaşamına bakıldığında, 1990 yılı başlarında özellikle sağ düşünce ile adlandırılan kısım için önemli gelişmeler olduğu görülmektedir. 1991 yılında yapılan yerel seçimlerde, meclisin yüzde 78.89 oranında büyük kısmını sağ partiler oluşturmuştur. 1994 seçimlerine gelindiğinde, DYP'nin seçimlerden birinci parti olarak çıktığı görülmekte iken Refah Partisi [RP]'de oy oranı açısından yükselişe geçmiştir. Ülkede 1995 yılında yapılan genel seçimlerden önce Anavatan Partisi [ANAP] ve DYP'nin birbirlerine karşı taraf oldukları görülmektedir. Aynı zamanda iki parti, RP'yi aralarındaki tartışmalara malzeme olarak kullanmışlardır. Ülkede bu dönemde bulunan seçmenlerin genel yapısında farklılıklar oluşmuştur. 1995 yılında yapılan seçimler sonucunda ülkede RP, %21,38 oy oranı ile birinci sırada yer almıştır. Diğer partilerin aldığı oy oranları da göz önüne alındığında, seçin sonrası RP tek başına hükümet kuramamıştır. Gelişmeler sonucunda ise koalisyon hükümeti oluşturma düşüncesi ülke gündemine yerleşmiştir. Seçimlerden sonra hükümet kurma görevi ilk olarak, dönemin Refah Partisi Genel Başkanı olan Necmettin Erbakan'a verilmiştir. Fakat Erbakan bazı durumlardan dolayı hükümet kurma görevini geri iade etmiştir. Daha sonra, seçimlerden ikinci parti olarak çıkan DYP'ye hükümet kurma görevi verilmiştir. DYP'nin lideri olan Tansu Çiller, ANAP'ı dönüşümlü başbakanlık teklifine rağmen ikna edememiştir. Ardından hükümet kurma sırası ANAP'a geçmiştir. Bundan sonraki süreçte gelişmeler devam etmiş ve sonunda seçimden iki ay sonra ANAP-DYP, kısa adı ile ANAYOL koalisyonu olarak 53. Hükümet kurulmuştur. Ülkede koalisyon hükümetinin kurulmuş olması, seçimlerden birinci olarak çıkan Refah Partisi'ni hoşnutsuz etmiştir. Hükümet, görevine başladıktan bir süre sonra koalisyon içerisinde bürokrat atamaları sebebiyle çatlaklar oluşmaya başlamıştır. Durumun üzerine zaten koalisyondan hoşnutsuz olan Refah Parti'si, Tansu Çiller'i çeşitli suçlamalar ile zor durumda bırakmaya çalışmıştır.

Özellikle mal varlığı ve yolsuzluk iddiaları, Tansu Çiller'i hem meclise hem de millete karşı zor durumda bırakmıştır. ANAP'ın durum karşısında sessiz kalması, koalisyon içerisindeki sıkıntıların artmasına neden olmuştur. Refah Partisi'nin koalisyon hükümetini düşürme çabaları sonuç vermiş ve çok uzun bir süre geçmeden ANAYOL koalisyon hükümeti dönemi, Çankaya Köşkü'ne giden Mesut Yılmaz'ın istifası ile son bulmuştur. Ülke içerisinde, dört ay sonra hükümet kurma görevi tekrar Necmettin Erbakan'a verilmiştir. Tansu Çiller ve Necmettin Erbakan tarafları arasında yapılan görüşmeler sonucunda, Türkiye Cumhuriyeti'nin 54. Hükümeti Necmettin Erbakan Başbakanlığında 28 Haziran 1996 yılında kurularak göreve başlamıştır (Devecioğlu, 2019).

4.4.3. 28 Şubat için gösterilen gerekçeler. Türkiye Cumhuriyeti'nde Necmettin Erbakan Başbakanlığında kurulmuş olan 54. Hükümet'in görev süresi, on bir ay kadar az bir süre olmuştur. Hükümet görevdeyken, ülkedeki siyasi ortam içerisinde olan bazı durumlar, bir tarafa göre 28 Şubat'ın ayak seslerini oluşturmuştur. Ayrıca REFAHYOL koalisyon hükümeti kurulduktan sonra, Başbakan Necmettin Erbakan'ı makamında tebrik etmek için ziyaretçiler gelmiştir. Gelen ziyaretçilerin içerisinde sarıklı, cübbeli, çarşafli kişilerinde olması dikkat çekmiştir. Sonraki süreçte ülkede türban sorunu gibi birçok sorun ortaya çıkmış ve siyasi ortamın iyice kızışması kaçınılmaz olmuştur. Ülkede olan olaylar, adeta darbeyi gerçekleştirmek isteyen tarafın gözünde 28 Şubat için bir zemin hazırlığı sağlamıştır (Özcan, 2008). O dönemde, ülke içerisinde 28 Şubat'ın meydana gelmesinde etkili olan grup tarafından gerekçe olarak gösterilen olaylar ise şu şekildedir:

Necmettin Erbakan'ın İran gezisi,

Libya krizi,

Susurluk kazası olayı,

Bir dakika süren aydınlık için karanlık eylemler,

Başbakanlık konutunda dini liderlere verilen iftar yemeği,

Taksim'e camii yapılması krizi,
 İran Cumhurbaşkanı'nın Türkiye ziyareti,
 Erbakan'ın korumaları ve kıyafetleri,
 Kudüs gecesi ve Sincan'da tanklar (Özcan, 2008).

Yukarıda verilen nedenler için dönemin RP Genel Başkanı olan Necmettin Erbakan'ın, yönetim sürecinde yaptığı tercihlerinin bir sonucu olduğu görüşü bir taraf gözünden söylenmektedir. Gerçekleşen nedenlerden bazı örnekler vererek dönemin siyasi yapısına açıklık getirilebilir. DYP ve RP'nin koalisyon hükümeti sırasında 28 Şubat'a zemin hazırlayan nedenlerden ilki Necmettin Erbakan tarafından gerçekleştirilmiş olan ve amacının Ortadoğu'da Müslüman olan devletler ile ekonomik ilişkileri geliştirmek olduğu söylenen İran gezisidir. Gezi, dönemin ABD gibi büyük güçlerini rahatsız etmiş ve bu durum ABD Dışişleri sözcüsü olan Nicholas Burns tarafından dile getirilmiştir. ABD, gezinin ve yakınlaşmaların Türkiye'ye yarardan çok zarar sağlayacağı konusunda açık uyarısını yapmıştır. O dönemde ülkedeki MİT müsteşarı, İran'ın PKK terör örgütüne yaptığı desteği gösteren belgeleri Necmettin Erbakan'a sunmuştur. Fakat Necmettin Erbakan yine de İran ziyaretinden vazgeçmemiştir. Gezinin gerçekleşmesi üzerine, özellikle medya kuruluşları partinin dindar kimliğini öne çıkartarak çeşitli haberler yayınlamıştır (Dilaveroğlu, 2018).

Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilmiş olan, 28 Şubat Post-Modern Darbesi'ne giden süreçteki önemli nedenlerden bir diğeri de Susurluk olayıdır. Balıkesir'in Susurluk ilçesinde meydana gelen kazanın, bu denli önemli bir olaya sebebiyet vermesi ülke siyasi tarihi açısından oldukça önemlidir. Kazanın önemi ise, kazayı yapan arabanın içerisindeki kişilerin, içerisinde bulunduğu karmaşık durumlardır. Arabanın bagajı silah ile dolu olarak bulunmuştur. Karmaşık ilişkilere sahip kişilerin, aynı anda aynı araçta bulunmaları ve kazanın gerçekleşmesi tesadüften öte bir durum olarak değerlendirilmektir (İşler, 2014). Bu nedenle aslında kaza, Türkiye Cumhuriyeti'nde "mafya-polis-siyaset" üçlüsünün bir arada bulunduğu,

derin devlet olaylarını ortaya çıkarmıştır. Yaşanan kazanın ardından dönemin Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller’in, “devlet için kurşun atanda yiyende kutsaldır” sözünü söylemesi ile olaylar tamamen farklı bir boyut kazanmış ve kaza, dönemin iktidarını sarsan bir krize dönüşmüştür. Aynı zamanda olay ülkedeki sivil toplum kuruluşlarının da aktif bir şekilde harekete geçmesine neden olmuştur (Dilaveroğlu, 2018).

Post-Modern darbeye zemin hazırlayan bir diğer siyasi olay ise, Başbakanlık konutunda verilen iftar yemeğidir. Necmettin Erbakan verdiği bu iftar yemeğine, ülke içerisindeki tarikat ve cemaat liderlerini davet etmiştir. Dönemin gazete manşetlerinde, Necmettin Erbakan’ın gelen misafirleri kapıda karşıladığı birçok görüntü yer almıştır. Gerçekleşen olay, gündemde ilk yerini almış ve mecliste tansiyonun yükselmesine sebebiyet vermiştir. Meclisteki tansiyonun yüksekliğinin üstüne, halktan da tepkiler gelmeye başlamıştır. Halk içerisinde bir taraf bu durumu irtica kalkışması olarak yorumlarken, bir diğer taraf ise din adamlarının ve devletin birlik beraberliğini gösteren sıradan bir iftar yemeği olarak yorumlamıştır. Gerçekleşen durum sonucunda, Genelkurmay Başkanı Karadayı, köşke çıkarak ülkede bir gericiilik tehdidi olduğunun ve bu durumun çok fazla olmaya başladığını dile getirmiştir. Karadayı’nın sözleri üzerine Necmettin Erbakan, kendisine ait olan yetkiyi kullanarak ilk defa MGK’yı işletmeyi düşünmüştür (Devecioğlu, 2019).

Necmettin Erbakan’ın 150 kişilik bir grup ile Libya’yı ziyareti de, 28 Şubat’a sözde neden olan önemli olaylardan olmuştur. Geziye, Kaddafi’nin Türkiye Cumhuriyeti iç ve dış politikası ile ilgili yaptığı ağır yorumlar damga vurmuştur. Üstelik bu yorumlar üzerine, Necmettin Erbakan’ın o anda tepki vermemesi ülkede büyük yankı uyandırmıştır. Medya bu olayı “Libya Faciası” başlıkları ile yayınlamıştır. Daha sonra, dönemin Devlet Bakanı Abdullah Gül tarafından TBMM’de yapılan açıklamaya göre, gezinin ilerleyen sürecinde Kaddafi’ye gereken cevabın verilmiş olduğu söylene de, bu olay ülkedeki siyasi ortamı hiç iyi etkilememiştir (İşler, 2014).

28 Şubat'a zemin hazırlayan bu olayların dışında ülkede, tam anlamıyla bir tarafa göre bardağın son damlası olarak ifade edilen bir olay meydana gelmiştir. Olay, Ankara'nın Sincan ilçesinde düzenlenen Kudüs Gecesi Programı etkinliğidir. Program, Refah Partili Belediye Başkanı olan Bekir Yıldız tarafından düzenlenmiştir (Özcan, 2008). Programdaki önemli konuk ise İran'ın, Ankara Büyükelçisi Mohammed Reza Bagheri olmuştur. Ayrıca programın düzenlendiği ilçe meydanında, Kudüs'teki Mescid-i Aksa'yı temsilen bir çadır kurulmuştur. Üstelik gece için Filistinlilerin, İsrail askerlerine karşı başlattıkları "intifada" mücadelesini temsil eden bir oyun sergilenmiş ve bu oyunun sergilendiği sahnenin arkasına Hamas ve Hizbullah örgüt başlarının posterleri asılmıştır. Gecede, İran Büyükelçisinin yaptığı konuşma ve Bekir Yıldız'ın Başbakanlıktaki iftar yemeği ile başörtüsü konularındaki konuşmaları büyük yankı uyandırmıştır. Gelişmeler sonucunda, ertesi gün tüm gazete manşetlerinde "Bu ne rezalet", "İran Ankara Büyükelçisi, Sincan Belediyesinin Kudüs gecesinde şeriat çağrısı yaptı" gibi başlıklar yer almıştır (Devecioğlu, 2019). TBMM'de muhalefetten ve halktan gelen tepkiler neticesinde, Bekir Yıldız açığa alınmış ve hakkında Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından inceleme düzenlenmiştir. Düzenlenen inceleme sonucunda ise dava görülmüş ve Bekir Yıldız'a 17,5 yıl hapis cezası verilmiştir (İşler, 2014).

Kudüs Gecesi etkinliği, 28 Şubat sürecinde uzun dönem tartışılan bir konu olmuştur. Ayrıca ülkede, aynı tarihe denk gelen North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) [NATO] tatbikatı nedeniyle caddelerde tankların bulunması, medya tarafından farklı yansıtılmıştır. Gazetelerde "Tanklar Yürüdü", "Tanklar Sincan'da" gibi başlıklar ile haberler yapılmıştır. Üstelik Koalisyon Hükümetinin ilk dönemlerinden beri olan siyasi iktidarsızlık, darbe söylentilerinin en başından beri dolaşmasını sağlamıştır. Bu olaylar da üstüne geldikten sonra, artık ülkede daha açık bir şekilde ordunun darbe yapacağı söylentileri konuşulmaya başlanmıştır (İşler, 2014). Bahsedilen olaylar sonucunda 28 Şubat süreci zemini oluşmuş ve iktidar zor durumda kaldığı görülmektedir.

Refah-Yol Hükümeti'ni ülke içerisinde zor duruma sokan sadece bu olaylar değildir. Aynı zamanda uygulanan ekonomi programı da hükümeti zor duruma sokmuştur. Aynı dönemde özellikle iş adamlarının gelirlerinin yüzde 87'sinin faizden, yüzde 13'ünün gerçek üretimden olması bütün zenginliklerin, vergilerin, getirim ekonomisi ile faiz ödemesi olarak yok olduğunu göstermektedir. Yaşanan ekonomik dengesizlik üzerine ilk iş olarak havuz sistemi uygulaması gerçekleştirilmiştir. Havuz sistemi uygulaması ile ülke içerisindeki özel bankalar, kamu elinden kamuya para vererek, kamu kurumlarının piyasadan faiz ile borç almadan kendi içerisindeki gelirlerden kullanarak, iki tarafı da kazançlı bir konuma getirmeyi amaçlamıştır. Fakat bu sistem önemli finans çevrelerinin hiç hoşuna gitmemiştir. Kendilerine gelen para akışının durması sonucunda bu çevreler de hükümete karşı taraf almışlardır (Özcan, 2008).

Ülke içerisinde 28 Şubat öncesi yaşanan gelişmeler sonucunda, artık gözler Şubat ayı MGK toplantısında olmuştur. Ayrıca muhalefetin hükümet aleyhine verdiği gensoru önergeleri de TBMM'de gündemde yer almıştır. Muhalefetin vermiş olduğu gensoru önergelerinin konusu "Hükümetin, Cumhuriyet'in temel esaslarını hedef alan ve rejime karşı tehdit unsuru oluşturan faaliyetlere göz yumdukları ve gerekli önlemleri almadıkları" olmuştur. Verilen gensoru önergeleri, mecliste 246 oya karşı 286 oy ile kabul edilmemiştir. Meclise verilen gensoru önergesine, hem de 28 Şubat için ülkedeki bir tarafında öne sürdüğü gerekçelere bakıldığında, ülke içerisinde bir tarafın kendi istediklerinin gerçekleşmesi için bahaneleri olduğu yargısına ulaşılabilir. Şayet ülkeye demokrasi ve Cumhuriyet rejiminin gerekliliklerini getirecek olan tarafın, bunu demokratik olmayan yollar ile yapmaları çelişkili bir durumdur. Ülke içerisinde darbe için gösterilen gerekçeler ise darbe için geçerli sebepler değildir. Çünkü Demokratik ülkelerde darbenin kendisi zaten doğru değildir. Ülke içerisindeki bundan sonraki gidişatı ise MGK toplantısı belirlemiştir (Devecioğlu, 2019).

4.4.4. Milli güvenlik kurulu toplantısı ve alınan kararlar. Türkiye Cumhuriyeti siyasetinde yaşanan gergin ortamda, ülkede herkes MGK toplantısının yapılmasını beklemiştir. Konu, Ocak ayında yapılan MGK toplantısında ordunun irtica konusunu açması ve tartışılmasını istemesi üzerine, Necmettin Erbakan'ın Şubat ayı MGK toplantısında bu konunun konuşulmasını istemesiyle belirlenmiştir. Şubat ayında gerçekleştirilecek olan MGK toplantısının, ülke için önemli bir toplantı olacağı herkes tarafından tahmin edilmiştir. Toplantı gündeminde yer alan konuların, daha önceden Eylül 1996 tarihinde Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı [MİT] tarafından sunulmuş olan “İrticai Faaliyetler” başlıklı brifing ve 17 Ocak 1997 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'nın, Cumhurbaşkanı Demirel'e sunduğu brifing içerisinde yer alan konular ile benzerlik göstermiş olduğu görülmektedir. Sonuç itibarı ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in toplantı öncesinde, toplantıda tartışılacak konulardan bilgisinin olduğu yargısına ulaşılabilmektedir (İşler, 2014).

Milli Güvenlik Kurulu toplantısı 28 Şubat 1997 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in başkanlığında Çankaya Köşkü'nde saat 16.30'da başlamıştır. Toplantı 8 saat 45 dakika sürmüştür ve ülke tarihinin en uzun süren toplantılarından biri olmuştur. 28 Şubat 1997 tarihinde toplanmış olan MGK toplantısına Başbakan Necmettin Erbakan, Genel Kurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı, Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller, Kara Kuvvetleri Komutanı Hikmet Köksal, Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya, Hava Kuvvetleri Komutanı Ahmet Çörekçi, Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan, İçişleri Bakanı Meral Akşener, Jandarma Genel Komutanı Teoman Koman, MGK Genel Sekreteri İhsan Kılıç, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Onur Öymen, MİT Müsteşarı Sönmez Köksal, Olağanüstü Hal Bölge Valisi Necati Bilican, Emniyet Genel Müdürü Alaaddin Yüksel Genelkurmay İstihbarat Başkanı Korgeneral Çetin Saner katılmıştır (Devecioğlu, 2019).

Milli Güvenlik Kurulu, toplantıda hükümete 18 maddeden oluşan bir muhtıra vermiş ve ülke içerisinde irtica faaliyetlerine karşı gerekli önlemlerin fazlasıyla alınmasını talep etmiştir. Milli Güvenlik Kurulu toplantıları, devlet adamlarının düşüncelerini özgürce açıklamaları konusunda açık olduğu kadar, askerlerinde düşüncelerini açıklayabildikleri bir toplantıdır. Bu nedenle 28 Şubat 1997 tarihli MGK toplantısında bulunan komutanlarda, fikirlerini uzunca beyan etmişler ve toplantı uzun sürmüştür. Toplantıda askerler, hazırladıkları 18 maddenin direk olarak kabul edilmesini istemişler fakat siyasi taraflar bunu onaylamamışlardır. Ülke ise yapılan toplantı sonucunda bir karar görmek isteyecektir. Bu nedenle ortak karar ile bir basın bildirisi hazırlanmıştır. Toplantı sonunda, aynı gün içerisinde bu bildiri basına sunulmuştur (Özcan, 2008). Bildiri ise şu şekildedir:

MGK Genel Sekreterliği Bildirisi:

- 1) 28 Şubat 1997 yılında Milli Güvenlik Kurulu, her ay yaptığı toplantısını yapmıştır
- 2) Toplantı içerisinde Türkiye'deki terör faaliyetleriyle ilgili yapılmış olan çalışmalar ve yapılacak olan önlemler ile ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur. Yapılan değerlendirmeler sonucunda Türkiye'deki olağanüstü hal durumunun 30 Mart 1997 tarihinden itibaren 4 ay daha uzatılması kararı alınmış ve bu kararın Bakanlar Kurulu'na bildirilmesi istenmiştir.
- 3) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin [KKTC] çıkarları doğrultusunda, KKTC ve Yunanistan ile ilgili konular değerlendirilmiş ve durumun Bakanlar Kurulu'na bildirilmesi kararı alınmıştır.
- 4) Toplantı içerisinde ülkede laik ve demokratik Türkiye Cumhuriyeti ilkelerine ters olan, Atatürk İlke ve İnkılaplarına karşı ve Atatürk milliyetçiliğine aykırı yapılan eylemlerde değerlendirilmiştir.

Yapılan bu değerlendirmeler sonucunda, gerçekleştirilen olumsuz davranışların, toplumumuzda huzur ve güveni bozarak yeni gerginliklere ve yaptırımlara neden olacağı

belirtilmiştir. Bu konularda alınacak ve alınması gereken önlemleri uygun bulunduğu ve Bakanlar Kurulu'na bildirilmesine karar verilmiştir (TBMM, 2012).

Yapılan basın bildirisinin ardından Necmettin Erbakan, bu maddelerin kabul edilmemesini istemiş fakat meclisten beklediği desteği alamamıştır. Oluşan gergin ortamda, dönemin önemli siyasetçileri Bülent Ecevit ve Deniz Baykal ortak bir açıklama yaparak hükümete yönelik “ya imza, ya istifa” sözlerini söylemişlerdir. Sonraki süreçte ise Tansu Çiller, Necmettin Erbakan ile konuyu ayrıntılı bir şekilde konuşmuş ve durumun hassas olduğunu belirtmiştir. Necmettin Erbakan her ne kadar istememiş olsa da MGK toplantısında verilen kararları imzalamıştır (İşler, 2014). MGK toplantısı sonucunda, 18 maddelik kararlar ek olarak basına verilmiş ve tüm halka bu şekilde duyurulmuştur. MGK'nın 28 Şubat 1997 tarih ve 406 sayılı kararında, dönemin sorunlarına yönelik maddeler yer almaktadır. Çalışmanın konusu gereğince incelenen ve özellikle eğitimi ilgilendiren maddeler şu şekildedir:

2. Ülkede bulunan vakıf, özel yurt ve okulların tarikatlar ile bağlantılı olanlarının, devletin yetkili makamlarınca kontrol altına alınarak Tevhidi Tedrisat Kanunu'na uygun bir şekilde Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmalıdır.
3. Yetişen yeni neslin, genç nesillerin öncelikle Atatürk, Cumhuriyet, Vatan ve Millet sevgisi, Türk Milletini gelişmiş uygarlık düzeyine çıkarma ülkü ve amacı ile bilinçlendirilmesi ve çeşitli kötü düşüncelerin, düşmanların etkisinden korunması bakımından:
  - a) Tüm yurttaki 8 yıllık kesintisiz eğitim, uygulamaya konulmalı.
  - b) Ailelerinin isteğine bağlı olarak Temel eğitimi almış çocukların, devam edebileceği Kuran kurslarının MEB sorumluluğu ve denetiminde eğitim faaliyetleri göstermeleri için gerekli yasal ve idari düzenlemeler yapılmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nde, bu maddeler doğrultusunda eğitim ile ilgili değişiklikler yapılmıştır. 28 Şubat Sürecinin eğitime etkisi verilen maddeler çerçevesinde gerçekleşmiştir (TBMM, 2012). Maddelere bakıldığında 8

yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasının üzerinde durulduğu görülmektedir. Aslında çalışmanın konusu gereği eğitim ve dönemin siyasi gelişmeleri düşünüldüğünde maddelerin bir tarafın bazı amaçlarının gerçekleşmesi için oluşturulduğu yorumu yapılabilir. Örneğin a ve b maddeleri birbiri ile bağlantılı maddelerdir. Yurtta 8 yıllık zorunlu kesintisiz eğitim uygulamasına geçiş ile hedeflenen, dönemin İmam Hatip Ortaokullarının faaliyetlerini kısıtlamak olmuştur. Diğer madde de ise açık bir şekilde Kuran kurslarının öncesine göre daha denetimli bir şekilde belirli koşullar ile devam edebilmeleri için düzenlemenin yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla ülkedeki siyasi durum neticesinde eğitim alanında alınan kararların gelişigüzel olarak değil dönemin politik yapısı ile bağlantılı olarak alındığı söylenebilir.

4.4.5. Milli güvenlik kurulu kararları sonrasındaki gelişmeler. 28 Şubat 1997 tarihinde toplanmış MGK'da belirlenen kararlar, geç de olsa hükümet tarafından imzalanmıştır. Fakat bu kararların imzalanmasından daha önemli olan şey uygulamaya geçirilmesidir. MGK, durumu riske atmak istememiştir. MGK, alınan kararlardan sonra ülkedeki olayların takibi ve kararların uygulanışının kontrorlünü gerçekleştirmek amacıyla “Batı Çalışma Grubu” adında özel bir grup oluşturmuştur. Grubun dışında Emniyet Asayiş Yardımlaşma Birlikleri'nin, valiliklerin zor durumda kaldıklarında ordudan destek istemelerine yönelik çalışmaları genişletilmiştir. Ayrıca MGK toplantısında taraflarca, ülke içerisinde sözde irtica tehlikesinin mevcut olduğu ve bu durumun ülke için bir tehdit oluşturduğunu ifade eden, Milli Güvenlik Siyaset Belgesi kabul edilmiştir. Türk-İş, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu [DİSK], Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği [TOBB], Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu [TİSK] ve Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu [TESK] olmak üzere beş sivil toplum örgütü “5’li sivil inisiyatif” adı ile birleşerek o tarafın söylemiyle irticaya karşı bir grup oluşturmuşlardır(Özcan, 2008). Sivil Toplum Kuruluşlarının ülke siyaseti ile ilgili bir durumda tek taraflı düşünceye sahip olması

aslında olaylara eleştirel bakış açısı ile bakılmasını sağlıyor. Çünkü genel itibari ile darbeyi gerçekleştiren tarafın düşüncesi, hükümetin Demokrasiye ve Cumhuriyet rejimine uygun olmayan olaylar gerçekleştirmesiydi. Peki, Sivil Toplum Kuruluşlarının temel yapısı düşünüldüğünde, ülkede demokratik olmayan bir durum var ise sadece birkaç sendika mı bu duruma müdahale etmelidir? Mesele vatan meselesi iken, belirli amaçlar ile kurulan sendikalardan diğerleri nerededir? Mevcut durumun ise dönem araştırmacılarını, siyasetten bağımsız bir şekilde halkın sözünü temsil eden Sivil Toplum Kuruluşlarının dönemin siyasetinden bağımsız olmadıkları ve yanlı bir tavır sergilemiş oldukları gibi durumları düşünmeye sevk ettiği söylenebilir.

Kararların kabulünden sonra ülkede 29 Nisan tarihinde, darbeyi gerçekleştiren tarafın söylemi ile irticanın ülke için tehdit haline geldiğini belirten bir bilgilendirme metni hazırlanmış, aynı metin 26 Mayıs tarihinde toplanan Yüksek Şûra Toplantısı'nda Başbakan Erbakan'a verilmiştir. 10 Haziran tarihinde Yüksek Yargı'ya, sonrasında ise basına ve iş çevrelerine verilen brifingler düzenlenmeye devam etmiştir. Ülke içerisinde bu dönemde asker ve siyasetçi gerilimleri üst seviyelere ulaşmıştır. Erzurum Jandarma Bölge Komutanı olan Osman Özbek'in, Başbakan Erbakan'a hakaret içerikli sözler söylemesi ve bu generalin TSK tarafından desteklenmiş olması durumun önemli bir örneğidir. Süreç içerisinde birçok bakan görevinden istifa etmiş ve bakanlıklarda çeşitli değişiklikler yaşanmıştır. Ülkede yapılan değişiklikler ile yeni bir hükümetin kurulması çabaları olmuş fakat Tansu Çiller'in Başbakan olacağı hükümetin kurulmasına, ilk başlarda Necmettin Erbakan olumlu bakmamıştır. Necmettin Erbakan'ın sonraki süreçte ise Tansu Çiller'in Başbakan olması şartı ile 28 Şubat'tan 3,5 ay sonra 1997 yılı Haziran ayında Başbakanlık görevinden istifa etmesi, akıllarda birçok soru işaretinin oluşmasına sebebiyet vermiş ve ülkedeki siyasi kargaşayı gözler önüne sermiştir. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, hükümet kurma yetkisini Mesut Yılmaz'a vermiştir. Gerçekleştirilen çabalardan sonra Türkiye Cumhuriyeti'nde ANAP-

Demokratik Sol Parti [DSP]- Demokratik Toplum Partisi [DTP] ya da diğerk bir adı ile ANASOL-D Hükümeti kurulmuştur. 28 Şubat Süreci, dönemin Refahyol Hükümeti'nin istifası üzerine biçimsel açıdan son bulmuştur. Bu sürecin tam anlamı ile tamamlanması ise Refah Partisi'nin, 16 Ocak 1998 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması ve Necmettin Erbakan ile beş arkadaşının 5 yıl siyaset yasağı alması ile olmuştur (Özcan, 2008).

Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi hayatında gerçekleştirilmiş olan darbelere bakıldığında, 28 Şubat'ın diğerklerinden farklı olduğu görülmektedir. En önemli farkı ise kansız ve tek bir kurşunun atılmadığı bir darbe olmuş olmasıdır. Fakat bu süreçte ülkede gerçekleşen görevden alınmalar, soruşturmalar, kışkırtmalar, hukuka aykırı durumlar, toplumsal ve ekonomik açıdan düşünüldüğünde ülkeye ağır zararlar verdiği görülmektedir (Işık, 2019). Araştırmanın ele aldığı konu itibari ile bundan sonraki kısımda 28 Şubat Süreci için daha fazla ayrıntıya inilmeden 28 Şubat'ın eğitim açısından sonuçlarının değerlendirilmesine yer verilecektir.

4.4.6. 28 Şubat süreci ve medya. Medya, iletişim ortamının oluşmasını sağlayan kitle iletişim araçlarının (gazete, dergi, TV, radyo vb.) tümünü ifade etmektedir (TDK, 2020). İletişim araçları, ülke içerisindeki toplumun, gündemdeki olaylar karşısındaki duruşuna yön veren bir özelliğe sahiptir. Özellikle gazeteler, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren haberleri ve gündemi takip etme açısından popüler olmuştur. Tabii günümüzde teknolojinin daha ileri seviyeye taşınması ve haber kanallarını internet üzerinden takip etmenin ulaşılabilirlik açısından daha kolay olması, okunma oranlarını düşürmüş, gazetelere olan ilgi eskisine göre azalmış da olsa hala bir şekilde devam etmektedir. Mevcut çalışmanın konusu üzerinde dönemin iletişim araçlarından olan gazetelerin önemli etkileri olduğunu söylemek mümkündür. Gazete arşivleri incelendiğinde, o dönemde güvenoyu olarak iktidar olan Erbakan ve Refah-Yol hükümetine yönelik karşıt düşüncelerin manşetlerde yer aldığı görülmüştür. Sabah Gazetesi'nin "Geriye Değil İleriye" ve "Erbakan'a ilk kıyafet uyarısı"

başlıkları konu ile ilgili önemli bir örnektir. Haber içeriğinde Erbakan'ın korumalarının sakallı olmasından dolayı Gülhane Askeri Tıp Akademisi'ne askerler tarafından alınmadığı bilgisi verilmiştir. Gerçekleşen durum ile aslında medyanın, halkı dini düşünceler açısından etkileyerek hükümet içerisinde sarsıntıya yol açma amacı taşıdığı yorumu yapılabilir (Sabah, 1996, Ağustos 30). Aynı yıl Hürriyet Gazetesi'nde mevcut hükümeti devirmek için Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın seçildiğine vurgu yapılarak, ANAP'ın yeni bir hükümet kurma sinyallerini verdiği görülmektedir (Hürriyet, 1996, Eylül 23). Özellikle 28 Şubat sürecinde eğitimde, birçok gencin korkulu rüyası olan türban meselesi ile ilgili yapılan haberlerde dikkat çekmektedir. Örneğin “Şeriatçı laik olmaz. Arap milliyetçiliği yapanların Atatürkçü geçinmelerine gülüp geçilir. Türbanı üniversitede yaygınlaştırma çabası hukuk dışıdır” ifadelerini, dönemin Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden kullanmıştır. Söylemler, “Şeriatçı” ve “Laiklik uyarısı” olarak Milliyet Gazetesinde manşetlerde yer almıştır (Milliyet, 1996, Ekim 17). Dönemin siyasi durumu içerisinde, anayasasında eğitim hakkının yer aldığı bir ülke olan Türkiye Cumhuriyeti'ndeki bu durum ciddi anlamda çelişkiler oluşturmaktadır. Çünkü o dönemde taraflı düşünceler nedeni ile birçok genç okuyamamış ve toplumdan dışlanmıştı. Aslında post modern darbe diye ifade edilen 28 Şubat'ın, sadece siyasete değil eğitime de büyük bir darbe vurmuş olduğu açıkça ortadadır. 1997 yılına gelindiğinde, ülkedeki Refah-Yol koalisyon hükümetinden özellikle Refah Partisi tarafına yapılan eleştiriler sertleşerek ülke içerisindeki gergin ortamı arttırmış ve gazete manşetlerinde yer almıştır. Örneğin, Necmettin Erbakan'ın Kayseri'ye düzenlemiş olduğu gezisinde, il örgütünün kendisini tek tip kıyafet ile karşılamış olması durumunu “üniformalı örgüt” olarak ifade etmiştir. Ayrıca dönemin Cumhuriyet Başsavcısı olan Vural Savaş'ın RP'ye yönelik “kapatma” uyarısı manşetlerde yer almıştır (Cumhuriyet, 1997, Şubat 1). 28 Şubat öncesindeki gazete başlıklarının bazılarında verilen örneklere bakıldığında, ülkede gergin bir ortamın olduğunu ve gazetelerin attığı manşetler ile ortamı daha da gerginleştirdiği

görülmektedir. Darbenin gerçekleştiği 28 Şubat gününden sonraki gazeteler de verilen başlıklarıyla gergin ortamı sürdürmeye devam etmiştir. Hürriyet Gazetesi, “Muhtıra Gibi Tavsiye” başlığını atarak MGK kararlarının alenen bir muhtıra olduğunu belirtmekten çekinmemiştir (Hürriyet, 1991, Mart 1). Erbakan’ın MGK kararlarını kabul etmesi yönünde medyanın baskısı devam etmiş, hatta Sabah Gazetesi “Paşa Paşa İmzaladı” manşetini atarak Erbakan’ın kararları imzaladığını iddia edip, halk üzerinde algı yönetimi yapmaya çalışmıştır (Sabah, 1997, Mart 6). Atılan siyasi başlıkların yanı sıra 28 Şubat MGK toplantısında, eğitim ile ilgili alınan kararlar ile ilgili de haberler gazete manşetlerinde yer almıştır. Örneğin, “kıyafet ile ilgili kanuna aykırı olarak ortaya çıkan, Türkiye’yi çağdışı bir görünüme yöneltmek uygulamalara son verilmesi” ve “8 yıllık kesintisiz eğitimin” ülkede uygulamaya konulmasının derhal gerçekleşmesine yönelik haberler yapılmıştır. Özellikle İmam Hatip Liselerinin kapatılmasını sağlayacak uygulama için medya baskısı devam etmiştir (Sabah, 1997, Mart 19). Ayrıca konu ile ilgili “İmam Hatip’e Öğrenci Yok” manşeti ile dönemin Refah-Yol hükümetine baskıların yapılmış olduğu görülmektedir (Sabah, 1997, Mart 22).

Türkiye Cumhuriyeti’nde, 28 Şubat sürecinin öncesinde de sonrasında da medyanın konu ile ilgili yaptığı haberlere attığı manşetler ile durumun nasıl yansıtıldığı görülmektedir. İncelemeler sonucunda gazete haberleri değerlendirilirken, özellikle her gazetenin yanlı bir anlayış içerisinde olduğu sonucuna ulaşıldığı söylenebilir. Eğitim ile ilgili konular üzerine atılan başlıkların az olması da medyanın bu konudaki çekincesini ifade etmektedir.

Günümüzde özellikle darbelerin eğitim üzerindeki etkisi konusu ile ilgili yazılı çok fazla kaynak yoktur. Genellikle bazı gazetelerde köşe yazılarında, bireylerin fikirlerinin yer aldığı metinleri görmek mümkündür. Aslında bu durum ülkede eğitimin siyasi olaylardan etkilenişinin çokta önemsenmediği ya da bu durumun bir takım çekincelerden dolayı dile getirilmek istenilmediği düşüncesine ulaşılabilir. Medya, ülke içerisindeki olaylarda önemli bir yere sahiptir. Halk medyadan takip ettiği şekilde süreci bilmekte ve ona göre fikirlerini

oluşturmaktadır. Gerek siyaset gerek eğitim ile ilgili yapılan haberler doğrultusunda halk, hükümet karşıtı düşüncelere sevk edilmeye çalışılmıştır. Verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi 28 Şubat'ı, ülkede yapılan diğer darbelerden ayıran en önemli özellikte medyanın bu denli aktif bir siyasi araç olarak kullanılması olduğu söylenebilir (Ertem, 2018).

4.4.7. 28 Şubat kararları ve eğitim. Türkiye Cumhuriyeti eğitim tarihi içerisinde, 28 Şubat 1997 tarihinde toplanan MGK'da alınan kararlar önemli nitelik taşımaktadır. Kararlardan en önemlisi 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçişin belirtildiği maddedir. Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçiş, 6-14 yaş arasındaki çocukları kapsamıştır. Madde ile yapılan değişiklik sadece eğitim sisteminde değil, hem sosyal hem de ekonomik açıdan ülkede birçok sonuç doğurmuştur. 1973 yılında kabul edilmiş olan, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile sekiz yıllık eğitim sistemine geçilmiş olsa da uygulamaya o dönemde konulamamıştır. Sonraki süreçte, 16 Haziran 1983 tarihinde 2842 sayılı kanun ile müfredatta “temel eğitim” olarak ifade edilen kavram “ilköğretim” olarak değiştirilmiştir. 16 Ağustos 1997 tarihinde ise 4306 sayılı kanunun 8. Maddesi ile “ilkokul” ve “ortaokul” ifadeleri “ilköğretim okulu” olarak düzenlenmiştir. Kanunun 3. Maddesinde, ilköğretim çağının 6-14 yaş grubundaki çocukları kapsadığı ifadesi yer almıştır. Aynı kanunun 9. Maddesinde ise, ilköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşmaktadır. Ayrıca bu okullarda kesintisiz eğitim yapıldığı ve bitirenlere ilkokul diploması verileceği ifadesi de yer almıştır. Bu ifadelerden anlaşılacağı gibi ilköğretim, ilkokul ve ortaokul olarak ayrılmadan kesintisiz 8 yıl olarak belirtilmiştir (Gürkan, 2011).

28 Şubat Milli Güvenlik Kurulu toplantısında verilen kararlar içerisinde 8 yıllık kesintisiz eğitime geçiş ile ilgili kararın, o dönemde hükümete kabul ettirilmek istenmesinin bir sebebi vardır. MGK, İmam Hatip Liselerini o dönemde ülke içerisinde siyasi İslam'ın güçlenmesine neden olarak görmüştür. Bu nedenle zorunlu eğitimi 8 yıla çıkararak, İmam Hatip Liselerinin ortaokul kısımlarının kapatılmasını hedeflemiştir. Hedeflenen durum amacı

ile yapılanlar ise zaten gerilimin yüksek olduğu siyasi ortamda büyük tartışmalara yol açmış hatta halk da duruma birçok tepki göstermiştir. Dönemin hükümeti içerisinde küçük bir ortaklığı olan DYP, bu karara en temkinli yaklaşan taraf olmuştur. Hükümet içerisinde bu sebeple bir kriz yaşanırken, dönemin Milli Eğitim Bakanı olan Mehmet Sağlam ve DYP içerisindeki muhafazakâr kesim tarafından, iki tarafı da ortada buluşturacak bir çözüm önerisi sunulmuştur. Sunulan çözüm önerisinde, İmam Hatip Liseleri resmi olarak kaldırılacak fakat fiilen varlıklarını sürdürmeye devam edeceklerdir. Öneri ile zorunlu eğitimin 8 yıl olarak belirlendiği sistemde, son iki yılda öğrenciler İmam Hatip Liselerinde okutulan dersleri seçmeli ders olarak alabileceklerdir. Bu sayede hem MGK'nın isteği hem de muhafazakâr kesimin istekleri arasında orta bir yol bulunmuş olmuştur. Fakat tartışmalar Erbakan ve taraflarının itirazı ile sürmeye devam etmiştir. Tartışmalar sonucunda, 26 Nisan 1997 tarihinde gerçekleştirilmiş olan MGK toplantısında, Başbakan Necmettin Erbakan, 8 yıllık kesintisiz eğitim yasasını kabul etmek durumunda kalmıştır (İşler, 2014).

Milli Güvenlik Kurulu toplantısında alınan 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim kararının aslında, sadece o dönem gündemde olan bir karar olmadığı görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti eğitim sisteminde, 1946 yılından itibaren 8 yıllık zorunlu kesintisiz eğitime geçme önerilerinin olduğunu toplanan Milli Eğitim Şûra'larında görmek mümkündür. Yapılan Şuralarda 8 yıllık eğitimin kesintili mi kesintisiz mi olacağı konusunda tartışmalar olmuştur. Genel itibari ile ise 5+3 şeklinde iki kademeli olarak eğitimin gerçekleştirilmesi istenmiştir. İsteğin nedeni olarak 5+3 ile kesintisiz bir şekilde olacak sistemin, pedagojik açıdan öğrencilere daha uygun olması gösterilmiştir. Dönemin önemli sivil toplum kuruluşlarından olan Türk Eğitim Sendikası, eğitimin 8 yıllık zorunlu ve kesintisiz olmaması gerektiğini savunmuşken, Eğitim Sendikası tam tersine 8 yıllık zorunlu ve kesintisiz eğitimin olması gerektiğini savunmuştur. Bazı sendikaların özellikle darbe sonrası dönemde 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitimin gerçekleşmesi konusundaki ısrarları düşünüldüğünde, darbenin altında yatan

amaçlar ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Özellikle dönemin medyasının da bu yönde yaptığı manşetler ile ülkede halk üzerinde önemli bir algı operasyonu yapılmış olabileceği ifadesi söylenebilir. Eğitimin ilerleyişini pedagojik yönü ile ele alan kesim ise 5+3 şeklindeki kesintisiz olan bir düzenlemenin daha uygun olacağı görüşünde olmuştur. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise 1997 yılındaki MGK toplantısında eğitim ile ilgili alınan kararların aslında eğimin iyileştirilmesinden çok İmam Hatip Liselerindeki ortaokul kademelerinin kapatılmasına yönelik bir çalışma olduğudur. Fakat yine de bu şekilde olmasını isteyen tarafa, 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim kararının alınması ve İmam Hatip Ortaokullarının kapatılması yeterli olmamıştır. Çünkü ülkede dönemin İmam Hatip Lisesi mezunlarının yüksek puanlar alarak üniversitelerde iyi bölümlere yerleşmelerini istememişlerdir. Öğrencilerin, kendilerine yapılandırılan imamlık mesleği dışında mesleklerde olmasını istemeyen kesim bu alanda da bir çalışma yapmıştır. Çalışma ise meslek lisesi mezunlarının, üniversite alanı seçerken sadece belirli alanları seçmelerine olanak tanımakta ve diğer bölümleri seçmelerini, düşük kat sayı uygulaması ile engellenmekteydi. Sadece yapılan bu çalışmaya bakıldığında bile aslında 28 Şubat MGK kararlarındaki 8 yıllık zorunlu kesintisiz eğitim uygulamasına geçiş kararının, eğitsel amacının dışında asıl olarak ülke içerisinde verilen dini eğitime balta vurma amacını taşımış olduğu ifade edilebilir (Gülmez, 2014).

28 Şubat 1997 tarihinde yapılan MGK toplantısında, kabul edilen ve eğitim ile ilgili olan kararlardan biri de vakıflar tarafından açılan öğrenci yurtları ile ilgili karardır. Vakıflar tarafından açılan öğrenci yurtlarında, öğrencilere zorla namaz kıldırıldığı ve dini konularda baskı yapıldığı gibi iddialar yurtların kapatılma gerekçelerini oluşturmuştur. Alınan karar ile MGK ve hükümet arasında tartışmalar uzun bir süre devam etmiştir. Bu tartışmalar sürerken, dönemin Milli Eğitim Bakanı olan Mehmet Sağlam, il valilerine 18 Mayıs 1997 tarihli bir genelge göndererek, öğrenci yurtları ve benzeri kurumların denetlenmesini istemiştir. Ayrıca bu dönemde eğitim kurumunda çalışan birçok personele soruşturma açılarak cezalar verilmiş,

hatta görevleri sona erdirilmiştir. 1997-2001 yılları arasında ülkede MEB tarafından 804 öğretmenin Kılık-Kıyafet Yönetmeliğine uygun davranmadıkları gerekçesi ile görevlerine son verilmiştir. Kayseri’de özel bir lisede öğretmenlik yapmakta olan 4 bayan öğretmene, derslere peruklu geldikleri gerekçesi ile soruşturma açılmış ve gördükleri psikolojik baskı sonucu öğretmenler istifa etmek zorunda kalmışlardır. Yine bu dönemde Genelkurmay Başkanlığının soruşturma talep ettiği yurt müdürü için soruşturmanın gerekçesi olarak, yurdun kütüphanesinde bir adet Kuran-ı Kerim bulundurması iddiasının yer alması, durumun ne kadar ciddi olduğunu gözler önüne sermektedir. Süreç boyunca özellikle başörtüsü, “türban” olarak isimlendirilmiş ve siyasi bir simge olarak tanımlanarak kamusal alanlarda kullanılmayacağı öne sürülmüştür. Ülke içerisindeki bu düşüncelerin sonucunda birçok öğrenci, başörtülü oldukları gerekçesi ile derslere alınmamış, zorla başörtüleri çıkartılmış ve kötü muamelelere maruz kalmışlardır. Okulların önünde panzerler bekletilerek, polislerle nöbet tutturulmuştur. Her kademedeki bu baskıya maruz kalan kız öğrenciler çok zor zamanlar geçirmişlerdir. Kız öğrencilerden, aralarında maddi durumu iyi olan çok azı yurt dışına giderek eğitim hayatına devam etmiş ise de çoğu bu sebeple okuyamamıştır. Kısacası en temel hakları olan eğitim hakları ellerinden alınmıştır. Aynı zamanda başörtülü kız öğrencilerin okula gelmelerine müsaade eden, göz yuman yönetici ve eğitimcilere de görevden uzaklaştırma dâhil çeşitli cezalar verilmiştir. Sadece öğrenciler değil, bu dönemde kutsal mesleklerini icra eden bayan öğretmenlerde, başörtüleri nedeni ile kötü muameleye maruz kalmışlardır. Dönem içerisinde Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim bölümünden 1995 yılında mezun olan öğretmen Meryem Vargun’un, 10.10.2012 tarihinde vermiş olduğu dilekçede, Ankara’nın Mamak ilçesindeki, Mamak İmam Hatip Lisesinde Fizik öğretmeni olarak çalıştığını ve 1998-2000 yılları arasında başörtülü çalıştığı gerekçesiyle birçok kez soruşturma geçirdiğini ve disiplin cezaları aldığını ifade etmiştir. Sonrasında ise

2000 yılında 6 ay görevden uzaklaştırma almış ve Kasım ayında MEB Yüksek Disiplin Kurulu tarafından mesleğinden ihraç edildiğini ifade etmiştir (TBMM, 2012).

Türkiye Cumhuriyeti'nde 28 Şubat Sürecinde eğitim ile alınan kararlar ve sonuçların, eğitim üzerindeki devlet baskısının yüksek boyutta olduğunun göstergesidir. Baskının derecesine örnek olarak o dönemde sadece bazı yurtların yatakhanelerinde kız öğrencilerinin türban ile dolaştıkları gerekçesi ile kapatılması gösterilebilir. Ayrıca bakanlıktan eğitim kurumlarına gönderilen müfettişlerin, derslerini işleyen bayan öğretmenlerin peruk mu yoksa kendi saçları mı diye kontrol etmek için saçlarını çektikleri de korkunç tablonun bir diğer örneğidir. Bayan öğretmenlere, öğrencilere yapılan haksız muamelelerin üzerine 'ikna odaları' oluşturmuşlar ve başlarını açmaları için zorlamalarda bulunmuşlardır (Gürkan, 2011). Dönem içerisinde ikna odalarının oluşturulması durumu aslında günümüzdeki popüler olan "mobbing" kavramı ile benzetilebilir. Mobbing kavramı, bireyin diğer kişiler tarafından kendi rızası olmadan sürekli kötü hareketlerde bulunma, alay, ima ve toplumdaki dışlamak, itibarını düşürmek için saldırgan bir ortam oluşturarak bulunduğu yerde düzenini huzurunu bozmayı amaçlayan sistematik davranışları içermektedir (Yiğit, 2017). Mobbing kavramının tanımı düşünüldüğünde o dönemde özellikle dini tercihleri nedeniyle her alanda bu şekilde baskıya uğrayan bireylerin, yaşadığı zorluklar ile mobbinge maruz kalanların benzer sorunlar ile karşılaşmış oldukları söylenebilir. Yani aslında karşı tarafa baskı ve zor ile kendi istediklerini yaptırmak olan zihniyetin hangi taraf olursa olsun fark etmez bir şekilde zaman içerisinde bunu uygulama isimleri yöntemleri değişmiş olsa da amaçların benzer olduğu söylenebilir. Özellikle eğitim açısından olaya yaklaştığımızda gelecek için nesillerin yetiştirilmesinde önemli role sahip olan öğretmenler üzerinde de bu baskının uygulandığı açıkça söylenebilir. Dönem içerisinde, öğretmenler hakkında Süleymancı, Nurcu, Nakşi gibi sınıflandırmaların yapılması, haklarında meslekten ihraç edilmeleri için raporlar düzenlemiş olması da duruma örnek olarak gösterilebilir. Sonuç itibari ile 28 Şubat Süreci Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihi

içerisinde yer alan ama sancılarının Türk Eğitim sistemi üzerinde etkisini ağır bir şekilde gösterdiği bir dönem olmuştur (Gürkan, 2011).

4.5. 28 Şubat Süreci Sonrası 1997-1998 Eğitim Öğretim Yılı Sosyal Bilgiler Dersi

Öğretim Programı

Dünya’da eğitim alanında yaşanan gelişmeler, ilerlemeler ve farklı eğitim, yöntem ve tekniklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gerçekleşen bu durumda, devletlerin ülkelerinde uyguladıkları eğitim politikalarını gözden geçirmelerine neden olmaktadır. Özellikle bazı dersler, öğrencilere öğretilirken dikkat edilmesi gereken noktalar vardır. Sosyal Bilgiler de dersi bu derslerden biridir. Dersin içeriğine bakıldığında konuların, yönetim için önemli konular olduğu söylenebilir. Sosyal Bilgiler dersi 2005 yılı öğretim programı içerisindeki tanımına göre bireyi düşünmeye, araştırmaya ve sorgulamaya yönelmektedir. Doğal olarak düşünen, sorgulayan bireylerin kendi politik düşüncelerini kendilerinin analiz ederek oluşturmaları gerekmektedir. Fakat ders içerisinde en başından beri yanlı bir şekilde konuları ele alıp bireye bu şekilde verilmeye çalışılması sonucu, tanımın içerisinde bulunan “düşünen, sorgulayan birey” yetiştirilmemiş olmaktadır. Devletler bireylerini, devletine karşı sorumluluklarını yerine getiren, dünya barışına katkı sağlayan, insan haklarına saygılı, değerlerini koruyan ve kendini geliştiren bireyler olarak yetiştirmeyi amaç edinirler. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın genel amaçlarının 2. maddesinde; “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur” ifadesi yer almaktadır. İfadeden de anlaşılacağı gibi Sosyal Bilgiler dersi, hükümetin kendi ideolojisi doğrultusundaki amaçlara hizmet edecek değerlerin aktararak bu değerlere sahip, bilinçli ve etkin bireylerin yetiştirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti içerisinde eğitim programlarını etkileyecek siyasi olaylar meydana gelmiştir. 1960 Darbesi, 1980 Darbesi, muhtıralar ve 28 Şubat 1998 Post-Modern Darbesi gibi ülkede gerçekleşen

darbelerden sonra eğitim programlarında yaşanan değişiklikler bu ifadeyi doğrular nitelikte olmuştur (Gürkan, 2011).

Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleşmiş olan 1980 darbesinden sonraki program değişikliği ile Sosyal Bilgiler dersi, 4 ve 5. sınıflarda 3'er saat okutulmaya devam etmişken, 6 ve 7. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi kaldırılarak yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri müfredata eklenmiştir. 8. sınıflarda ise 2 saat olarak, T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi okutulmuştur (Koyuncu, 2015). Daha sonra 1998 yılında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın, 02.04.1998 tarihinde kabul ettiği 62 sayılı kararı ile 1998 İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kabul edilmiştir. Kabul edilen program ile 30.05.1990-62 ve 15.03.1993- 80 tarih ve sayılı kararlarla kabul edilmiş olan, 4 ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 20.04.1985- 67 ve 15.03.1993-81 tarih ve sayılı kararlar ile kabul edilmiş olan Milli Tarih Programı ve 245.06.1985-95 ve 15.03.1993-79 tarih ve sayılı kararlar ile kabul edilen Milli Coğrafya Programları uygulamadan kaldırılmıştır. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 02.04.1998 tarihinde kabul edilen Sosyal Bilgiler programı, Nisan 1998 tarih ve 2487 sayılı karar ile Tebliğler Dergisi'nde yayınlanmıştır (Keskin, 2008).

28 Şubat 1997 yılında toplanan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında kabul edilmiş olan, 18 madde içerisinde, 8 yıllık zorunlu kesintisiz eğitime geçilmesi kararı da yer almıştır. 8 yıllık kesintisiz zorunlu kararının kabul edilmesinin ardından, ülke içerisinde uygulanan eğitim-öğretim programlarında da değişiklikler yapılmıştır. Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçiş ile birlikte, 1998-1999 öğretim programında yapılan düzenlemeler ve değişiklikler ile programda bazı yeni derslere yer verilmiştir. Programda yer alan yeni dersler ise şu şekildedir:

1,2 ve 3. sınıflarda “Bireysel ve Toplu Etkinlikler Dersi”

4 ve 5. sınıflarda “Yabancı Dil Dersi (İngilizce, Almanca, Fransızca)”

6 ve 8. sınıflarda “Trafik ve İlk Yardım Dersi”

7 ve 8. sınıflarda “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi”

4 ve 8. sınıflarda “Seçmeli Dersler”

6 ve 7. sınıflarda “Milli Tarih” ve “Milli Coğrafya” dersleri kaldırılarak yerine “Sosyal Bilgiler Dersi” getirilmiştir (Ambarlı, 2010).

1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler programı, kabul edilen 8 yıllık zorunlu kesintisiz eğitim kararının sonucu doğrultusunda hazırlanmıştır. Program, ilköğretim bütünlüğüne göre hazırlanmış ilk program olmuştur. Bu şekilde ifade edilmesinin nedeni ise 4. sınıftan 7. sınıfa kadar anlamlı bir bütünlük içerisinde farklı disiplinleri bir arada bulundurmasıdır. Yeni öğretim programı kapsamında düzenlenen bu dersler içerisinde Sosyal Bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda haftada 3'er saat olacak şekilde düzenlenmiştir. Mevcut çalışma ile 1998 yılında kabul edilmiş olan ilköğretim programı içerisinde, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelenmeye çalışılmıştır. 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin, ailesine, vatanına, milletine, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, İnsan haklarına saygılı, Cumhuriyet'in önemini bilen ve laik, sosyal bir hukuk devletinde yaşadığının farkında olan kişiler yetiştirmeyi amaçlamış olduğu görülmektedir. Program, davranışçı öğretim tarzını benimsemiş, tümevarımsal yaklaşım ve Taba-Tyler program geliştirme modeli esas alınarak hazırlanmıştır. Eğitim de davranışçı öğretim tarzında, öğrencinin anlatılanları anlayıp anlamadığı da yeterince dikkate alınmamaktadır. Öğreticiler öğrencinin neyi, ne zaman ve nasıl öğreneceğine kendileri karar verir ve genellikle öğrenciler süreçte sessiz, pasif olurlar. Süreç içerisinde öğretmenler sadece onlara bildiklerini aktarırlar (Aydın, 2016). Kuram bu şekilde olan bir kuram iken programın düzenlenmesinde sadece bilgiyi temel alan bir şekilde değil öğretmen, öğrenciler, çevre ve sınıf düzeyinin getireceği koşullara göre değişikliğe fırsat verecek şekilde düzenlenmiş olduğunu söylemek çelişkili ifadeler olmaktadır. Aynı zamanda öğretim programında, öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesiyle kalıcı öğrenmelerin

gerçekleşmesine önem verilmiştir. Programın içeriği birleştirici ve bütünleştirici bir yaklaşım ile hazırlanmıştır. Sosyal Bilgiler Dersi;

-Vatandaşlık Aktarımı olarak Sosyal Bilgiler Yaklaşımı

-Sosyal Bilimler olarak Sosyal Bilgiler Yaklaşımı

-Yansıtıcı Araştırma olarak Sosyal Bilgiler Yaklaşımı olmak üzere 3 farklı yaklaşım ile ele alınmıştır. 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim programı üç yaklaşım açısından incelendiğinde; Vatandaşlık aktarımı yaklaşımında, genel itibari ile kültürel değerlere önem verilmiş olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımda hedeflenen temel amaç ise sorumluluk bilincine sahip, haklarını bilen, görevlerini yerine getiren, hoşgörü ve yardımlaşma gibi önemli değerleri benimsemiş iyi vatandaşlar yetiştirmektir (Öztürk, 2012). Özellikle programın Vatandaşlık Aktarımı olarak Sosyal Bilgiler Yaklaşımını daha fazla ele aldığını söylemek mümkündür. Fakat yine de her ne kadar siyasi olay sonucunda hazırlanmış bir program olmuş olsa da, eski programlara göre daha fazla diğer yaklaşımlara yer verilmiş olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Sonuç itibari ile 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Vatandaşlık aktarımı yaklaşımına hizmet ettiği ifade edilebilir (Yalçın, 2016).

Bir diğer Sosyal Bilgiler dersi yaklaşımı olan Sosyal Bilimler yaklaşımına göre ise programın siyaset bilimi, sosyoloji, tarih, coğrafya, ekonomi gibi farklı disiplinleri anlamlı bir bütün halinde içerisinde harmanladığı görülmektedir. Bu durum, programın Sosyal Bilimler yaklaşımına uygun olarak hazırlanmış olduğunu göstermektedir. 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler programına, Yansıtıcı-Araştırma olarak Sosyal Bilgiler Yaklaşımı açısından bakıldığında programda bu yaklaşımın daha fazla yer aldığı söylenebilir. İyi bir insan yetiştirmek, programın temel hedefidir ve programda iyi vatandaşın araştıran, inceleyen bir vatandaş olması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca program içerisinde öğrenciyi, aktif olarak öğrenme sürecine dâhil eden, araştırıp incelemeye sevk eden öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Fakat o dönemde ülke içerisindeki teknolojik

gelişmelerin eğitime ne düzeyde uyarlanabildiği ve öğrenmeleri ne kadar desteklediği konusu tartışılabilir bir durumdur. Çünkü her ne kadar program içerisinde öğrencinin aktif olduğu bir öğrenme ortamının olması gerektiği belirtilse de asıl önemli olan uygulamanın ne düzeyde olduğudur. Derslerin, öğrenciye yakından uzağa ilkesi kapsamında konuların verilmesinin çevre özelliklerinden bağımsız olarak değil, çevreyi de öğrenme sürecine katarak işlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca program içerisinde sorumluluk, hak, saygı, hoşgörü ve yardımlaşma gibi önemli değerlerin üzerinde durulduğu görülmüştür (Yalçın, 2016).

Netice itibari ile Sosyal Bilgiler dersi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren farklı isimler almış ve haftalık ders saati farklı şekillerde olmuştur (Koyuncu, 2015). Cumhuriyet'in ilanından sonra ülkede birden çok program değişikliği yapılmıştır. Bu doğrultuda ders kitapları değiştirilmiş, bilimsel ve teknolojik gelişmelerde dikkate alınmaya çalışılmıştır. Hazırlanan eğitim programları, Atatürk İlke ve inkılaplarını temel alan, bilimsel, çağdaş ve laik bir çerçeveyi temel almıştır (Ambarlı, 2010).

5. BÖLÜM

Sonuç ve Değerlendirme

Devletler vatandaşlarının, hak ve sorumluluklarını bilen, kurallara uyan, vatanını seven, insan haklarına saygılı ve üreten bireyler olmasını istemektedirler. Devlet mekanizmasının bu isteği, Sosyal Bilgiler dersinin genel ve özel amaçlarında da karşımıza çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi, “Toplum içerisinde nasıl iyi bir vatandaş olunur?” sorusunun cevabını disiplinler arası bir yaklaşım ile ele almaktadır. Dersin öğretimi bu nedenle önemlidir. Dünya üzerinde gerçekleşmiş olan siyasi olaylar, eğitime yön vermiş ve yeni öğretim programlarının oluşmasını sağlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihinde gerçekleşmiş olan olaylar da Türk Eğitim Sisteminde zaman zaman değişikliklere neden olmuştur. Türkiye’de gerçekleşmiş olan askeri müdahalelerin, dönemin eğitim sistemlerine etkisinin olduğu, yapılan çalışmada verilen birçok örnek ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda Sosyal Bilgiler dersinin gerçekleşen askeri müdahalelerden etkilenerek sonucunda değişikliklere uğradığı çalışmada açıkça görülmüştür. Sosyal Bilgiler dersinin Dünya’da ortaya çıkış sürecine bakıldığında, aslında eğitim ve siyasetin ne kadar ilişkili olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersinin içerisine giren konuların, Birinci Dünya Savaşı sonrasında vatandaşlık eğitimi açısından ele alınmış olması ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında da daha çok coğrafya ve savaş konularının ağırlıklı olarak dersin içeriğini oluşturmuş olması, bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programları üzerine birden çok önemli çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalar gerek sadece Cumhuriyet dönemi ve sonrasındaki Sosyal Bilgiler dersi serüvenini ele almış, gerek II. Meşrutiyet’ten sonraki süreçten bu yana gelen Sosyal Bilgiler dersinin gelişimini ele almıştır. Yapılan çalışmalarda, programda olan değişiklikler verilmiş fakat ülke tarihinde eğitim açısından önemli bir dönüm noktası olan 28 Şubat’ın öncesinde ve sonrasında Sosyal Bilgiler dersinin ne düzeyde olduğu ve neden değişimler geçirdiği belirtilmemiştir.

Sosyal Bilgiler Dersinin 1924-1927 yılları arasında yaşadığı değişiklikler Tablo 7’de gösterilmeye çalışılmıştır.(Ambarlı, 2010).

Tablo 7

1924-1997 Yılları Arası Öğretim Programlarında Sosyal Bilgiler Dersi

YIL	DERSLER	SINIFLAR VE DERS SAATİ				TOPLAM
		4.SINIF	5.SINIF	6.SINIF	7.SINIF	
1924 Erkek İlk Mektepleri Programı	Musahabat-1 Ahlakiyye ve Malumat-1 Vataniyye	1	1	-	-	2
1936 İlkokul Programı	Yurt Bilgisi	2	2	-	-	4
1936 İlkokul Programı	Yurt Bilgisi	3	3	-	-	6
1939 Köy İlkokulları Programı	Yurt Bilgisi	1	1	-	-	2
1948 İlkokul Programı	Yurttaşlık Bilgisi	2	2	-	-	4

1948 Köy	Yurttaşlık	1	1	-	-	4
İlkokulları	Bilgisi					
Programı						
1962	Toplum ve	5	5	-	-	10
İlkokul	Ülke					
Programı	İncelemeleri					
1968 İlkokul	Sosyal	3	3	3	3	12
Programı	Bilgiler					
1985 yılı	Milli					
Program	Tarih,	-	-	2	2	4
Değişikliği	Milli					
	Coğrafya					
1985 yılı	Sosyal					
Program	Bilgiler	3	-	-	-	3
Değişikliği						
4. Sınıf						
1992 yılı	Vatandaşlık					
Program	Bilgisi	-	-	2	2	4
Değişikliği						
1997	Sosyal	3	3	3	3	12
İlköğretim	Bilgiler					
Programı						

Tabloya bakıldığında Sosyal Bilgiler dersinin yaşadığı değişimlerin arasında zamansal dengesizlik görülmektedir. Aslında bu durum, ülkede yaşanan siyasi gelişmelerin eğitim programları üzerindeki etkisine verilebilecek örneklerdendir. Mevcut çalışma da Sosyal Bilgiler dersinin bu süreçlerden etkilenişi ifade edilmeye çalışılmıştır. Öyle ki sonuç itibari ile Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti eğitim tarihinde, 1968 yılı öğretim programından sonra 1985 yılına kadar “Sosyal Bilgiler” adı ile ders olarak okutulduğu görülmüştür. Fakat 1980 yılında ülkede gerçekleşmiş olan 1980 Darbesi ile yöneticilerin değişimi, ülkedeki eğitim anlayışının da değişimine sebep olduğu için Sosyal Bilgiler dersinde de değişiklikler yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle o dönemde milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilincinin Sosyal Bilgiler dersi içerisinde tam olarak verilemediği ileri sürülmüştür. Dersin ayrı disiplinler şeklinde okutulması gerektiği düşüncesi doğrultusunda 5, 6 ve 7.sınıflarda haftada 3 saat olarak okutulmakta olan Sosyal Bilgiler dersi kaldırılarak yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri müfredata eklenmiştir. Durumun, özellikle 1980 Darbesi’nin gerçekleştirilme nedeni olarak ülke içerisinde, Atatürk İlke ve İnkılaplarına aykırı davranışların ortaya çıktığının ileri sürülmesi ve tarih dersinin bu konuda bireylerin bilinçlendirilmesi için önemli olduğu düşüncesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış olduğu söylenebilir. Derslerin amaçları ayrı ayrı yayımlanmıştır. Yayımlanan amaçlara bakıldığında, Sosyal Bilgiler Dersinin amaçlarından farklı olduğu görülmüştür. Dönemin yaş grubu dikkate alındığında, tarih, coğrafya, vatandaşlık gibi derslerin ayrı dersler olarak okutulması yerine farklı disiplinleri öğrencinin yaş düzeyine uygun şekilde somutlaştıran bir ders olarak okutulmasının önemli olduğunu savunan görüşler olduğu kadar, ayrı disiplinler şeklinde devam etmesinin doğruluğunu savunan görüşler de mevcuttur. Mevcut çelişki ayrı bir çalışmanın konusu olabilir.

1997 yılına kadar Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi olarak okutulan dersler, sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçiş ile birlikte kaldırılarak yeniden Sosyal

Bilgiler dersi olarak okutulmaya başlanmıştır. Araştırmanın konusu gereğince özellikle Sosyal Bilgiler dersi öğretim programındaki değişikliklerden bahsetmeye çalışılmıştır. Fakat o dönemde 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçilmek istenmesinde bazı taraflar, ülkede verilen eğitimde dini etkinin artışını neden olarak göstermiştir. Alınan karar ile imam hatipler kapatılmak zorunda kalmış ve ülke yönetimine darbe vurulduğu gibi ülke içerisinde verilen dini eğitime de darbe vurulmuştur. Ayrıca Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim programının, ülke içerisinde gerçekleşen siyasi olaylar neticesinde değişikliklere uğraması, dersin kapsadığı disiplinler ve içeriği açısından ne denli önemli bir ders olduğunu kanıtlar nitelikte olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti eğitim tarihi içerisinde 1980 Darbesi sonrasında Sosyal Bilgiler dersinin 5, 6 ve 7. sınıflarda kaldırılması ile 1960'lardan beri Türkiye'de gelişmekte olan Sosyal Bilgiler dersi serüvenine büyük bir darbe vurulmuştur. Yapılan değişiklik ile Sosyal Bilgiler'in içeriğini oluşturan Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık disiplinleri ayrı ayrı ele alınarak öğrencilere verilmek istenmiştir. Fakat Sosyal Bilgiler dersinin hitap ettiği yaş grupları düşünüldüğünde ayrı disiplinlerin öğrenimindense, bu disiplinlerin Sosyal Bilgiler dersi içerisinde harmanlanarak verilmesinin pedagojik açıdan daha uygun olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersi, Sosyal Bilimleri öğrenci ve toplumun gereksinimleri doğrultusunda bütünleştirerek disiplinler bir yaklaşım ile ele almaktadır. 1960'lı yıllarda Sosyal Bilgiler, sosyal bilimler ile aynı anlamda kullanılmıştır. Uzun bir süre disiplinler bir yaklaşım ile devam ettikten sonra ise disiplinler arası bir yaklaşıma geçiş sağlanmıştır. 1980 Darbesi'nden sonra tek disiplinli bir eğitim anlayışına geçilmesi ile Sosyal Bilgilerin gelişimi durdurulmuştur. Bir süre Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri şeklinde okutulmaya devam edilmiştir. 28 Şubat sürecinden sonra 6 ve 7. sınıflardan kaldırılan Sosyal Bilgiler dersi 28 Şubat sürecinden sonra tekrar uygulamaya konulmuştur. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise Sosyal Bilgiler dersinin yaşadığı iki değişiminde ülke içerisinde

gerçekleşen siyasi olaylar doğrultusunda gerçekleşmiş olmasıdır. Gerçekleşen durum eğitim ve siyasetin bağlantılı olduğunu net bir şekilde ifade etmektedir.

Çalışma, temel anlamda eğitim ve siyaset ilişkisini ifade etmeye çalışmıştır. Ayrıca eğitim ve siyaset ilişkisinin, özellikle Sosyal Bilgiler dersini ilgilendiren bir konu olduğunu Dünya tarihinden ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinden örnekler vererek açıklamaya çalışmıştır. 1980 Darbesi'nden sonra Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının 6 ve 7. sınıflarından kaldırılarak, 28 Şubat Post-Modern Darbesi sonrasında tekrar Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı getirilmiştir. Günümüzde de aynı şekilde devam etmektedir. Durumun bu şekilde olması dersin önemini ifade etmektedir. Ayrıca çalışmada, bu etkilerin nedenleri, 28 Şubat 1997 süreci sonrası kabul edilen Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının gelişimi çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Sosyal Bilgiler dersinin, iyi bir vatandaş yetiştirmede kilit ders olduğu, ülke içerisindeki siyasi olaylar ile etkisi düşünülerek ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti'nde, 1980 Darbesi ve 28 Şubat Post-Modern Darbesi gibi önemli bir siyasi olay sonucunda yaşadığı değişikliklerin ortaya konulması dersin siyaset ile bağlantısının gösterilmesi açısından önemlidir. Yapılan çalışma, bundan sonraki süreçte Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili yapılacak olan çalışmalara, sadece programlar açısından değil siyaset ile olan ilişkisi açısından da bakılmasını sağlayacaktır. Mevcut durum, dersin zengin içeriğine, farklı bakış açılarının getirilmesi yönünden farkındalık oluşturmuş olacaktır.

Kaynakça

- Akın, Ş. (2016). Darbeler ve batı medyası: 28 Şubat darbesi üzerinden bir analiz. *Liberal Düşünce Dergisi*, 84, 35-56.
- Akıncı, A. (2013). Türk siyasal hayatında 1980 sonrası darbeler ve e-muhtıra. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39-58.
- Akşit, N. (1985). *Milli tarih ana ders kitabı II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Akyüz, Y. (2013). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Alaca, E. (2018). Cumhuriyet döneminde laik-ulusçuluk düşüncesinin oluşumunda Şeyh Sait ve Menemen ayaklanmaları. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 1193-1211.
- Ambarlı, A. (2010). *Türkiye'de Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programları (değişiklikler, düzenlemeler, güncellemeler) (Yüksek Lisans Tezi)*. Konya.
- Ateş, S. (2018). 12 Eylül 1980 darbesi ile 28 Şubat 1997 darbesi arasındaki din-siyaset ilişkileri ve din eğitimi politikaları. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 586-607.
- Avcıbay, Y. (2018). *II. Meşrutiyet'ten günümüze Türk siyasal hayatında darbeler ve darbe girişimleri (Yüksek Lisans Tezi)*. Aksaray.
- Aydın, İ. (1997). *Siyasi parti ve hükümet programlarında eğitim-öğretim / öğretmenler*. Ankara: Eğitim Sen Yayınları.
- Beyazıt, N. & Gelen, İ. (2007). Eski ve yeni ilköğretim programları ile ilgili çeşitli görüşlerin karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*. 457-476.
- Bilgiç, B. (2019). *Türk basınının "28 Şubat post-modern darbesi" ve 15 Temmuz darbe girişimi üzerine karşılaştırmalı bir inceleme (Yüksek Lisans Tezi)*. Kayseri.
- Cevizci, A. (2016). *Eğitim felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1997, Şubat 1).
- Çatak, M. (2015). Türkiye'de sosyal bilgiler eğitim programlarının incelenmesi. *Ekev*

Akademi Dergisi.

Devecioğlu, E. (2019). *28 Şubat sürecinde medya ve siyasal iktidar* (Yüksek Lisans Tezi).

Niğde.

Dilaveroğlu, E. (2012). 28 Şubat süreci ve bir sivil toplum kuruluşu olarak TÜSİAD'IN sürece bakışı. *Sakarya İktisat Dergisi*. 59-74.

Ergintürk, M. & Esatoğlu, İ. (1986). *Milli coğrafya ana ders kitabı 2*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ertem, D. B. (2018). 28 Şubat 1997 “post-modern” askeri müdahalesi ve medya. *Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi Bildiriler Kitabı*. İstanbul.

Gülmez, İ. (2014). *28 Şubat 1997 askeri darbesi ve Türk eğitim sistemine etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum.

Gürkan, H. (2011). *28 Şubat sürecinin Türk eğitim sistemine etkileri ve iktidar-muhalefet partilerinin tutumu* (Yüksek Lisans Tezi). Adana.

Hongur, A. (2006). *28 Şubat sürecinde ordu, medya ve siyaset* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara.

Hürriyet Gazetesi. (1991, Mart 1).

Hürriyet Gazetesi. (1996, Eylül 23).

Işık, M. (2019). 28 Şubat süreci hakkındaki iddialar ve Ak Parti'nin sürecin hukuki düzenlemelerini dönüştürme çabası. *Dicle Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 122-135.

İşler, F. (2014). *Türkiye'yi 28 Şubat sürecine götüren gelişmeler ve medyanın 28 Şubat sürecindeki rolü* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara.

Kaplan, İ. (2005). *Türkiye'de milli eğitim ideolojisi ve siyasal toplumsallaşma üzerindeki etkisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Karabacak, Ö. (2009). *II. Dünya savaşı yıllarında uygulanan eğitim ve kültür politikalarının taşradaki yansımaları: Aydın ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Aydın.

- Karataş, M. (2019). Türkiye'de asker- sivil ilişkileri bağlamında 12 Mart muhtırası ve partiler üstü hükümet modeli üzerine bir değerlendirme. *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*. 69-110.
- Kekil, S. (2016). *Osmanlı Devleti'nin son döneminden günümüze darbeler* (Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş.
- Keskin, Y. (2002). *Türkiye'de II. Meşrutiyetten günümüze kadar uygulanmış olan sosyal bilgiler öğretim programlarının analizi ve karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). , İstanbul.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması* (Doktora Tezi). İstanbul.
- Koca, O. (2019). Türkiye'de siyasal ayrışma ve medya: 28 Şubat sürecinin merkez medyada sunumunun eleştirel söylem analizi ile çözümlenmesi. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 144-160.
- Korkmaz, E. (2017). Demokrasi ve kalkınmanın alt yapısı. *Eğitim, Sosyal Siyaset Konferansları*. 129-143.
- Koyuncu, B. (2015). *Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Kilis.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1982). *11. Milli Eğitim Şûrası*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1989). *12. Milli Eğitim Şûrası*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1993). *14. Milli Eğitim Şûrası*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1993). *Hükümet programlarında eğitim*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1998). *16. Milli Eğitim Şûrası il komisyon raporları- hazırlık dökümanı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

- Milli Eğitim Bakanlığı. (1998). *Hükümet programlarında eğitim, 16. Milli Eğitim Şûrası dökümanı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.*
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı sunusu. Ankara.
- Milliyet Gazetesi. (1996, Ekim 17).
- Mumyalmaz, A. (2019). Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde darbe, ordu ve siyaset. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*. 4, 17-27.
- Özcan, A. (2008). *28 Şubat sürecinin siyasal açıdan neden ve sonuçları* (Yüksek Lisans Tezi). Muğla.
- Öztuna, Y. & Gökdemir, A. (1987). *Türkiye'de askeri müdahaleler*. Tercüman Tesisleri. İstanbul.
- Öztuna, Y. (1987). *Türkiye'de askeri müdahaleler*. İstanbul: Tercüman Tesisleri.
- Öztürk, C. (2012). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Pehlivan, H. (2020). Eğitim programları ve öğretim. *Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi, Hacettepe Üniversitesi. Ankara.*
- S. Coşkun & R. Otluoğlu & C. Öztürk. (2014). *Sosyal Bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Sabah Gazetesi. (1996, Ağustos 30).
- Sabah Gazetesi. (1997, Mart 06).
- Sabah Gazetesi. (1997, Mart 19).
- Sabah Gazetesi. (1997, Mart 22).
- Selvi, H. (2018). *Sosyal bilgiler dersi 2005 ve 2018 öğretim programlarının karşılaştırılması*. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi. Kütahya.

- Sönmez, V. (1997). *Sosyal Bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, L. (2017). Bir sosyal politika aracı olarak eğitim ve Türkiye'deki durumu. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*. 6 (1) , 122-171.
- Taş, H. İ. (2005). Cumhuriyetin kuruluşunda günümüze ilköğretim II. kademe ve liselerde coğrafya dersi ve müfredatının değişimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 301-330.
- Tebliğler Dergisi. (01.04.2005). *İlköğretim matematik (1,2,3,4 ve 5. sınıf), türkçe (1, 2, 3, 4 ve 5. sınıf), hayat bilgisi (1, 2 ve 3. sınıf)*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi. 244-245.
- Tebliğler Dergisi. (01.07.1985). *Talim ve Terbiye Kurulu kararları*. Milli Eğitim Basımevi. 208-232.
- Tebliğler Dergisi. (06.03.1985). *Talim ve Terbiye Kurulu kararları*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi. 184-200.
- Tebliğler Dergisi. (10.04.1998). *Talim ve Terbiye Kurulu kararları*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi. 384-563.
- Tebliğler Dergisi. (15.07.1985). *Talim ve Terbiye Kurulu kararları*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi. 232-264.
- Tebliğler Dergisi. (17.07.1985). *Ortaokul milli tarih programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi. 200-208.
- Tebliğler Dergisi. (19.03.2018). *Talim ve Terbiye Kurulu kararları*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi. 1758-1852.
- Tebliğler Dergisi. (23.01.1992.). *Talim ve Terbiye Kurulu kararları*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi. 105-150.
- Tebliğler Dergisi. (28.02.1992). *Vatandaşlık bilgisi dersi programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi. 213-219.
- Tebliğler Dergisi. (29.07.1985). *Ortaokul vatandaşlık bilgileri programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi. 264-296.

- Tekelioğlu, O. (2018). *Türkiye'de askeri darbelerin ve darbe girişimlerinin bürokrasi üzerine etkileri 1909-1980 (Yüksek Lisans Tezi). Denizli.*
- Tunahan, Ö. (2015). 28 Şubat süreci: "post-modern" darbesinin sosyo-politik dinamikleri ve toplum desteği. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*. 30. 23-41. Sakarya.
- Turan, R. (2016). "Milli tarihten" sosyal bilgilere" Türkiye'de ilköğretim düzeyinde tarih öğretimi. *International Journal of Social Science*. 257-278.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2012). *Ülkemizde demokrasiye müdahale eden tüm darbe ve muhtıralar ile demokrasiyi işlevsiz kılan diğer bütün girişim ve süreçlerin tüm boyutları ile araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu. Ankara: Milli Eğitim Basımevi. Cilt: 2.*
- Uysal, H. (2019). Milli Eğitim Bakanlığı yönetici ve uzmanlarının görüşlerine Türkiye'de eğitim politikalarını geliştirme sürecinin değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi*
- Yalçın, A. (2016). *Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Antalya.*
- Yiğit, B. (2017). Mobbing kavramı: kavramsal bir çerçeve. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD). Cilt:5. Sayı:1. 32-42.*
- Yüksek, E. (2012). 28 Şubat sürecinde Milli Güvenlik Kurulu ve medya gündemi ilişkisi. *İletişim Fakültesi Dergisi.*

ÖZ GEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı : Manisa-Soma / 1995

Öğr. Gördüğü Kurumlar	Başlama Yılı,	Bitirme Yılı,	Kurum Adı
Lise	2009	2013	Rıfat Dağdelen A.L
Üniversite	2013	2017	Uludağ Üniversitesi
Yüksek Lisans	2017	-	Uludağ Üniversitesi

Bildiği Yabancı Diller

Ve Düzeyi : İngilizce-Orta

Çalıştığı Kurumlar	Başlama ve Ayrılma Tarihleri	Kurum Adı
	2018 Ekim -	Şırnak/Silopi Cudi Ortaokulu